

Information for Use in the Management of Fisheries and Marine and Coastal Resources in Trat Bay

Small-scale Fishers and the Ecosystem-based Management of Fisheries and Marine and Coastal Resources in Trat Bay

Produced by:

Sustainable Development Foundation

Supported by: SEAFDEC and

the Embassy of Sweden to Thailand

Summary report

Small-scale Fishers and the Ecosystem-based Management of Fisheries and Marine and Coastal Resources in Trat Bay

This study report has an objective for use of its information in consultation on fisheries and marine and coastal resource management in Trat Bay using the approach of eco-based fisheries management linked economic and social aspects with resources to create balance in the use and care of resources. This study has a conceptual base that previous fisheries resource management that focused mainly economic development led to loss of balance between social and resource aspects. Although there is development of policy guidelines and relevant laws, they are unable to create balance in fisheries management. Therefore, this study gathers information on fisheries and favourable and obstructing factors to fisheries management in Trat Bay. The main target groups of this study are fisher folks' groups in 58 communities of 11 sub-districts since there are dense fishing communities that use common resources. These are: 1) Muang District in Ao Yai sub-district, Huang Nam Khao sub-district, Nong Khan Song sub-district, Nern Sai sub-district, Tha Prik sub-district, Cham Rak sub-district, Ta Gang sub-district and Laem Glad sub-district; 2) Klong Yai District in Mai Rood sub-district, Klong Yai sub-district, Haad Lek sub-district. This study gathered information on fishing households with community participation. The study used the methodologies of questionnaire for households, small group discussion, in-depth interview and from secondary information. The study found the following information.

- Regarding situation of fishing problems in Trat Bay, marine and coastal resource started to deteriorate, resulted in decrease in income of fisher folks. This deterioration is caused by over fishing using fishing gears with inappropriate sizes, increase in fishing gear and traditional fishing boats, illegal fishing in coastal area, disposal of garbage and waste water into the sea with damage ecosystem of the sea and coastal area that lead to decrease in marine life. There is also conflicts between fisher folks boat and commercial fishing boats that illegally fish in restricted coastal area declared by laws. There is also a problem of investment in coastal fishing by Thai and foreign nominees who investing in

buying small boats and hire foreigners to do coastal fishing through loopholes that state agencies were not strict in checking registration of traditional fishing boats. There is a problem of passing laws without participation, violation of community rights to live their traditional way, which create impacts on fisher folks and cause increased vulnerability on fisher people when experiencing climate change.

- Significant status of natural resources in Trat Bay include mangrove in Trat Bay, which serves as nursery for young marine life has been restored to be more abundant. The area is home to a large school of dolphins, a rare marine species in Thailand, but death rates currently exceed birth rates. For marine turtles and dugongs, only a few were found at coastal area of Laem Glad and Mai Rood sub-districts. Major economic marine species, such as blue crab, shrimp and mantis shrimp, in Trat Bay are decreasing in the sea, but they are found more in conservation areas and nearby locations.
- Fishing in Trat Bay is done in 3 characters. First, it is a fishing in the sea and coastal area, which includes fishing outside coastal area 5 nautical miles from the shore, and coastal fishing with main fishing gears, such as shrimp floating net, which is used most, followed by crab net and traps, and fish net respectively. Fishing is done according to season of marine life by households of fisher folks. One household typically has more than one type of fishing gear so that they can continue to fish during the different seasons of the different marine animals throughout the year. Coastal fishing boats below 10 ton gross accounts for 85% of all fishing boats. In addition, coastal fishing restricts use of different fishing gears in overlapping areas. Second, it is fishing in canals and mangrove that is done with and without boats. Most are small fishing boats or fiber boats and small long-tailed boats below 2-ton gross. They are doing subsistent fishing and for supplementary income. Only a few that are fishing as their main income, such as using mud crab traps, fish net, collecting shell or catching shrimp. Third is coastal aquaculture, with the majority raising mussels. Cockle is found in Huang Nam Khao sub-district, Ao Yai sub-district, Haad and Lek sub-district, and fish farming on the banks of canals.
- Regarding economic and social characters of fishing communities around Trat Bay, their main incomes are from fishing. The marine species that give the main income are shrimp

and blue crab because of their good price. They also earn additional income from fish net and mud crab traps with by-product of mantis shrimp from shrimp net during monsoon season which has high price providing good income for fisher people. During prime fishing conditions, when the tidal swells are at their strongest, there is abundant marine life and fisher folks will go out fishing more than one round to save money for use during the season that they cannot go out to do fishing, as well as saving money for repair of fishing gear. Furthermore, when they cannot go out fishing, men will earn supplementary income from wage earning, while women will process marine life, such as dried fish, dried shrimp, dried squid, shrimp paste for domestic consumption and for sale to earn supplementary income.

Most fisher folks, around 42%, who have fishing boat below 5-ton gross earn income of around 50,000-100,000 THB per annum, followed by 31% who earn below 50,000 THB per annum. Regarding household expenses excluding fishing, their average expenses are 96,324 THB per annum with average household debt at 84,992 THB. For fisher folks with fishing boats from 5-ton gross to 10-ton gross, the majority, about 35%, earn more than 300,000 THB per annum, followed by 19% earning income of 50,000-100,000 THB per annum. Their average household expenses, excluding expenses in fishing, are 119,940 THB per annum with average household debt of 108,264 THB. It is clear that household expenses are higher than income. The highest item of household expense is food, followed by education of their children. As a result, most fishing households are indebted from borrowing for investment in purchasing or repairing fishing gears and boats, as well as for household expenses.

- Factors favourable to fishery management in Trat Bay are listed below.
 1. There is organization in all sub-districts for restoration and protection of marine and coastal resources at community and sub-district levels by either their own initiative and by support from state and private sectors. They implement activities on reforestation of mangrove, declaration of areas for marine life conservation on 7,805 rais of sea area in 5 sub-districts and prepare habitat for marine life, as well

as formulating regulations for communities in fishing in conservation areas, and also doing crab bank.

2. Organization as groups provides opportunity to present policy related opinions at local level with communication of information within the groups more than fisher folks that do not organize fishery group.
 3. Policy promoting participation of community in fisheries and marine and coastal resource management help fisher folks to have opportunity to take part in sharing their ideas.
- Factors obstructing fisheries management in Trat Bay are listed below.
 1. Lack of a comprehensive and systematic database covering fisher folks and gender differentiated information for use in developing plan on support and promotion of the whole system.
 2. Organization of communities are isolated without linking together at ecological level. Therefore, restoration and conservation of Trat Bay are done as activities without linking with situation and management of the problems with holistic ecosystem. There is also lack of clear monitoring and evaluation of restoration and conservation.
 3. Most communities around Trat Bay do not have funds for restoration of marine and coastal resources. Therefore, they have to depend on budget from external actors, such as government agencies with relevant remits and mandates who have perhaps yet to adopt area-based or ecosystem-based approaches.
 4. Management mechanism lack guarantee of opportunity for participation of women fisher folks who represent half of fisher people. As a result, women do not have an opportunity to access to development, while women play a role in fisheries throughout the whole production chain.
 5. The role of provincial fisheries committee and provincial marine and coastal resource management committee that have separate working groups, resulted in lack of unity and integration in mutual operation. They also have limited scope of

authorities, and could not support local fisheries and marine and coastal resource management.

6. Laws related to fisheries and coastal management are not linked together, resulted in lack of potential in enforcement since there are several relevant agencies. In addition, legislation of laws aims primarily at responding to objective on resource management on each aspect and authorities of the organization. As a result, there is overlapping of laws and exercise of authorities by state officials. There are several state agencies responsible for taking care of the same problem with authority under specific laws. Therefore, problems in management are different and there is overlapping of authorities and tasks.
 7. Coordination among relevant state agencies is not appropriate to the style required for effective fisheries and coastal resource management that, needs to be holistic and integrated as a whole system because fisheries and coastal resources are open resources without borders; they can be mobile and everyone can mutually use them. Therefore, management should use ecosystem as the base in integrated and holistic management from all concerned parties.
 8. Laws were passed urgently without participation of stakeholders, and passing several laws in just only one year. Communication on information on laws are not widespread difficult to understand. They do not give time for fisher people to change their fishing gear. There is confusion in laws and fisher folks could not adapt themselves, and their lives are affected. As a result, laws do not get acceptance. Laws are broken and protested by fisher people and do not fulfil the intention in sustainable fishery management.
- Recommendations in fisheries and marine and coastal resource management in Trat Bay are listed below.
 1. Develop database of all relevant agencies as a single data and it is easy, convenient and in time for use by all parties. It can also be used as database for mutual planning on fisheries management based on ecosystem that defines goal,

indicators and operational guidelines along the same direction that are mutually agreed upon.

2. Improve efficiency in management based on good governance through a process of participation in thinking and decision-making on matters related to the use, conservation and restoration of marine and coastal resources by promoting and supporting preparation of community representatives and consultation with community members first. There are measures ensuring women to take part in thinking and decision-making in the meeting as well.
3. State sector with a task in prevention and suppression of illegal fishing should seriously carry out their task with local communities taking part in the operation as well as monitoring and evaluation of operation of state officials.
4. Provide support and recognition of community rights to participation in conservation and restoration of marine and coastal resources.
5. Managing issues with different opinions or conflicts that arise, coordinate for consultation on common direction in problem resolution. There is participatory research study with concern on local knowledge and wisdom holding the goal of sustainable fisheries and marine and coastal resource management that are mutually agreed upon to create measures to mutually end conflicts that arise, and further used as standard in fisheries management.
6. Improve fisheries laws by changing to clear definition of fisher folks that conform to the current context. There is improvement of roles of function, task and responsibility of the fisheries and marine and coastal resources committees through process of participation of community. The ratio of fisheries should be organized to reflection ratio of commercial and traditional fisher people and both women and men fisher people in a balanced way. There should also be genuine decentralization of power in decision-making on fisheries and natural resources management to the local area, as well as formulating measures to address the problem of IUU that are consistent and appropriate to different sizes of fisher folk and commercial boats.

คำนำ

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้เข้ามาดำเนินงานในการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทะเลและชายฝั่งบนฐานระบบนิเวศอ่าวตราดเพื่อรองรับปรับตัวของชุมชนชายฝั่งจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลเพื่อใช้ประกอบในการตัดสินใจวางแผน ที่ผ่านมานักวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงทั้ง ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงอ่าวไทยฝั่งตะวันออก กรมประมง และศูนย์วิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยฝั่งตะวันออก กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ต่างทำการศึกษาข้อมูลเพื่อใช้ในการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง แต่ยังขาดการบูรณาการให้เป็นข้อมูลฐานเดียวกัน (single data) โดยเฉพาะฐานข้อมูลของประมงพื้นบ้าน จึงได้มีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากทั้งสองหน่วยงาน และศึกษาข้อมูลส่วนเพิ่มเติม โดยการมีส่วนร่วมของคนชุมชน ท้องถิ่นและท้องถิ่นที่เป็นทีมในการเก็บข้อมูล คร่าวเรือประมง จำนวน 1,172 คร่าวเรือ ใน 8 ตำบล ได้แก่ ตำบลอ่าวใหญ่ ตำบลห้วงน้ำขาว ตำบลท่าพรึก ตำบลขำราก ตำบลแหลมกลัด ในอำเภอคลองใหญ่ ตำบลไม้รูด ตำบลคลองใหญ่ ตำบลหาดเล็กใน อำเภอคลองใหญ่ และมีการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อศึกษาข้อมูลประมงในตำบลตะกวด และตำบลเนินทราย โดยมีทีมนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมเป็นทีมในการศึกษาข้อมูลชุมชนประมง เพื่อบูรณาการข้อมูลพหุภาคีเพื่อใช้วางแผนและตัดสินใจในการบริหารจัดการประมงบนฐานระบบนิเวศในอ่าวตราด

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2561

สารบัญ

	หน้า
Summary report	i
คำนำ	2
1.กรอบการศึกษา	4
2.ลักษณะกายภาพอำเภอตราด	9
3. ทรัพยากรและสถานภาพทรัพยากรทะเลและชายฝั่งอำเภอตราด	11
4.สถานการณ์ประมงรอบอำเภอตราด	20
5.ความต้องการและข้อเสนอการแก้ปัญหาของชาวประมงในอำเภอตราด	26
6. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่งบนฐานระบบนิเวศอำเภอตราด	27
7.ศักยภาพและข้อจำกัดชุมชนประมงรอบอำเภอตราด	43
8.การใช้ทรัพยากรทะเลและชายฝั่งอำเภอตราด	63
9. ลักษณะเศรษฐกิจและสังคมชุมชนประมงพื้นบ้านในอำเภอตราด	75
10.การเข้าถึงทรัพยากรของประมงพื้นบ้าน	88
11.การมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกา กฎหมาย นโยบายในระดับชาติและระดับพื้นที่ของครัวเรือนประมงในอำเภอตราด	92
12.ประมวลสรุป	93
13.ข้อเสนอเชิงนโยบายและระดับพื้นที่ในการจัดการประมงที่ยั่งยืนบนฐานระบบนิเวศ	97
บรรณานุกรม	99

1. กรอบการศึกษา

1.1 ที่มาการศึกษาและความสำคัญของอ่าวตราด

จังหวัดตราดมีทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่งที่อุดมสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง อีกทั้งยังเป็นแหล่งอาศัยที่สำคัญของโลมาอิรวตี ซึ่งอยู่ในสถานะใกล้สูญพันธุ์ ในขณะที่เดียวกันชุมชนชายฝั่ง จังหวัดตราดก็พึ่งพิงทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่ง ในการยังชีพ จำนวนประชากรชายฝั่งที่เพิ่มมากขึ้น และการจับสัตว์น้ำเพื่อการส่งออก ส่งผลให้ทรัพยากรทะเล และชายฝั่งเสื่อมโทรมลง

ระบบนิเวศที่ซับซ้อนและหลากหลายของอ่าวตราดส่งผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ ทั้งปริมาณ และความหลากหลายของชนิดพันธุ์ อีกทั้งที่อ่าวตราดจัดได้ว่าเป็นพื้นที่ที่พบเห็นสัตว์ทะเลหายากหลายชนิด เช่น เต่าทะเล โลมา เป็นต้น โดยเฉพาะโลมาอิรวตีที่ชอบอาศัยอยู่ในน้ำจืดแต่ก็สามารถพบเจออยู่ในน้ำกร่อย และน้ำเค็มได้ และอ่าวตราดยังเป็นแหล่งประมงที่สำคัญสำหรับชุมชนชายฝั่ง ทั้งการประมงขนาดเล็กไปจนถึง การประมงเชิงพาณิชย์ และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ด้วยเหตุนี้อาชีพประมงและอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการ ประมงจึงเป็นอาชีพสำคัญอีกอาชีพหนึ่งของผู้คนในจังหวัดตราด

ปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลอ่าวตราดลดน้อยลงจนเกือบจะเสื่อมโทรม เนื่องจาก หลากหลายสาเหตุ เช่น คุณภาพน้ำเสื่อมลง การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่เกินศักยภาพ การ เปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ และสภาพอากาศ เป็นต้น ผลกระทบที่ตามคือ ปริมาณสัตว์น้ำลดลง ป่าชายเลน ภูเขาทะเล ปะการังก็มีคุณภาพเสื่อมโทรมลงและลดจำนวนลงเช่นกัน และที่สุดก็ส่งผลกระทบต่อ การประกอบอาชีพของชุมชนชายฝั่ง ขณะเดียวกันก็มีการคาดการณ์ว่าในอนาคตการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศจะ เป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่กระตุ้นให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น

ชาวประมงในอ่าวตราดอาศัยอยู่ริมปากอ่าวและตามลำคลองที่เชื่อมกับปากอ่าวเพื่อให้สะดวกในการ ออกเรือและจอดเรือ รวมถึงการจัดการเครื่องมือประมงและสัตว์น้ำที่จับได้สะดวก บางบ้านจะสร้าง軒สำหรับ เป็นที่สำหรับทำความสะอาด เก็บและซ่อมเครื่องมือประมง ชาวประมงในอ่าวตราดส่วนใหญ่เป็นประมงชายฝั่ง ใช้เรือขนาดเล็กไม่เกิน 5 ตันกรอสในการทำประมง

ชาวประมงพื้นบ้านหญิงชาย มีการแบ่งบทบาทกันในการทำงาน โดยผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่ได้ออกเรือไป กับผู้ชาย แต่จะทำหน้าที่ในการจัดเตรียมอาหาร ดูแลบ้าน การจัดการผลผลิตสัตว์น้ำ และการซ่อมเครื่องมือ ประมง รวมถึงการหาอาหารตามริมชายหาดและป่าชายเลนที่ไม่ต้องออกเรือ เช่น ต่อบอย ช้อนเคย แทงกุง เก็บ ผัก ส่วนผู้ชายจะทำหน้าที่ในการเตรียมเครื่องมือประมงเพื่อออกทำประมง ซ่อมเครื่องมือ ออกเรือไปทำประมง ส่วนใหญ่ผู้ชายจะออกไปทำประมงคนเดียว หรือใช้แรงงานในครัวเรือน เช่น ลูกชาย โดยผู้ชายจะมีความรู้ใน การดูทิศทางลม ตำแหน่งการวางเครื่องมือที่คาดว่าจะมีสัตว์น้ำ ร่องน้ำที่สามารถเดินเรือได้สะดวก ส่วนผู้หญิง จะมีความรู้ในการแปรรูปเพื่อถนอมอาหารไว้บริโภคในครัวเรือนและจำหน่าย หญิงชายจึงมีบทบาทเกี่ยวพันซึ่ง กันและกัน

ในอดีตที่ทรัพยากรทะเลอุดมสมบูรณ์ ไม่ต้องออกไปจับสัตว์น้ำไกลและชนิดและจำนวนเครื่องมือ ประมงไม่มากก็มีอาหารเพียงพอในครอบครัว แต่เมื่อสัตว์มีราคาและภาวะเศรษฐกิจทำให้ความต้องการในการ ใช้เงินสูงขึ้น จึงมีการพัฒนาเครื่องมือประมงให้จับสัตว์น้ำได้มากขึ้น รวมถึงการเพิ่มจำนวนเครื่องมือประมง เช่น

ลอบพับปู เพิ่มจากจำนวน 100-200 ลูก เพิ่มจำนวนเป็นหลักพัน และขยายเรือให้ใหญ่ขึ้น เรือคราดหอย และการลอบของเรือขนาดเล็กในเขตชายฝั่ง ทั้งจำนวนประชากรชาวประมงเพิ่มขึ้น และการพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัยของเรือประมงพาณิชย์ การบุกรุกทำลายป่าชายเลนเป็นบ่อกุ้งและที่อยู่อาศัย ทำให้แหล่งอนุบาลสัตว์น้ำถูกทำลาย ทำให้สัตว์น้ำลดลง ในปี 2557-60 เป็นช่วงที่ชาวประมงและผู้รับซื้อสัตว์น้ำขาดทุนเนื่องจากออกทำประมงแล้วไม่คุ้มทุน บางรายต้องหยุดทำประมงและเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาชีพรับจ้าง เนื่องจากทางเลือกในการประกอบอาชีพไม่มาก

ด้วยวิถีประมงพึ่งพาทรัพยากรทะเลเป็นหลัก แต่ระบบการจัดการในภาคประมงไม่มีความเข้มแข็งขาดการบังคับที่มีประสิทธิภาพ ยังการใช้เครื่องมือประมงที่จับสัตว์น้ำไม่ได้ขนาดจากความต้องการของตลาดเพื่อส่งออก ส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากร จึงส่งผลกระทบต่อชาวประมงอย่างมาก ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวนคาดเดาไม่ได้เช่นแต่ก่อนทำให้การทำอาชีพประมงมีความเสี่ยงมากขึ้น เมื่อมีปัจจัยด้านนโยบายการพัฒนาประเทศ ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มชายขอบ การขาดหลักประกันในการทำมาหากินที่มั่นคง ยิ่งทำให้กลุ่มชาวประมงมีความเปราะบางเพิ่มมากขึ้น

ประมงพื้นบ้านทำให้มีอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสำหรับตลาดท้องถิ่น ตลาดในประเทศและต่างประเทศ และช่วยสร้างรายได้ซึ่งสนับสนุนเศรษฐกิจในท้องถิ่นและในประเทศ การทำประมงพื้นบ้านทั่วโลกมีชาวประมงและแรงงานภาคประมงทำงานมากกว่าร้อยละ 90 เกือบครึ่งหนึ่งเป็นผู้หญิง นอกจากการจ้างงานตั้งแต่เวลาและไม่เต็มเวลา และแรงงานในภาคประมงแล้ว ยังมีการทำประมงตามฤดูกาลหรือตามโอกาส และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งสร้างรายได้เสริมให้แก่คนเรื้อนล้าน ชาวประมงพื้นบ้านจำนวนมากทำการประมงของตนเอง แม้ว่าชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจะมีความสำคัญ แต่พวกเขาอย่างถูกเบียดขับให้ออกไปอยู่ชายขอบ เมื่อความยากจนที่ดำรงอยู่ในชาวประมงพื้นบ้านมีลักษณะหลากหลายมิติและไม่ได้มีสาเหตุมาจากรายได้น้อย แต่ยังเกิดจากปัจจัยที่ปิดกั้นไม่ได้รับสิทธิมนุษยชนอย่างสมบูรณ์ รวมถึงสิทธิ ของพลเมือง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ชุมชนชาวประมงขนาดเล็กมักตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลและมีข้อจำกัดหรือเสียเปรียบในการเข้าถึงตลาด การมีโอกาสดังกล่าวทำให้ชุมชนประมงพื้นบ้านขาดทางเลือกในการประกอบอาชีพ ผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยที่มนุษย์ก่อขึ้น ทำให้ภัยคุกคามที่ชาวประมงพื้นบ้านต้องเผชิญเพิ่มระดับยิ่งขึ้น ทำให้ต้องเผชิญกับความยากลำบากในการส่งเสียงบอกเล่าความทุกข์ยากของตน

ในอ่าวตราดและพื้นที่ต่อเนื่องส่วนใหญ่เป็นประมงพื้นบ้านกว่าร้อยละ 80 ช่วยสร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชน และเป็นแหล่งผลิตอาหารหล่อเลี้ยงคนในและนอกชุมชน โดยหญิงและชายมีบทบาทหนุนเสริมซึ่งกันและกันในครอบครัวและชุมชน ผู้ชายออกทำประมงทำให้ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการดำรงไว้ของเครือข่ายด้านสังคมและประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน จะเห็นได้จากงานทางสังคมและวัฒนธรรม ผู้หญิงจะทำหน้าที่ในการร่วมกิจกรรมเหล่านี้มากกว่าชายที่ต้องออกทำการประมง นอกจากนี้ ชุมชนประมงพื้นบ้านมีวิถีการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง จากการเลือกใช้เครื่องมือที่เฉพาะเจาะจงในการจับสัตว์น้ำและทำการประมงสัตว์น้ำตามฤดูกาล ทำให้มีช่วงเวลาที่สัตว์น้ำได้ฟื้นตัวและจับสัตว์น้ำเฉพาะที่ต้องการใช้ประโยชน์ ทั้งมีการรวมกลุ่มกันในการทำเขตอนุบาลสัตว์น้ำและทำธนาคารปู ในเกือบทุกตำบลในรอบอ่าวตราด ชุมชนประมงพื้นบ้านจึงมีบทบาทหลักในการดูแลทรัพยากรทางทะเล โดยบทบาทหลักในการวางแผนและตัดสินใจทำกิจกรรมอนุรักษ์จะ

เป็นผู้ชายด้วยผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาย ผู้หญิงมีบทบาทเป็นผู้ร่วมปฏิบัติมากกว่าเป็นผู้ร่วมวางแผนและตัดสินใจ ซึ่งพบว่ากิจกรรมอนุรักษ์ในพื้นที่ใดที่มีผู้หญิงเป็นผู้นำในการวางแผนตัดสินใจ จะสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ดีเนื่องจากผู้หญิงเป็นผู้มีบทบาทในงานทางสังคมของชุมชน ทำให้การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการพูดคุยได้ทั่วถึงและลงละเอียดได้ดี โดยภาพรวมกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ผู้หญิงภาคประมงยังขาดการมีส่วนร่วมจากทักษะที่ไม่ได้ตระหนักความสำคัญของบทบาทผู้หญิง ขณะเดียวกันผู้หญิงยังมีทัศนคติที่มองตนเองเป็นเพียงองค์ประกอบรองของกิจกรรม ความไม่มั่นใจในศักยภาพของตนเอง ทำให้ยังคงบทบาทเป็นผู้ตาม ดังนั้นในการบริหารจัดการประมงจึงไม่ได้พิจารณาหรือคำนึงถึงบทบาทผู้หญิงที่ยกระดับไปสู่การร่วมคิดร่วมตัดสินใจ แต่ยังคงบทบาทเป็นผู้ตาม ผู้ประกอบอาหารในครัว ผู้หญิงมีมิติความคิดเห็นและการตัดสินใจที่กว้างมากกว่าผลผลิตและรายได้จากการประมง เป็นการมองในมิติองค์รวมที่จะเชื่อมโยงต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนประมงโดยรวม ดังนั้นเมื่อผู้หญิงได้รับโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการวางแผนและตัดสินใจ ผู้หญิงจะเชื่อมโยงกับกิจกรรมภาคการผลิต กับความเป็นชุมชน ทำให้มุมมองด้านการประมงมีมิติที่ครอบคลุมประเด็นอื่นด้วย ทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข ความมั่นคงของการมีที่อยู่อาศัย การสร้างความมั่นคงด้านอาชีพ ที่รวมทั้งมิติเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กันไป

แนวการบริหารจัดการประมงแบบมีส่วนร่วมของผู้หญิงและชายยังมีข้อจำกัดหลายอย่าง เนื่องจากการบริหารจัดการประมงยังเป็นลักษณะสั่งการจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง การออกกฎหมายและนโยบายยังมาจากรัฐกลาง ทำให้ขาดศักยภาพในการบังคับใช้เนื่องจากมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน และการตรากฎหมายเป็นการตอบสนองวัตถุประสงค์ด้านการจัดการทรัพยากรในแต่ละด้านและอำนาจขององค์กรเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนของกฎหมายและการใช้อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ รวมทั้งการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรประมงและชายฝั่งที่จะต้องจัดการแบบบูรณาการอย่างเป็นองค์รวมทั้งระบบแล้วจึงจะเกิดประสิทธิภาพมากกว่า ทำให้การบริหารจัดการประมงสร้างความยุ่งยากให้กับชาวประมงในความไม่เข้าใจในระบบการบริหารจัดการที่ซ้ำซ้อน เป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการประมง

แม้ในพระราชกำหนดประมง 2558 มาตรา 25 ว่าด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนชุมชนประมงท้องถิ่น และมาตรา 26 ว่าด้วยการมีคณะกรรมการประมงประจำจังหวัดที่มาจากผู้แทนองค์กรชุมชนประมงท้องถิ่นด้านการประมงทะเลชายฝั่ง เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการประมงในระดับท้องถิ่น แต่ชาวประมงส่วนใหญ่ยังไม่ทราบว่าจะใช้ประโยชน์จากช่องทางนี้ในการเสนอความคิดเห็นเชิงนโยบายผ่านตัวแทนได้ ประกอบกับอำนาจหน้าที่ยังไม่ได้กระจายอำนาจสู่พื้นที่อย่างแท้จริง ทำให้การตัดสินใจต่างๆ ยังอยู่ที่ส่วนกลางเป็นหลัก

ดังนั้นได้มีการนำแนวคิดการจัดการบนฐานระบบนิเวศที่เชื่อมโยงคน เศรษฐกิจ และระบบสังคมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ โดยไม่ให้ความสำคัญกับความซับซ้อนของกระบวนการทรัพยากรธรรมชาติ ระบบสังคม โดยใช้วิธีการจัดการแบบการปรับตัวเมื่อเผชิญกับผลลัพธ์ที่ไม่แน่นอน ต้องนำผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่หลากหลายเข้ามาสู่กระบวนการกำหนดปัญหาและหาทางออกร่วมกัน เพื่อให้เข้าใจถึงกระบวนการระบบนิเวศโดยรวม และวิธีการตอบสนองต่อการรบกวนระบบนิเวศ รวมทั้งให้ความสำคัญกับความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และความยั่งยืนของมนุษย์และระบบนิเวศ

1.2 กรอบแนวคิดการศึกษา

ในการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ใช้หลักคิดของการจัดการประมงบนฐานระบบนิเวศ ที่เชื่อมโยงด้านเศรษฐกิจและสังคมเข้ากับทรัพยากร ให้เกิดความสมดุลในการใช้และการรักษาทรัพยากร เพื่อให้เกิดความมั่นคงในอาชีพ เศรษฐกิจ ขณะเดียวกันก็รักษาสภาพนิเวศให้มีความสมบูรณ์อยู่ได้ ในการศึกษาครั้งนี้ มีฐานคิดที่มองว่าการบริหารจัดการทรัพยากรประมงที่ผ่านมามุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลักจึงทำให้ขาดสมดุลของสังคมและทรัพยากร แม้พยายามมีการพัฒนาแนวทาง นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องก็ยังไม่สามารถทำให้การบริหารจัดการประมงเกิดความสมดุลได้ จึงศึกษาว่าอะไรเป็นปัจจัยเอื้อหรือเป็นอุปสรรคให้การบริหารจัดการประมงในปัจจุบัน โดยใช้หลักการบริหารจัดการประมงโดยใช้แนวทางเชิงระบบนิเวศ (EAFM)

1.3 วัตถุประสงค์การศึกษา

- 1) เพื่อสะท้อนปัญหาและช่องว่างในการบริหารจัดการทรัพยากรที่ผ่านมาสร้างผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากร
- 2) เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้หนุนเสริมการตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรที่ตอบสนองปัญหา กลุ่มเปราะบางในชุมชนประมงรอบอ่าวตราด

1.4 วิธีการศึกษา

1. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ โดยค้นคว้าข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ ที่ทำการศึกษาไว้แล้ว
2. ศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิ
 - (1) จากแบบสอบถามครัวเรือนประมงรอบอ่าวตราด จำนวน 8 ตำบล รวมทั้งหมด 1,174 ครัวเรือน ในส่วนตำบลที่ไม่ได้เก็บแบบสอบถาม ได้แก่ ตำบลตะกang และตำบลเนินทราย และตำบลหนองคันทรังใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นกรณีศึกษา โดยในการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่กระบวนการพัฒนาแบบสอบถามที่ให้นักวิจัยชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ สถาบันศึกษา ประมงจังหวัด ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงฯ เป็นต้น และให้ทีมวิจัยชุมชนทดสอบแบบสอบถาม (pretest) และปรับปรุงแบบสอบถาม ก่อนนำไปเก็บข้อมูล ได้มีการทำความเข้าใจกับวัตถุประสงค์การศึกษาและแบบสอบถามให้กับทีมนักวิจัยชุมชนทั้ง 8 ตำบล และให้ผู้นำท้องที่หรือผู้นำกลุ่มเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในแบบสอบถาม
 - (2) การสัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่มย่อย โดยการเตรียมประเด็นคำถามและแผนที่ประกอบในการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย
 - (3) กรณีศึกษา โดยสัมภาษณ์ชาวประมงฐานะยากจน ปานกลาง ปานกลางค่อนข้างรวย โดยให้คนในชุมชนเป็นผู้คัดเลือก ในพื้นที่ตำบลอ่าวใหญ่ ตำบลไม้รูด ตำบลแหลมกลัด และตำบลหาดเล็ก

1.5 ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา

พื้นที่ศึกษารอบอ่าวตราดและพื้นที่ต่อเนื่อง 2 อำเภอ จำนวน 11 ตำบล คือ

- 1.อำเภอเมือง 8 ตำบล ได้แก่ ต.อ่าวใหญ่ ต.ห้วงน้ำขาว ต.หนองคันทรัง ต.เนินทราย ต.ท่าพริก ต.ตะกวาง ต.ซำราก ต.แหลมกลัด
2. อำเภอคลองใหญ่ 3 ตำบล ได้แก่ ต.ไม้รุุด ต.คลองใหญ่ ต.หาดเล็ก

2. ลักษณะกายภาพอ่าวตราด

อ่าวตราดอยู่ในจังหวัดตราด ซึ่งจังหวัดตราดมีอาณาเขตด้านชายแดนติดกับประเทศกัมพูชาทั้งทางบกและทางทะเล และเป็นจังหวัดที่มีแนวอาณาเขตทางทะเลยาว 165.5 กิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมืองตราด อำเภอคลองใหญ่ อำเภอแหลมงอบ อำเภอเขาสมิง อำเภอบ่อไร่ อำเภอเกาะช้าง และอำเภอเกาะกูด

พื้นที่อ่าวตราดนั้นครอบคลุมอำเภอคลองใหญ่และอำเภอเมือง จำนวน 11 ตำบล ในอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด 8 ตำบล คือ ตำบลอ่าวใหญ่ ตำบลห้วยน้ำขาว ตำบลหนองคันทรัง ตำบลเนินทราย ตำบลท่าพริก ตำบลตะกวาง ตำบลขำราก และตำบลแหลมกลัด และ 3 ตำบล ของอำเภอคลองใหญ่ คือ ตำบลไม้รุต ตำบลคลองใหญ่ และตำบลหาดเล็ก

Figure 1: The administrative boundaries of the 11 sub-districts in Trat Bay and its neighboring areas.

สภาพภูมิประเทศและขอบเขต อ่าวตราดเป็นระบบนิเวศชายฝั่งทะเล ที่มีลักษณะกึ่งปิดซึ่งมีทางติดต่ออย่างเป็นอิสระหรือได้รับอิทธิพลโดยตรงจากทะเลเปิด น้ำบริเวณปากแม่น้ำถูกเจือจางเนื่องจากอิทธิพลของน้ำจืดที่ไหลมาจากแม่น้ำและแผ่นดิน ระบบนิเวศปากแม่น้ำมีการเปลี่ยนแปลงด้านสภาวะแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะปัจจัยด้านความเค็ม อุณหภูมิและก๊าซออกซิเจนที่ละลายน้ำ อ่าวตราดครอบคลุมพื้นที่ทางปกครอง จำนวน 8 ตำบลของอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด คือ ตำบลอ่าวใหญ่ ตำบลห้วงน้ำขาว ตำบลหนองคันทรัง ตำบลเนินทราย ตำบลท่าพริก ตำบลตะกาง ตำบลซำราก และตำบลแหลมกลัด และ 3 ตำบลที่เป็นพื้นที่ข้างเคียงคืออำเภอคลองใหญ่ ประกอบด้วย ตำบลหาดเล็ก ตำบลคลองใหญ่ และตำบลไม้รุ่ด

3. ทรัพยากรและสถานภาพทรัพยากรทะเลและชายฝั่งอ่าวตราด

อ่าวตราดอยู่ในจังหวัดตราด ซึ่งจังหวัดตราดมีอาณาเขตด้านชายแดนติดกับประเทศกัมพูชาทั้งทางบกและทางทะเล และเป็นจังหวัดที่มีแนวอาณาเขตทางทะเลยาว 165.5 กิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมืองตราด อำเภอคลองใหญ่ อำเภอแหลมงอบ อำเภอเขาสมิง อำเภอบ่อไร่ อำเภอเกาะช้าง และอำเภอเกาะกูด

อ่าวตราดเป็นระบบนิเวศชายฝั่งทะเล ที่มีลักษณะกึ่งปิดซึ่งมีทางติดต่ออย่างเป็นอิสระหรือได้รับอิทธิพลโดยตรงจากทะเลเปิด น้ำบริเวณปากแม่น้ำถูกเจือจางเนื่องจากอิทธิพลของน้ำจืดที่ไหลมาจากแม่น้ำและแผ่นดิน ระบบนิเวศปากแม่น้ำมีการเปลี่ยนแปลงด้านสภาวะแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะปัจจัยด้านความเค็ม อุณหภูมิและก๊าซออกซิเจนที่ละลายน้ำ อ่าวตราดครอบคลุมพื้นที่ทางปกครอง จำนวน 8 ตำบลของอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด คือ ตำบลอ่าวใหญ่ ตำบลห้วงน้ำขาว ตำบลหนองคันทรัง ตำบลเนินทราย ตำบลท่าพริก ตำบลตะกาง ตำบลซำราก และตำบลแหลมกลัด และ 3 ตำบลที่เป็นพื้นที่ข้างเคียงคืออำเภอคลองใหญ่ ประกอบด้วย ตำบลหาดเล็ก ตำบลคลองใหญ่ และตำบลไม้รุ่ด

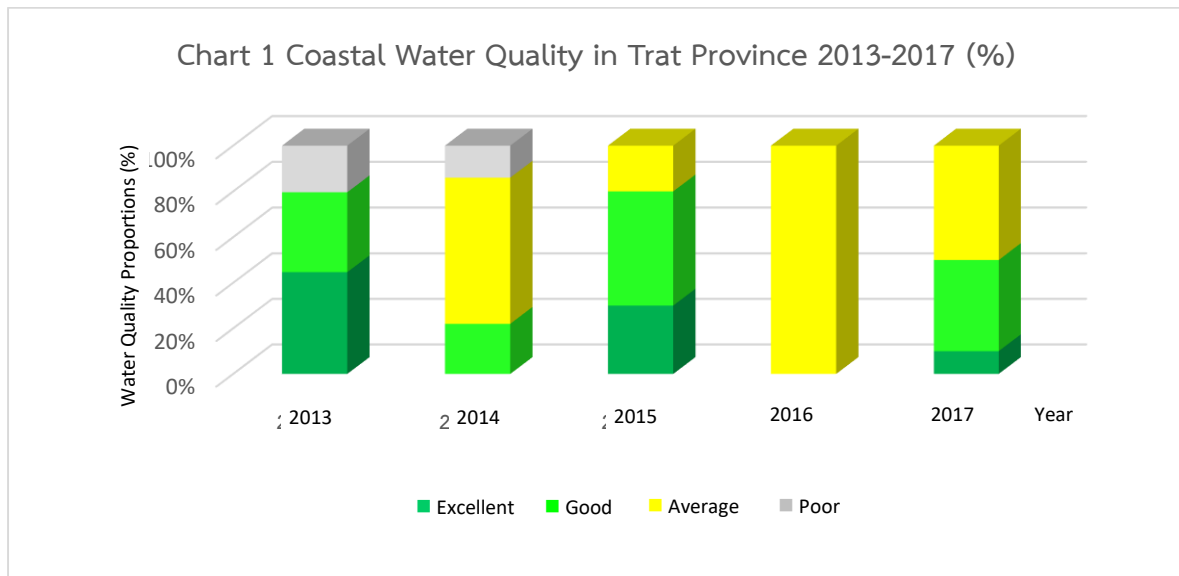
3.1 ทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวตราด

3.1.1 ทรัพยากรน้ำ

จังหวัดตราด มีแม่น้ำที่สำคัญคือ แม่น้ำตราด ซึ่งเป็นแม่น้ำที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัด มีต้นน้ำมาจากเทือกเขาบรรทัดไหลผ่านพื้นที่หลายอำเภอ ตั้งแต่พื้นที่อำเภอคลองใหญ่ อำเภอบ่อไร่ อำเภอเขาสมิง ก่อนจะไหลลงสู่อ่าวตราด แหล่งน้ำที่ไหลลงสู่อ่าวตราดนอกจากแม่น้ำตราดยังมี คลองธรรมชาติหลายสาย เช่น คลองไม้รุ่ด คลองมะนาว ในอำเภอคลองใหญ่ และคลองวังกระแจะ คลองท่าเลื้อน คลองประทุน คลองบ้านแตง และอีกหลายคลองในอำเภอเมือง ซึ่งคลองเหล่านี้ล้วนแต่ไหลลงสู่อ่าวตราดทั้งสิ้น นอกจากนี้ลำคลองธรรมชาติ ยังมีอ่างเก็บน้ำทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ อีกหลายอ่างที่อยู่ต้นน้ำ ได้แก่ อ่างเก็บน้ำเขาระกำ ที่มี ความจุ 23.5 ล้านลูกบาศก์เมตร และอ่างเก็บน้ำสะพานหิน อ่างเก็บน้ำบ้านมะนาว อ่างเก็บน้ำด่านชุมพล อ่างเก็บน้ำห้วยแครง อ่างเก็บน้ำวังปลาหมอ และอ่างเก็บน้ำคลองโสน อ่างเก็บน้ำเหล่านี้สร้างขึ้นเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้เพื่ออุปโภคและบริโภค

คุณภาพน้ำทะเลในจังหวัดตราด จากข้อมูลของศูนย์วิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2559 – กันยายน 2560 จำนวน 10 สถานี 2 ครั้ง คุณภาพน้ำส่วนใหญ่เฉลี่ยในสถานภาพพอใช้ ร้อยละ 50 เนื่องจากพบปริมาณแบคทีเรียไม่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน พบสารแอมโมเนีย

และไนโตรเจน ในบริเวณชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว รองลงมาอยู่ในสถานภาพดี ร้อยละ 40 และดีมากร้อยละ 10 ไม่พบสภาพภาพเสื่อมโทรมและโทรมมาก

Source: 2560 Eastern Gulf of Thailand Marine and Coastal Resource Research and Development Center, 2017

3.1.2 ทรีพยากรป่าชายเลน

จากข้อมูลสถานการณ์ป่าชายเลนของประเทศไทย ในช่วงระยะเวลา 35 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2504 – 2539 ได้ให้ข้อมูลว่า อ่าวตราดมีพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 62,133 ไร่ (ธงชัย จารุพันธ์ 2541)¹ ขณะที่ข้อมูลของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2530, 22 สิงหาคม พ.ศ. 2543 และ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2543 พบว่ามีพื้นที่ป่าชายเลนตามมติ ครม. ถึง 65,016.10 ไร่ แต่มีพื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่าชายเลนจริงประมาณ 42,138.00 ไร่² พื้นที่ที่มีป่าชายเลนเกือบทั้งหมดอยู่ในอำเภอเมือง ส่วนในอำเภอคลองใหญ่มีป่าชายเลนจริงเพียง 159.78 ไร่ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 พื้นที่ป่าชายเลนในภูมินิเวศอ่าวตราด

ที่	ตำบล	พื้นที่ป่าชายเลนตามมติ ครม. (ไร่)	พื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่าชายเลน (ไร่)
1	ชำรึก	12,099.00	9,500.69
2	ตะกวด	6,906.97	5,995.16
3	ท่าพริก	5,092.75	3,393.83
4	เนินทราย	8,199.77	5,059.17
5	หนองคันทร้ง	9,902.22	4,826.42
6	ห้วงน้ำขาว	14,410.84	10,769.68

¹ ธงชัย จารุพันธ์. 2541. สถานการณ์ป่าชายเลนของประเทศไทย ในช่วงระยะเวลา 35 ปี (พ.ศ. 2504 – 2539). ส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้, สำนักวิชาการป่าไม้, กรมป่าไม้

² กรทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. 2555. ทรีพยากรป่าชายเลนจังหวัดตราด. สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน. กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.

ที่	ตำบล	พื้นที่ป่าชายเลนตามมติ ครม. (ไร่)	พื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่าชายเลน (ไร่)
7	แหลมกลัด	7,974.80	2,553.61
8	อ่าวใหญ่	429.75	39.44
9	คลองใหญ่	125.33	-
10	ไม้รูด	566.94	159.78
11	หาดเล็ก	141.27	-

ที่มา : ดัดแปลงข้อมูลจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (2555)

พันธุ์ไม้ป่าชายเลนบริเวณอ่าวตราดและพื้นที่ใกล้เคียง เหมือนกับพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่พบเห็นทั่วไปในจังหวัดตราด พันธุ์ไม้ที่พบมากที่สุดคือ โกงกางใบเล็ก และถั่วขาว สัตว์ในป่าชายเลนมีทั้งสัตว์หน้าดินได้แก่ หอยก้น ปูแสม ปูก้ามดาบและกุ้งขาว นอกจากนี้ยังพบกลุ่มนกและแมลงอีกหลากหลายชนิด แต่มีงานศึกษาที่น่าสนใจของเกี่ยวกับการกระจายและความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ตามระดับความเค็มของดินในป่าชายเลนจังหวัดตราด³ ซึ่งทำการศึกษาบริเวณสถานีวิจัยและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 4 (ตราด) ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ปากแม่น้ำตราด ครอบคลุมแม่น้ำสายหลัก 2 สาย คือ แม่น้ำตราด และคลองบางพระ ที่ไหลมาบรรจบกันก่อนที่จะไหลลงสู่อ่าวตราดและออกสู่ทะเลอ่าวไทย สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นดินเลนและหาดโคลนเป็นแนวยาวต่อเนื่องออกไปจากแนวป่าชายเลน มีน้ำขึ้น-ลง วันละ 1 ครั้ง พื้นที่ป่าชายเลนที่อยู่ห่างจากริมฝั่งทะเลบางส่วน น้ำท่วมไม่ถึง การใช้ที่ดินรอบพื้นที่ป่าชายเลนเป็นพื้นที่อยู่อาศัยประชาชน

ผลการศึกษาของศูนย์วิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พบว่ามีพรรณไม้ทั้งหมด 14 ชนิด เป็นพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่แท้จริง 11 ชนิด และเป็นพันธุ์ไม้รอง หรือที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน ซึ่งพบได้ในบริเวณป่าชายเลนทั่วไป 3 ชนิด มีโกงกางใบเล็กเป็นไม้เด่น รองลงมาคือฝาดดอกแดง ถั่วขาว พังกาหัวสุมดอกแดง และแสมขาว โกงกางใบเล็กพบขึ้นอยู่ในช่วงระดับความเค็มกว้างมากที่สุด คือ 5-25 psu⁴ และพบค่อนข้างหนาแน่นบริเวณริมฝั่งติดกับทะเล เนื่องจากมีการปรับตัวของรากเป็นแบบรากแบบค้ำยัน (stilt root) เพื่อให้สามารถทนต่อกระแสคลื่นได้ ฝาดดอกแดงและพังกาหัวสุมดอกแดง พบขึ้นอยู่ในช่วงระดับความเค็มที่ใกล้เคียงกัน แต่ขึ้นอยู่ในช่วงระดับความเค็มที่แคบและน้อยกว่าโกงกางใบเล็ก เนื่องจากไม้ทั้งไม้ทั้งสองชนิดนี้ขึ้นอยู่ห่างจากริมทะเลเข้ามาในฝั่ง นอกจากความเค็มและเนื้อดินยังมีปัจจัยอื่นที่มีอิทธิพลต่อการปรากฏของพรรณไม้ป่าชายเลน เช่น น้ำขึ้นน้ำลง ระยะเวลาการท่วมขังของน้ำทะเล และธาตุอาหารในดินอีกด้วย

การใช้ประโยชน์ที่ดินในป่าชายเลน⁵

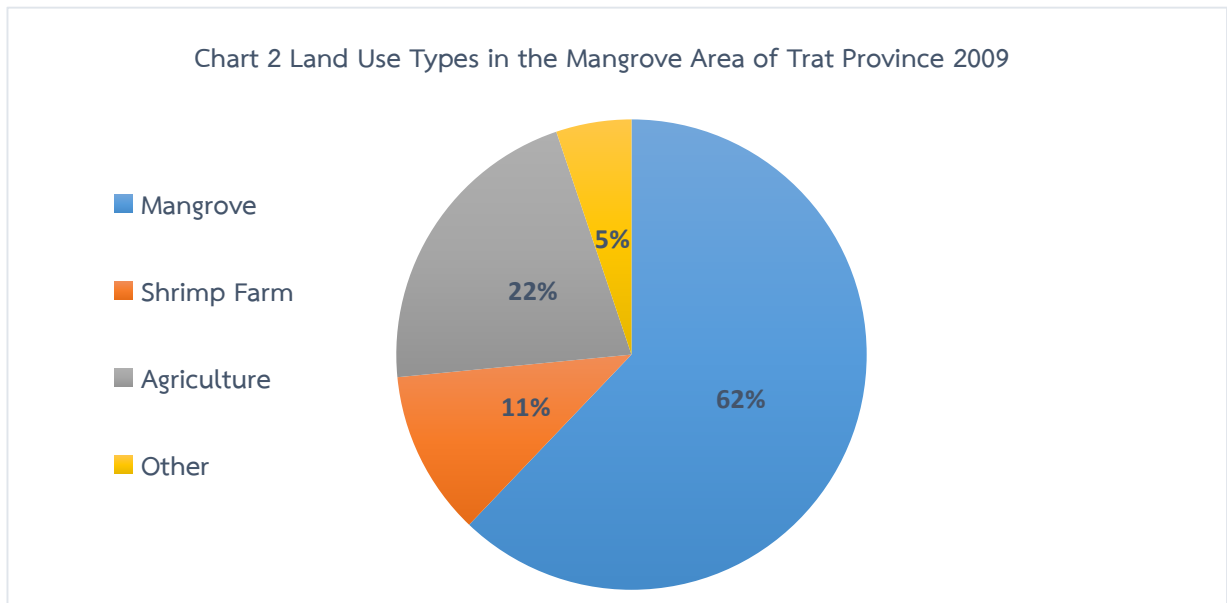
การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนในอดีต มีส่วนทำให้พื้นที่ป่าชายเลนในจังหวัดตราดลดลงและเสื่อมโทรมอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วง ระหว่างปี พ.ศ. 2504 – 2522 สาเหตุหลักมาจากการบุกรุกและสัมปทานพื้นที่ป่าเพื่อ

³ วาณิชยา นิลวิเชียร, ยงยุทธ ไตรสุรัตน์ และสุวิทย์ แสงทองพราว. 2554. การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 49: สาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : การกระจายและความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ตามระดับความเค็มของดินในป่าชายเลน จังหวัดตราด หน้า หน้า 36-44

⁴ practical salinity unit หรือ psu คือหน่วยวัดความเค็มของน้ำ หมายถึง อัตราส่วนของค่าความนำไฟฟ้าของน้ำทะเลต่อค่าความนำไฟฟ้าของความเข้มข้นมาตรฐานของสารละลายไปแทสเซียมคลอไรด์

⁵ เข้าถึงข้อมูลได้จาก <https://www.dmcr.go.th/upload/dt/file/file-140-767512585.pdf>

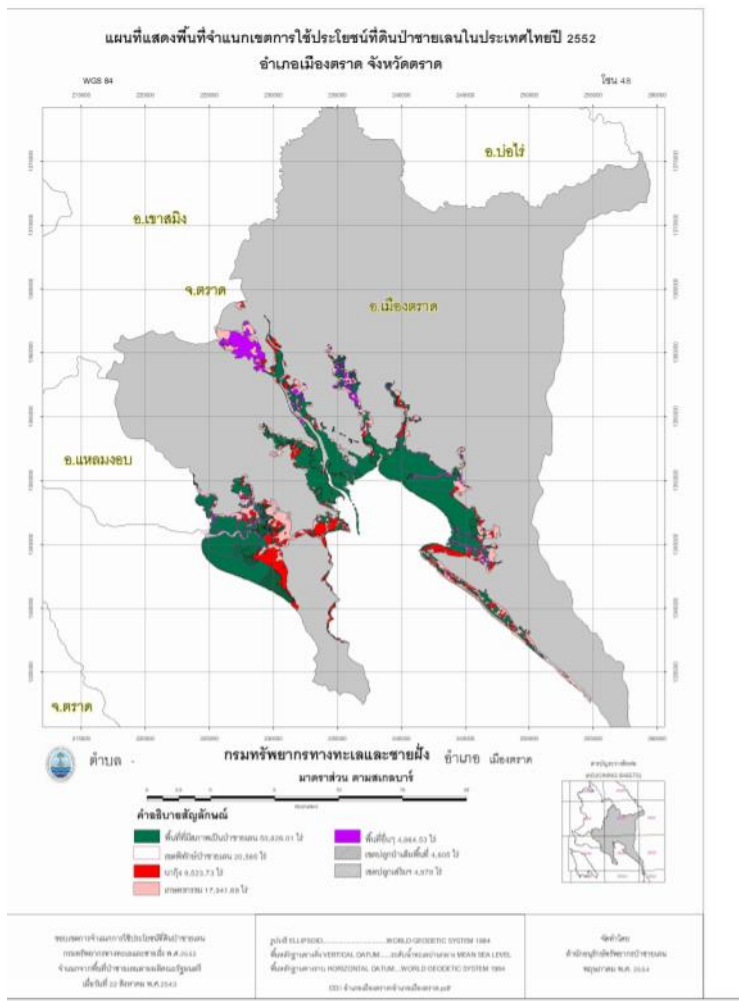
ตัดไม้มาทำฟืนและถ่านในเชิงพาณิชย์ ตั้งแต่พื้นที่ป่าชายเลนในอำเภอแหลมงอบไปจนถึงอำเภอเมือง ในบริเวณ ต่าเนินทราย ต่าท่าพรุก ทำให้ป่าชายเลนลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว และขยายพื้นที่สัมปทานต่อออกไปจนถึง ตำบลตะกวาง ตำบลขำราก ตำบลแหลมกลัด และตำบลห้วยน้ำขาว การทำเหมืองแร่ในป่าชายเลน และการ สร้างท่าเรือและเขื่อน และระยะต่อมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นไป หลังจากยกเลิกสัมปทานแล้ว พื้นที่ป่า เสื่อมโทรมหลังจากสัมปทานจำนวนมากถูกปรับเปลี่ยนเพื่อใช้ประโยชน์ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น ทำนากุ้ง เพื่อการส่งออก ซึ่งมีทั้งกิจการที่มีคนไทย และคนต่างชาติเป็นเจ้าของ

Source: Adapted from Department of Marine and Coastal Resources, 2009

หลังจากหมดสัมปทานตัดไม้ในป่าชายเลนแล้ว แม้ว่าส่วนหนึ่งจะมีการปรับพื้นที่เพื่อทำนากุ้งและการ ใช้ประโยชน์อื่นๆ แต่ก็ยังมีจำนวนมากที่ได้รับมีการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมให้กลับเป็นป่าชายเลนที่ อุดมสมบูรณ์อีกครั้ง จากกลุ่มอนุรักษ์ในตำบลต่างๆ ทำให้ปัจจุบันป่าชายเลนในบริเวณอ่าวตราดและพื้นที่ ใกล้เคียงมีความอุดมสมบูรณ์ และมีการใช้ประโยชน์ความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลน ทั้งการจับสัตว์น้ำที่ อาศัยในป่าชายเลน เช่น หอย ปู กุ้ง และสมุนไพรต่างๆ และการสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยว ชมป่าชายเลน แต่อย่างไรก็ตามพื้นที่บางส่วนยังคงถูกใช้เพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลทั้งการทำนากุ้ง การทำเกษตร ทำเรือ และอื่นๆ

Map 2: Land Use Types in the Mangrove Area of Mueang District, Trat Province, 2009

Source: Mangrove Resource Conservation Bureau, 2012

3.1.3 ทรัพยากรทะเล

1) สัตว์น้ำเศรษฐกิจ

อ่าวตราด เป็นลักษณะภูมิประเทศที่เป็นท้องอ่าว มีแม่น้ำลำคลองไหลลงปากอ่าว พัดพาธาตุอาหารจากเขาลงสู่ทะเล ทำให้ทรัพยากรทะเลในอ่าวตราดมีความอุดมสมบูรณ์ ชุมชนชายฝั่งรอบๆอ่าวตราดจึงประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก ส่วนใหญ่เป็นชุมชนประมงพื้นบ้าน มีวิถีการทำประมงชายฝั่งที่สามารถจับสัตว์น้ำได้ตลอดทั้งปีแตกต่างกันไปตามฤดูกาล สัตว์น้ำที่จับได้มีทั้ง กุ้ง ปูม้า ปูดำ หมึกสาย หมึกหอม หมึกหลอด หมึกกระดอง กุ้ง ปลาชนิดต่างๆ เช่น ปลาหู ปลาเห็ดโคน ปลาอินทรี ปลาเก๋า ปลากระบอก ปลาฉลาม หอยชนิดต่างๆ เช่น หอยขาว หอยลาย หอย นอกจากสัตว์น้ำตามธรรมชาติแล้วยังมีสัตว์น้ำจากการเพาะเลี้ยงในบริเวณอ่าวตราด ได้แก่ หอยแมลงภู่ หอยนางรม

แม้ว่าสัตว์น้ำในอ่าวตราดจะมีจำนวนหลากหลายชนิด แต่จากการเก็บข้อมูลแบบสอบถามพบว่า สัตว์น้ำเศรษฐกิจของชาวประมงพื้นบ้านในอ่าวตราดคือ ปูม้าและกุ้ง โดยดูจากเครื่องมือประมงที่ใช้ในการทำประมง พบว่า มีเรือที่ทำประมงปูม้ามากที่สุดคือ 568 ลำ ซึ่งมีทั้งการใช้วนและลอบ ทั้งลอบราวและลอบทุ่น รองลงมาคือ กุ้ง จำนวน 463 ลำ ซึ่งจากการสอบถามชาวประมงถึงเหตุผลที่เลือกทำประมงปูม้า ชาวประมง

ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าเพราะในบริเวณชายฝั่งมีปูม้ามีเยอะและสามารถจับได้ตลอด ส่วนกุ้งก็มีเยอะเช่นกันแต่กุ้งไม่สามารถจับได้ทุกวัน แต่ทำการประมงได้เฉพาะในช่วงน้ำตื้น(น้ำมีการขึ้นลง)

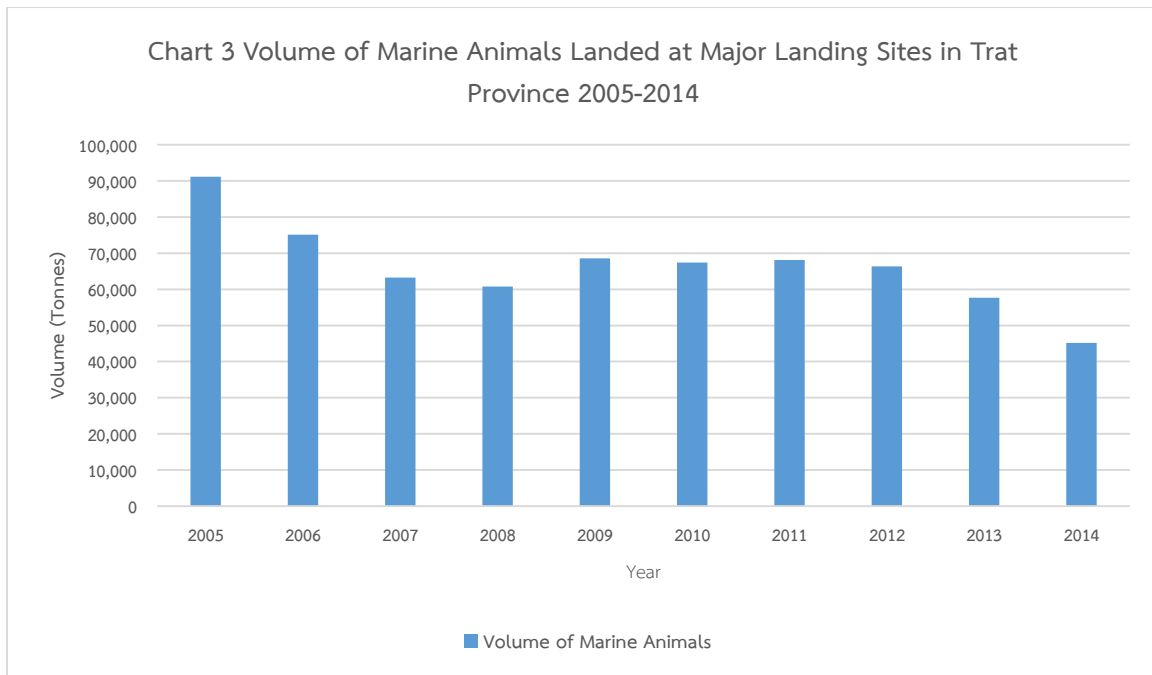
ตารางที่ 2 แสดงจำนวนเรือแยกตามประเภทของเครื่องมือที่ใช้จับสัตว์น้ำ

เครื่องมือจับสัตว์น้ำ	จำนวนเรือ
เครื่องมือที่ใช้จับปู (อวนปูม้า ลอบปูม้า)	568
เครื่องมือที่ใช้จับกุ้ง (อวนลอยกุ้ง)	463
เครื่องมือที่ใช้จับปลา (อวนติดตา ลอบปลา เบ็ด)	311
เครื่องมือที่ใช้จับหมึก (ลอบหมึกสาย อวนยกหมึก)	131
อื่นๆ	98

ที่มา: สัมภาษณ์ครัวเรือนประมง, 2560

นอกจากนี้ยังพบว่าในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา สัตว์น้ำที่ช่วยสร้างรายได้ให้กับชาวประมงเพิ่มมากขึ้น คือ กุ้ง ชาวบ้านสามารถจับกุ้ง ทั้งกุ้งขาว และ กุ้งแม่น้ำโคร ได้ปริมาณเพิ่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก โดยไม่ทราบสาเหตุว่าเป็นเพราะเหตุใด โดยกุ้งที่จับได้มักติดมากับอวนปู ลอบปู อวนกุ้ง แม้ว่าปริมาณกุ้งที่จับได้จะเพิ่มมากขึ้น แต่ปริมาณกุ้งที่จับได้ในแต่ละครั้งแม้ว่าปริมาณจะไม่ได้มากนักหากเทียบกับปริมาณของกุ้งกับปูที่จับได้ เพราะเป็นเพียงผลพลอยได้ที่ติดมาด้วยนอกจากสัตว์น้ำหลักที่ต้องการจับ แต่ด้วยมูลค่าของกุ้งที่ค่อนข้างสูงมาก ทำให้ในการทำประมงบางครั้งมีรายได้จากครั้งสูงมากกว่ามูลค่าสัตว์น้ำหลักที่ตั้งใจจับ ทำให้ชาวประมงบางรายปรับเปลี่ยนการทำประมงเพื่อให้จับกุ้งได้มากขึ้น เช่นการวางปูในพื้นที่น้ำลึกเพราะจะได้กุ้งมากขึ้น กุ้งจึงกลายเป็นสัตว์น้ำเศรษฐกิจความหวังใหม่ของชาวประมงในอ่าวตราด

ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำในอ่าวตราด ทำให้ชาวประมงในอ่าวตราดเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ หลายคนทำอาชีพประมงมาตั้งแต่เด็ก แต่ก็มีอีกจำนวนไม่น้อยประกอบอาชีพอื่นๆ แล้วเปลี่ยนมาประกอบอาชีพประมง หลังจากเป็นว่าอาชีพประมงมีรายได้ดี โดยเฉพาะหลังช่วงที่มีการทำธนาคารปูม้าในอ่าวตราดกันมากในปี 2554 ทำให้ปูม้ามีปริมาณมาก หลายคนเปลี่ยนอาชีพมาทำประมงปูม้ากันมากขึ้น จากการเพิ่มขึ้นของชาวประมงทำให้ทรัพยากรในอ่าวตราดลดจำนวนลงเรื่อยๆ และเป็นปริมาณการลดลงที่ค่อนข้างน่าเป็นห่วง จากกราฟในช่วงระยะเวลา 10 ปี จากปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ในปี 2548 สูงถึง 91,185 ตัน ลดเหลือเพียง 45,212 ตันเท่านั้น เป็นการลดที่มากถึงเกือบครึ่งหนึ่งสวนทางกับปริมาณชาวประมงและเครื่องมือประมงที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ

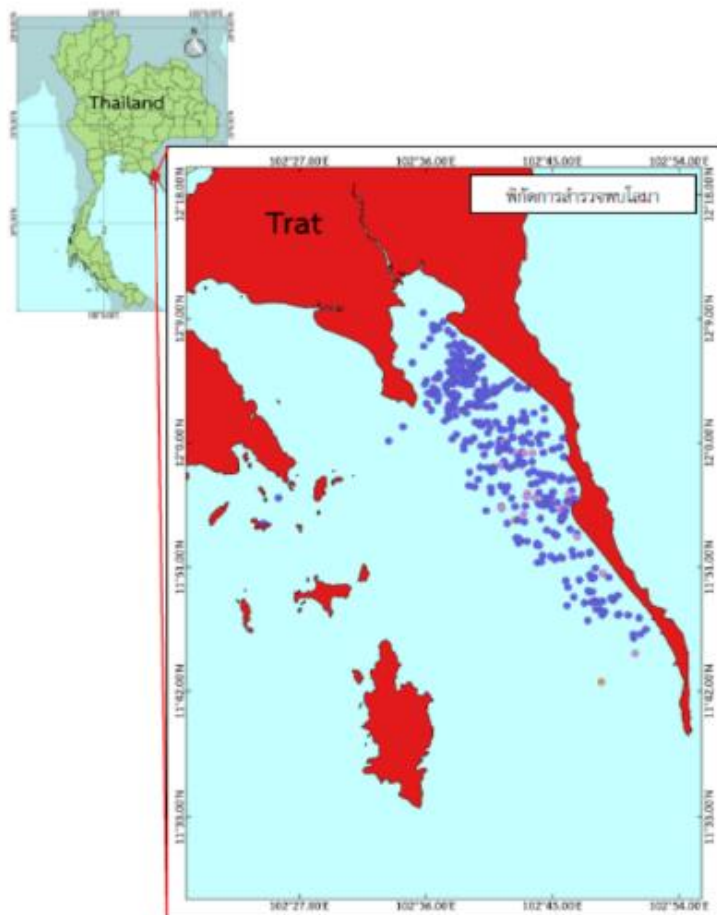
Source: Adapted from Department of Fisheries, 2558⁶

2) สัตว์ทะเลหายาก

ในอ่าวตราดนอกจากมีสัตว์น้ำเศรษฐกิจทั่วไป ยังพบสัตว์ทะเลหายาก ซึ่งถือเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองฯ ได้แก่ โลมา ชนิดโลมาที่พบบริเวณชายฝั่งทะเลตราดมี 4 ชนิด คือ โลมาอิรวดี โลมาหัวบาตรหลังเรียบ โลมาหลังโหนก โลมาปากขวด และจากข้อมูลจากศูนย์วิจัยทรัพยากรทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยฝั่งตะวันออกในปี 2559 สํารวจพบโลมาจํานวน 267 ตัว โดยพบมากเป็นโลมาอิรวดี รองลงมาเป็ฯโลมาหัวบาตรหลังเรียบและโลมาหลังโหนกหรือโลมาสีชมพูตามลำดับ

⁶ กลุ่มวิจัยและวิเคราะห์สถิติการประมง.2558. สถิติการประมงแห่งประเทศไทย, ศูนย์สารสนเทศ กรมประมง

Map 3: Coordinates of Locations Where Dolphins Were Found During Surveys, 2008-2017

Source: Eastern Gulf of Thailand Marine and Coastal Resource Research and Development Center, 2017

การพบเห็นโลมาในอ่าวตราดสามารถพบเห็นได้ในบริเวณชายฝั่งไม่กี่กิโลชายฝั่งมากนัก และบางครั้งสามารถเห็นได้จากบริเวณชายหาด และพบได้ตั้งแต่อ่าวใหญ่จนถึงหาดเล็ก แต่ในบริเวณท้องอ่าวที่มีน้ำตื้นมากในตำบลตะกวด ท่าพริก เนินทราย หนองคันทรัง ถึงแม้จะสามารถพบเห็นโลมาได้ตลอดทั้งปี แต่ในช่วง โดยเฉพาะในช่วงเดือน พฤศจิกายน ถึง กุมภาพันธ์ จะเป็นช่วงที่พบเห็นโลมาได้บ่อยขึ้น และปริมาณมากขึ้นด้วย ทำให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวชมโลมา ในช่วงเวลาดังกล่าว ขึ้นในตำบลแหลมกลัด โดยองค์การบริหารส่วนตำบลแหลมกลัดเป็นผู้ดำเนินการ

นอกจากจะมีการโลมาอยู่อาศัยและขยายพันธุ์อยู่ในอ่าวตราดเป็นจำนวนมาก แต่ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา กลุ่มชาวบ้านและชาวประมงที่อาศัยอยู่ในชุมชนชายฝั่งรอบอ่าวตราด โดยเฉพาะในตำบลแหลมกลัด ตำบลไม้รูด และตำบลอ่าวใหญ่ ก็มีการพบซากโลมาและโลมาเกยตื้นเป็นจำนวนมากเช่นกัน ในแต่ละปีมีโลมาเกยตื้น

ไม่ต่ำกว่าปีละ 20 ตัว สาเหตุการตายของโลมามีหลายสาเหตุ ทั้งจากการติดเครื่องมือประมง การกินขยะทะเล การเจ็บป่วย และจำนวนมากไม่สามารถระบุสาเหตุการเสียชีวิตได้

ทั้งนี้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในอ่าวตราดไม่เพียงแต่ทำให้มีโลมาเข้ามาอาศัยและหากินในอ่าวตราดเท่านั้น แต่ความอุดมสมบูรณ์ยังดึงดูดชาวประมงเช่นกัน พื้นที่ในการดำรงชีวิตของโลมาและพื้นที่ในการทำการประมงของชาวประมงจึงเป็นที่เดียวกัน และด้วยในบริเวณอ่าวตราดซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่กว้างมากนัก โลมาจึงต้องหากินในแหล่งเดียวกับแหล่งทำประมงของชาวประมง เกิดเป็นพื้นที่ทับซ้อนกันอยู่ในห่วงโซ่อาหารจึงกลายเป็นความเสี่ยงที่เลี่ยงไม่ได้ จนทำให้หลายครั้งเกิดอุบัติเหตุให้โลมาเสียชีวิตจากการติดเครื่องมือประมง

3) หญ้าทะเล

หญ้าทะเลนับเป็นผู้ผลิตในช่วงโซ่อาหาร หญ้าทะเลเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำตั้งแต่ขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่ ได้แก่ แพลงก์ตอนพืชและสัตว์ ปลาบางชนิด หอย เม่น ปู กุ้ง และสัตว์ขนาดใหญ่ที่กินหญ้าทะเลเป็นอาหารโดยตรง ได้แก่ เต่าทะเล พะยูน และนกเป็ดน้ำ นอกจากนี้เป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำ บริเวณแหล่งหญ้าทะเล ยังเป็นที่อยู่อาศัย เป็นแหล่งหลบภัยศัตรูของสัตว์น้ำวัยอ่อนและสัตว์น้ำขนาดเล็ก ดังนั้น จึงเป็นแหล่งที่เหมาะสมสำหรับการวางไข่ การอนุบาลของสัตว์ทะเลวัยอ่อน เช่น ปลาเก๋า ปลาทูหนา ปู และกุ้งทะเลหลายชนิด แหล่งหญ้าทะเลจึงมีความสำคัญต่อระบบนิเวศในอ่าวตราด

หญ้าทะเลในประเทศไทยพบได้ในบริเวณชายฝั่งน้ำชายฝั่งน้ำตื้นที่มีพื้นทรายหรือทรายปนโคลน และที่ลึกลงกับแนวปะการัง ในอ่าวตราดบริเวณที่พบหญ้าทะเลอยู่ในตำบลอ่าวใหญ่ แหลมกลัดห้วงน้ำขาวและตำบลไม้รูด จากข้อมูลของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ในปี 2549 พบหญ้าทะเลในบริเวณอ่าวตราดพื้นที่ 2,252 ไร่ บริเวณที่พบคือตำบลแหลมกลัดถึงบ้านไม้รูด แต่พื้นที่หญ้าทะเลบริเวณนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล และมีการเปลี่ยนแปลงเสื่อมสภาพและลดลงทั้งที่เกิดขึ้นจากฝีมือมนุษย์เองเช่น น้ำเสียจากภาคการเกษตร การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำหรือเกิดจากภัยธรรมชาติเองก็ตาม จแม้ว่าชาวประมงในอ่าวตราดจะไม่ได้ใช้ประโยชน์จากหญ้าทะเลโดยตรงแต่ก็เห็นความสำคัญของหญ้าทะเลในแง่ของการเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ จึงมีความพยายามที่จะทำหญ้าทะเลเทียมขึ้นมาทดแทนเพื่อเพิ่มแหล่งที่อยู่อาศัยและเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำเพื่อช่วยฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำให้คงความอุดมสมบูรณ์

4.สถานการณ์ประมงรอบอ่าวตราด

4.1 สถานการณ์ปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายในพื้นที่

4.1.1 ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ประกอบไปด้วยหลายสาเหตุ

- การทำประมงเกินขนาด (Over fishing) คือ ทำประมงเกินปริมาณทรัพยากรในทะเล การจับสัตว์น้ำไม่ได้ขนาดและจับสัตว์น้ำฤดูวางไข่ การใช้เครื่องมือประมงที่ไม่สอดคล้องกับชนิดของสัตว์น้ำทำให้ได้สัตว์น้ำชนิดอื่นติดตามหรือได้สัตว์น้ำที่ยังไม่เติบโตเต็มที่ เช่น ใช้อวนตาถี่หรือการใช้เครื่องมือประมงทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อนและแหล่งที่อยู่อาศัย เช่น อวนลากแขก อวนรุน เรือคราดหอย รวมทั้งแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยสัตว์น้ำวัยอ่อนถูกทำลาย เช่น การรุกทำลายป่าชายเลน แหล่งประการังและหญ้าทะเล ซึ่งในปัจจุบันได้ออกกฎหมายควบคุมเครื่องมือการทำประมง แต่ยังมีเครื่องมือบางประเภทที่จัดอยู่ในกลุ่มทำลายสัตว์เล็กสัตว์น้ำเนื่องจากจับสัตว์เล็กสัตว์น้ำ แต่กฎหมายอนุญาตให้ทำการประมงได้ ผลกระทบที่ตามมาสัตว์น้ำลดขนาดและจำนวนลงอย่างมาก ทำให้รายได้จากการทำประมงไม่คุ้มกับการลงทุน บางครอบครัวต้องไปกู้ยืมเพื่อมาลงทุนด้านการประมงทำให้ต้องเผชิญกับภาวะหนี้สินเพิ่มขึ้น การทำประมงที่มากเกินไปได้เกิดขึ้นเฉพาะในทะเลแต่เกิดในบริเวณป่าชายเลนและชายหาดด้วย จากการใช้วิธีการทำประมงที่ไม่เหมาะสม เช่น การใช้ยาเบื่อปู รวมถึงคนใช้ประโยชน์มากเกินไปที่ทรัพยากรมี เนื่องจากมีคนจากท้องถิ่นอื่นๆ รวมถึงคนต่างชาติจับสัตว์น้ำในฤดูกาลที่เกิดสัตว์น้ำแต่ละชนิดจำนวนมาก เนื่องจากไม่มีการจำกัดจำนวนการจับทำให้สัตว์น้ำหลายชนิดในป่าชายเลนลดจำนวนลงอย่างมาก เช่น ปูแสม หอยขาว
- ปัญหาขยะและน้ำเสีย เป็นปัญหาที่สำคัญซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและทรัพยากรทางทะเล ทั้งขยะที่มาจากครัวเรือน จากนักท่องเที่ยว ชาวประมงทั้งเครื่องมือประมงที่ชำรุดและบรรจุภัณฑ์ถุงพลาสติกลงทะเล การปล่อยน้ำเสียโดยไม่ได้รับการบำบัดจากบ่อกัก การแปรรูปอาหารทะเล การปนเปื้อนสารเคมีการเกษตรจากแหล่งน้ำไหลลงสู่ทะเล ปัจจุบันมีการขยายพื้นที่ทำสวนทุเรียนเพิ่มขึ้นเนื่องจากราคาดี มีการใช้สารเคมีปริมาณมากซึ่งตกค้างในดินและแหล่งน้ำไหลลงสู่ทะเล น้ำเสียจากชุมชนเนื่องจาก ครัวเรือนและโรงแรม รีสอร์ทที่ไม่มีระบบบำบัดน้ำก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำ แม้การตรวจคุณภาพจะอยู่ในระดับดี แต่พบว่าสัตว์ทะเลบริเวณที่มีน้ำเสียหายไป สัตว์ทะเลหายากตายจากการติดเชื้ และกินขยะ แม้จะมีความพยายามของกลุ่มอนุรักษ์และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งแต่ยังไม่เพียงพอ เนื่องจากยังไม่มีมาตรการที่ต่อเนื่องของภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่ง การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนการจัดการขยะ การขาดความตระหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชน รวมถึงการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมไม่เข้มงวด

4.1.2 ลักษณะกายภาพของพื้นที่ที่มีความเสี่ยง

- การกัดเซาะชายฝั่ง อ่าวตราด มีระบบนิเวศแบบชายฝั่งและระบบนิเวศแบบเกาะ ที่มีลักษณะกึ่งปิดที่มีทางติดต่อกันอย่างเป็นอิสระหรือได้รับอิทธิพลโดยตรงจากทะเลเปิด ประกอบ

กับลักษณะพื้นที่ที่หาดทราย ทำให้หลายตำบลประสบปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง รุกที่อยู่อาศัย และพื้นที่ที่หาดทรายธรรมชาติ ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย กระทบต่อพื้นที่เข้าออก และการจอดของเรือประมง รวมถึงกระทบต่อการท่องเที่ยวและระบบนิเวศน์ หลายพื้นที่ แก้ไขโดยการใช้โครงสร้างแข็งทำให้เกิดปัญหาตลิ่งพังและกระทบกับหาดใกล้เคียง โดยตำบล ที่มีปัญหาการกัดเซาะระดับวิกฤตได้แก่ ตำบลแหลมกลัด ตำบลแหลมงอบ ส่วนตำบลที่มีการกัดเซาะที่ต้องแก้ไขเร่งด่วน ได้แก่ ตำบลแหลมกลัด ตำบลแหลมงอบ ตำบลห้วงน้ำขาว ตำบล อ่าวใหญ่ ตำบลไม้รูด ตำบลคลองใหญ่ ตำบลหาดเล็ก และตำบลบางปิด โดยพื้นที่กัดเซาะ ของจังหวัดตราดในปี 2560 มีความยาวทั้งหมด 46.63 กิโลเมตร⁷

- **ความตื่นเงินของปากคลองเข้าออกเรือประมง** จากการทับถมของทรายและตะกอน ทั้งจากการกระแสน้ำและคลื่นและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นอุปสรรคการเดินทางของชาวประมงในการเข้าออกไปทำประมง เช่น หมู่ 3,4 ตำบลห้วงน้ำขาว หมู่ 1,5,6 ตำบลไม้รูด หมู่ 1 ตำบลคลองใหญ่ หมู่ 1 ตำบลหาดเล็ก

4.1.3 ความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์เขตทะเลชายฝั่ง

การลักลอบทำประมงในเขตชายฝั่งของเรือประมงพาณิชย์ แม้มีมาตรการทางกฎหมายให้เรือประมงพาณิชย์มากกว่า 30 ตันกรอสติด VMS (Vessel Monitoring System) แต่ยังมีเรือลักลอบใช้เครื่องมือประมงพาณิชย์ทำการประมงในเขตชายฝั่งโดยปรับเป็นใช้เรือต่ำกว่า 30 ตันกรอสทำประมงแทน ทำให้เครื่องมือชาวประมงชายฝั่งเสียหายและสัตว์น้ำวัยอ่อนถูกทำลาย เกิดความขัดแย้งกับชาวประมงชายฝั่ง

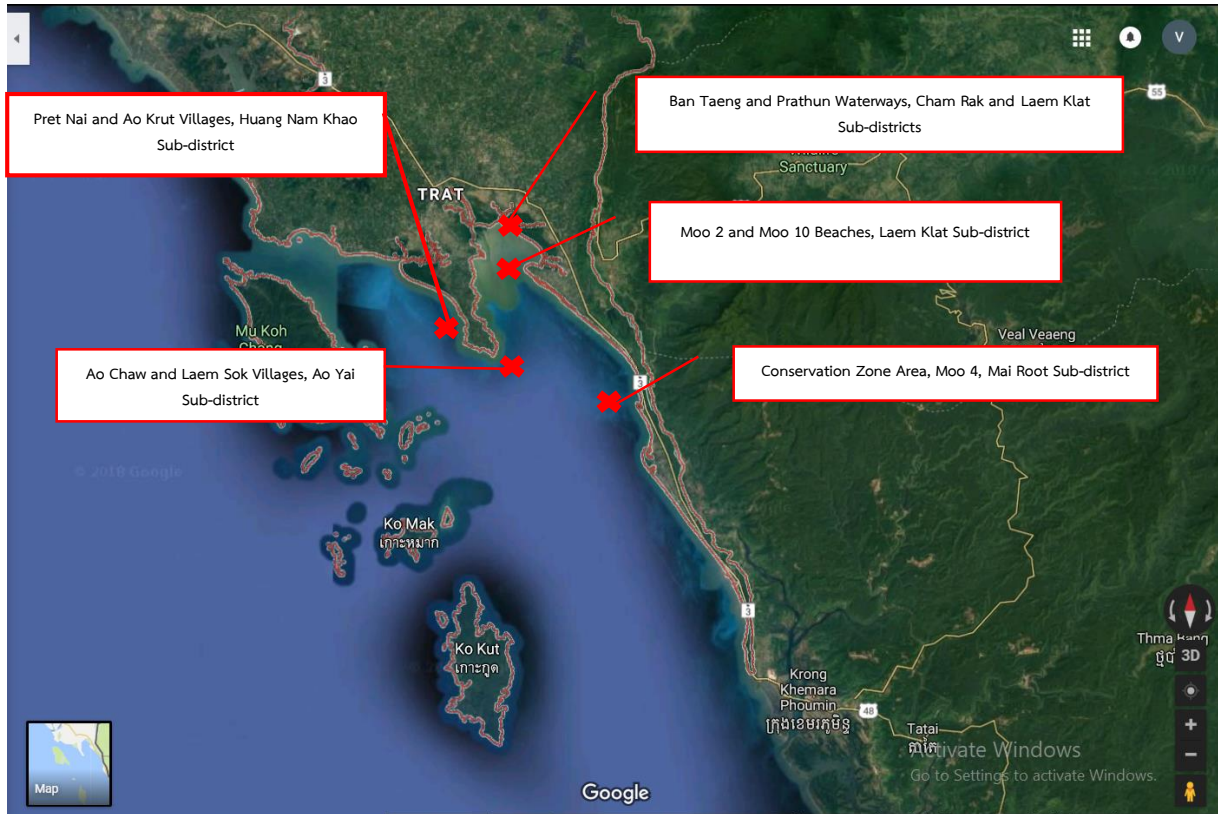
นอกจากนี้ยังเกิดความความแย้งจากการไม่เห็นด้วยกับประกาศในกฎกระทรวงกำหนดเขตทะเลชายฝั่ง พ.ศ. 2560 ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2560 กำหนดให้จังหวัดตราด มีเขตทะเลชายฝั่ง ระยะ 5 ไมล์ทะเล นับจากแนวเขตชายฝั่งทะเลที่น้ำทะเลจรดแผ่นดินชายฝั่ง หลังจากประกาศกระทรวงมีผลบังคับใช้ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวประมงชายฝั่งหรือประมงพื้นบ้านกับประมงพาณิชย์ เนื่องจากประมงพาณิชย์ไม่เห็นด้วยกับประกาศกระทรวงจึงมีการยื่นหนังสือคัดค้านและจังหวัดได้แก้ปัญหาโดยให้มีการประชุมประชาคมการกำหนดพื้นที่ทะเลชายฝั่งอีกครั้งซึ่งผลประชาคมรอบใหม่มีมติกำหนดเขตประมงชายฝั่งจังหวัดตราด 3 ไมล์ทะเล ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านไม่เห็นด้วยกับมติใหม่ แม้ยังไม่ได้ประกาศเป็นกฎกระทรวงใหม่ เนื่องจากเห็นว่าการกำหนดเขตตามประกาศกระทรวงจะช่วยเป็นแนวกันไม่ให้เรือพาณิชย์เข้ามาลักลอบทำประมงในเขตชายฝั่งได้ดีขึ้น เนื่องจากมีเรือประมงพาณิชย์ลักลอบใช้เครื่องมือประมงพาณิชย์เข้ามาทำประมงในเขตชายฝั่งซึ่งสร้างความเสียหายต่อเครื่องมือประมงพื้นบ้านและแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำอยู่เป็นประจำ

นอกจากนี้ยังมีการลักลอบทำประมงในเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำของคนในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งที่จากประมงพื้นบ้านและประมงพาณิชย์ ซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น สัตว์น้ำนอกเขตอนุรักษ์ลดลงจึงต้องลักลอบ

⁷ กองบริหารจัดการพื้นที่ชายฝั่ง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2551.รายงานรวบรวมข้อมูลฐานข้อมูลการกัดเซาะชายฝั่งรายจังหวัด 23 จังหวัด

จับสัตว์น้ำในเขต ไม่มีทุนหรือสัญลักษณ์แสดงเขตอนุรักษ์ที่ชัดเจน การขาดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ของ คนในชุมชนและนอกชุมชน ขาดความตระหนักรู้ในการใช้และฟื้นฟูทรัพยากรอย่างยั่งยืน

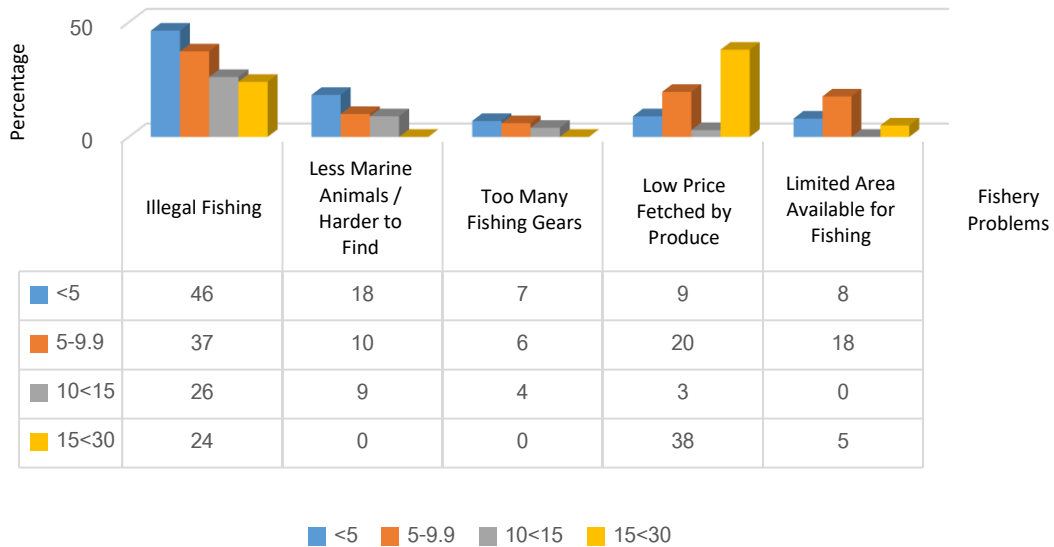
Map 4: Locations of Illegal Fishing Activity in the Trat Bay Coastal Zone

Source: Focus Group Interviews, 2017

ซึ่งจากการเก็บข้อมูลแบบสอบถามครัวเรือนประมง พบว่าปัญหาในการทำประมงที่เรือประมงต่ำกว่า 15 ตันกรอสประสบมากเป็นอันดับหนึ่งคือ การทำประมงผิดกฎหมาย โดยเรือประมงต่ำกว่า 5 ตันกรอสประสบ ปัญหาถึงร้อยละ 46 รองลงมาคือ ปัญหาสัตว์น้ำลดลง หายากมากขึ้น ขณะที่เรือขนาด 5 -9.9 ตันกรอส ปัญหาทำประมงผิดกฎหมายอันดับแรก ร้อยละ 37 รองลงมาคือ ราคาสินค้าตกต่ำ และพื้นที่ทำประมงจำกัด ร้อยละ 20 และ 18 ตามลำดับ ขณะที่เรือประมงขนาด 15-30 ตันกรอส ประสบปัญหาราคาสินค้าตกต่ำมากที่สุดร้อยละ 38 รองลงมาคือการทำประมงผิดกฎหมายร้อยละ 24 (แผนภูมิที่ 22) ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผล กระทบเป็นลูกโซ่ คือ การทำประมงที่ผิดกฎหมาย ใช้เครื่องมือทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อนหรือจับสัตว์น้ำไม่ได้ขนาด ส่งผลทำให้สัตว์น้ำลดลง และทำให้ชาวประมงต้องเพิ่มเครื่องมือประมงมากขึ้นเพื่อจะให้จับสัตว์น้ำได้เท่าเดิม หรือมากขึ้นทำให้พื้นที่การทำประมงที่มีเท่าเดิมมีพื้นที่ไม่เพียงพอกับจำนวนเครื่องมือที่เพิ่มขึ้น

Chart 4: Top 5 Fishery Problems Encountered in Trat Bay (%)
Disaggregated by Boat Size (Tonnes)

4.1.4 การลงทุนทำประมงชายฝั่งโดยนอมินีไทยและต่างชาติ โดยอาศัยช่องโหว่กฎหมายที่เรือประมงชายฝั่งไม่ต้องขึ้นทะเบียนเรือ ทำให้มีการลงทุนซื้อเรือขนาดเล็กและจ้างคนทำประมงชายฝั่ง โดยเฉพาะชาวกำพูชา เพราะไม่มีการตรวจการที่เข้มงวดของทางการ รวมทั้งไม่ต้องรายงานที่มาของสัตว์น้ำ จึงพบว่าหลังจากใช้พระราชกำหนดประมง 2558 มีการออกกฎระเบียบที่เข้มงวดกับเรือประมงพาณิชย์ทั้งเรื่องแรงงาน การรายงานที่มาสัตว์น้ำ ฯลฯ ทำให้เรือประมงชายฝั่งมีเพิ่มขึ้นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรทางทะเลกับเรือประมง เรือประมงพาณิชย์ขนาดกลางปรับมาทำประมงชายฝั่งด้วยตนเองแต่ยังใช้เครื่องมือประมงพาณิชย์มีลักษณะเป็นเรือพาณิชย์ที่ย่อขนาดลงและปรับเปลี่ยนวัสดุในการทำให้ต้นทุนลดลง เช่น การปรับคันรูนเหล็กเป็นคันรูนไม้ไผ่สามารถทิ้งที่เมื่อเจ้าหน้าที่เข้าตรวจการและทำขึ้นมาใหม่ได้ง่าย เนื่องจากต้นทุนไม่สูง และลงทุนซื้อเรือเล็กหลายลำ จึงพบว่ามีเรือลากแขก และเรือรุนในเขตชายฝั่งมากขึ้นยิ่งส่งผลกระทบต่อแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ ดังนั้นการนิยามว่าประมงพื้นบ้านคือเรือประมงต่ำกว่า 10 ตันกรอสจึงสร้างผลกระทบเนื่องจาก ไม่ใช่เป็นการทำประมงพื้นบ้านที่เน้นเพื่อการยังชีพ แต่เน้นผลกำไรโดยไม่ตระหนักถึงความสมดุลของทรัพยากร

4.1.5 การจับจองพื้นที่ในการทำประมง เป็นการทำประมงพื้นที่เดิมโดยเจ้าของคนเดิมตลอดเวลา ทำให้เรือลำอื่นไม่สามารถทำประมงในบริเวณที่จับจองได้ ซึ่งในอ่าวตราดการทำประมงโดยจับจองพื้นที่ทะเลมี 2 ลักษณะ คือ

(1) **จองพื้นที่ทะเลโดยการวางเครื่องมือไว้ประจำ** เช่น การวางลอบหมึกสาย หรือหอยกึ่งกึ่ง การวางลอบราวปู จะวางดักไว้เมื่อฤดูขึ้นมาเก็บสัตว์น้ำแล้วจะวางเครื่องมือกลับไว้ที่เดิม โดยบอกตำแหน่งดาวให้เรือลำอื่นทราบพิกัดเพื่อไม่ให้วางเครื่องมือประมงซ้ำ ทำให้บริเวณดังกล่าวจะถูกจองทำการประมงอยู่เพียงรายเดียวเป็นประจำ โดยชาวประมงเชื่อว่าการทำประมงแบบนี้จะช่วยรักษาหน้าดินไม่ให้ถูกทำลายจากการทำอวนลาก เพราะบริเวณดังกล่าวเครื่องมือประเภทอื่นเข้ามาทำการประมงไม่ได้

(2) **จงพื้นที่โดยการรวมกลุ่ม** เป็นการรวมกลุ่มของเรือที่รู้จักกันในการจับจองพื้นที่ทะเลที่มีการพบสัตว์น้ำชุกชุม ประมาณ 5-7 ลำ โดยเรือลำที่อยู่ในทะเลจะเฝ้าพื้นที่ให้กับเรือในกลุ่มเดียวกันที่ยังไม่ได้ออกทะเลทำประมง เพื่อกันไม่ให้เรือลำอื่นที่มาถึงก่อนวางเครื่องมือประมงในบริเวณที่กลุ่มจับจองไว้ หากเรือที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มไปวางบริเวณที่ตั้งกล่าวจะเกิดกรณีพิพาทกันขึ้น เรือลำอื่นๆ จึงเสี่ยงไปทำประมงบริเวณอื่นๆ เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง

4.1.6 การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ไม่ต่อเนื่อง

การทำงานฟื้นฟูและอนุรักษ์ในอ่าวตราดแม้จะเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยาวนาน และเป็นการทำงานในลักษณะของกิจกรรม โครงการ และเครื่องมืออุปกรณ์เป็นส่วนใหญ่ แต่ขาดแผนงานติดตามประเมินผลที่ชัดเจนทั้งในส่วนที่เป็นการดำเนินการโดยหน่วยงานราชการ และท้องถิ่น ขณะที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่ดำเนินในพื้นที่ในระยะเวลายาวนานเพราะข้อจำกัดด้านแหล่งทุน ทำให้การดำเนินงานฟื้นฟูและอนุรักษ์อ่าวตราดขาดความต่อเนื่องของงาน ประกอบกับการทำงานกลุ่มชุมชนต่างๆ รอบอ่าวตราดมีลักษณะการทำงานแบบต่างคนต่างทำ ไม่ได้เชื่อมโยงสถานการณ์และจัดการปัญหาแบบนิเวศองค์รวม และชุมชนรอบอ่าวตราดส่วนใหญ่จะไม่มีกองทุนในการฟื้นฟูทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง จึงต้องอาศัยแหล่งงบประมาณจากแหล่งทุนภายนอกเพื่อให้เกิดการทำงาน เหล่านี้คือสาเหตุที่ทำให้การทำงานฟื้นฟูและอนุรักษ์ในพื้นที่อ่าวตราดจึงไม่สามารถตอบโจทย์หรือแก้ไขปัญหาที่แท้จริงได้

4.2 สถานการณ์ปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอก

4.2.1 กฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการประมงและชายฝั่งมีลักษณะแยกส่วน

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรประมงและชายฝั่งของไทย พบว่ามีลักษณะแยกส่วน โดยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันตามภารกิจและความจำเป็นของกฎหมาย ได้แก่ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558 และ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทยพระพุทศักราช 2456 พระราชบัญญัติเรือไทย พ.ศ. 2481 เป็นต้น ตัวอย่างการบริหารจัดการที่แสดงถึงความซ้ำซ้อนของการทำงาน เช่น การควบคุมเรือประมงโดยการจดทะเบียนเรือและเครื่องมือทำการประมงเป็นมาตรการ ที่จะควบคุมการทำประมงให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมต่อปริมาณสัตว์น้ำได้ แต่ในการจดทะเบียนเรือและการทำ ประมงกระทำโดยหลายหน่วยงาน กล่าวคือ กรมเจ้าท่ามีอำนาจตามพระราชบัญญัติเรือไทย พ.ศ. 2481 ในการจดทะเบียนเรือทั้งหมด รวมทั้งเรือประมงกรมประมงรับผิดชอบจดทะเบียนใบอนุญาตทำการประมงและจดทะเบียนอาชญาบัตรสำหรับการใช้เครื่องมือประมงทุกชนิดตามพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นการดำเนินการที่ซ้ำซ้อน กรมประมงไม่สามารถควบคุมจำนวนเรือประมงตามศักยภาพของทรัพยากรประมงได้ ทำให้ขาดศักยภาพในการบังคับใช้ เนื่องจากมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน และการตรากฎหมายเป็นการตอบสนองวัตถุประสงค์ด้านการจัดการทรัพยากรในแต่ละด้านและอำนาจขององค์กรเป็นสำคัญ ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนของกฎหมายและการใช้อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ การที่มีหลายหน่วยงานรับผิดชอบดูแลปัญหาเดียวกันภายใต้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายเฉพาะ จึงเกิดปัญหาการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน ประกอบกับโครงสร้างของกฎหมายและการ

บริหารงานแบบเดิมที่มีลักษณะแยกส่วน ที่เป็นการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ระหว่างกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ซึ่งมีความซ้ำซ้อน ก่อให้เกิดการประสานงานที่ซ้ำซ้อน เกิดการทับซ้อนของอำนาจหน้าที่ รวมทั้งการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรประมงและชายฝั่งที่จะต้องจัดการแบบบูรณาการอย่างเป็นองค์รวมทั้งระบบแล้วจึงจะเกิดประสิทธิภาพมากกว่าเพราะลักษณะของทรัพยากรประมงและชายฝั่งเป็นทรัพยากรเปิดและไม่มีขอบเขต โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรประมงที่มีลักษณะเคลื่อนย้ายได้ที่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ การจัดการจึงต้องใช้ระบบนิเวศเป็นฐานในการจัดการเชิงบูรณาการอย่างเป็นองค์รวมจากทุกฝ่ายส่วนที่เกี่ยวข้อง

4.2.2 มาตรการกฎหมายประมงบางมาตรการเร่งด่วนทำให้ขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพิจารณาผลกระทบให้รอบด้าน ความพยายามในการแก้ไขปัญหาการประมงนับตั้งแต่ คณะกรรมาธิการยุโรปได้ออกคำประกาศแจ้งเตือน หรือให้ “ใบเหลือง” กับประเทศไทย ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามพันธกรณีของกฎหมายสากล และมีได้มีการดำเนินการเพื่อป้องกัน ยับยั้งและกำจัดการทำประมงแบบ IUU ปลอ่ยให้เรือประมงที่ติดธงไทยทำการประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (Illegal, Unreported และ Unregulated Fishing) ทั้งในบริเวณน่านน้ำภายในและต่างประเทศ มิได้กำกับดูแลการทำประมงทะเลในน่านน้ำไทยให้เกิดความยั่งยืน รวมทั้งไม่สามารถติดตาม ควบคุม ดูแลกระบวนการตรวจสอบย้อนกลับสำหรับสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ทั้งที่นำเข้ามาเพื่อการแปรรูปและส่งไปจำหน่ายยังประเทศในเครือสหภาพยุโรปได้อย่างโปร่งใส ทำให้สหภาพยุโรป จะออกคำประกาศแจ้งเตือนอย่างเป็นทางการ พร้อมทั้งให้คำแนะนำรัฐบาลไทยในการปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ ตลอดจนมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้มีความโปร่งใส โดยหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ใช้อำนาจตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ออกคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 24/2558 ลงวันที่ 5 สิงหาคม 2558 เพื่อควบคุมจำนวนเรือประมงและเครื่องมือบางประเภทตามที่ ศปมผ. รายงานข้อมูล โดยมีการกำหนดบทลงโทษที่รุนแรงสำหรับผู้ฝ่าฝืนคำสั่งฉบับนี้ หรือประกาศที่ออกตามคำสั่งนี้ โดยต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับตั้งแต่ 1 แสนบาท ถึง 5 แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ทั้งการจำกัดการขึ้นทะเบียนเรือ กฎหมายแรงงาน การออกกฎหมายที่เร่งด่วนและบ่อยครั้งโดยไม่ได้มีมาตรการรองรับที่เพียงพอทั่วถึงทำให้เกิดภาวะกดดันชาวประมงไม่สามารถปรับตัวได้ทัน เกิดความสับสนข้อมูลการบังคับใช้กฎหมาย ส่งผลให้กฎหมายไม่มีผลในทางปฏิบัติและสร้างผลกระทบมากกว่าการบรรลุเจตนาในการจัดการประมงที่ยั่งยืนโปร่งใสมีธรรมาภิบาล

4.2.3 การละเมิดสิทธิชุมชนในการอยู่อาศัยตามวิถีดั้งเดิม

ชุมชนประมงส่วนใหญ่มีการตั้งบ้านเรือนริมคลองและปากอ่าวตามวิถีชาวประมงดั้งเดิม ซึ่งเป็นพื้นที่ล่งล้าล้ำน้ำ จึงไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย และมีความเสี่ยงในการถูกรื้อถอน ข้อมูลจากเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบเจ้าท่าปี 2560 พบว่ามีบ้านเรือนที่ตั้งในเขตเจ้าท่า เฉพาะใน 11 ตำบลรอบอ่าวตราด มีประมาณ 2,116 หลังคาเรือน ทั้งนี้ยังไม่รวมบ้านเรือนที่อยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวน เช่น ชุมชนบ้านคลองนา ตำบลข่ารากทุกครัวเรือนอยู่ในเขตป่าสงวนทำให้ไม่สามารถเข้าถึงระบบสาธารณสุขโภชนาการของรัฐเท่าที่ควร ทั้งนี้ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพประมงเพียงอย่างเดียวส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินทำกินของตนเอง จึงพึ่งพิงรายได้จากการทำประมงเป็นหลัก จึงขาดความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยและความมั่นคงด้านอาชีพ

4.2.4 การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิ ทิศทางลม กระแสน้ำ ความเค็มของน้ำทะเล ย่อมส่งผลต่อการลดความสมบูรณ์ของระบบนิเวศทางทะเล และวงจรชีวิตสัตว์น้ำ แม้ระบบสิ่งแวดล้อมทางทะเลมีความซับซ้อนมากยากต่อการประเมินผลกระทบ และสัตว์น้ำมีการเคลื่อนย้ายตลอดเวลา อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางทะเลเพียงเล็กน้อยสามารถส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำ เช่น ไม่มีลมในฤดูวางไข่ทำให้สัตว์น้ำวัยอ่อนลอยไปหาในแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ส่งผลต่อปริมาณการสัตว์น้ำ ความแปรปรวนของทิศทางลมและคลื่นลมที่รุนแรงและถี่ขึ้น ทำให้ชาวประมงออกทำประมงได้ลำบากขึ้น

จากการสัมภาษณ์พบว่าส่วนใหญ่ชาวประมงประสบปัญหาคลื่นลมแรงมากขึ้นทำให้การออกทำประมงเสี่ยงต่อชีวิตและคาดการณ์สภาพอากาศไม่ได้เช่นแต่ก่อน และน้ำทะเลร้อนมากขึ้นทำให้สัตว์น้ำอพยพไปทะเลลึกมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อชาวประมงชายฝั่งทำให้ออกเรือไม่ได้ จับสัตว์น้ำได้น้อยลง รายได้ลดลงไม่คุ้มกับค่าใช้จ่าย

5.ความต้องการและข้อเสนอการแก้ปัญหาของชาวประมงในอ่าวตราด

จากการเก็บแบบสอบถาม 8 ตำบล ชาวประมงได้ให้ข้อเสนอการแก้ไขปัญหาที่ตนเองประสบอยู่ดังต่อไปนี้

- 1) มีการจัดตั้งกลุ่มประมง ให้มีกองทุนสวัสดิการสำหรับชาวประมงช่วงที่ไม่สามารถทำการประมงได้ เช่น ช่วงฤดูมรสุมคลื่นลมแรง
- 2) รัฐควรมีมาตรการจัดการไม่ให้เรือทำประมงผิดกฎหมาย เช่น เรือลากแขก เรือคราดหอยในบริเวณชายฝั่งอย่างจริงจัง
- 3) มีการอนุรักษ์สัตว์น้ำ เช่น ทำเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ ฟื้นฟูป่าชายเลน รณรงค์ให้ความรู้ความตระหนักในการจับสัตว์น้ำที่ได้ขนาด
- 4) ให้มีการแบ่งเขตการทำประมง
- 5) ให้จำกัดเครื่องมือทำประมงของแต่ละครัวเรือน
- 6) มีการขุดลอกปากคลองเพื่อให้เรือประมงสัญจรได้สะดวกไม่ตันเงิน
- 7) มีการแก้ไขเรื่องการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวที่เป็นธรรมทั้งแรงงานและนายจ้าง ค่าทำบัตรแรงงานค่อนข้างสูง และนายจ้างหลายรายประสบปัญหาถูกจ้างไปทำงานที่อื่นหลังจากที่นายจ้างทำบัตรแรงงานให้ ทำให้มีปัญหานายจ้างยึดพาสปอร์ตไว้เพื่อป้องกันลูกจ้างต่างชาตินี้ไปทำงานที่อื่นแทน

6 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่งบนฐานระบบนิเวศอ่าวตาด

6.1 แนวคิดและหลักการการจัดการทรัพยากรบนฐานระบบนิเวศน์

การจัดการทะเลและชายฝั่งเชิงบูรณาการบนฐานระบบนิเวศ คือ การบูรณาการแนวคิดด้านวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทะเลและชายฝั่ง เข้าไปกับศาสตร์ด้านอื่นๆ เพื่อเกิดการป้องกัน ปั่นฟู และอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างเป็นระบบ แนวคิดนี้จะให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่อยู่ในระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกัน โดยคิดว่ามนุษย์เป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง พร้อมเปิดให้คนในชุมชนและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องต่างๆ มาร่วมกันคิดและแก้ไขปัญหาบนฐานข้อมูลเดียวกัน โดยนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ทุกสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องมาวางแผนการจัดการ และดำเนินงานร่วมกัน เป็นกระบวนการที่สร้างคนให้มีศักยภาพในการจัดการและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ และมีความเหมาะสมกับสภาพของพื้นที่หรือระบบนิเวศ พร้อมให้ความสำคัญกับการสร้างความตระหนัก สร้างจิตสำนึก ความรับผิดชอบร่วม บทบาทหญิงชายที่เท่าเทียม ความเสมอภาค และสิทธิร่วมกันในการจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกันด้วย (มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2555 หน้า 53-77)

หลักการเบื้องต้นในการนำการจัดการบนฐานระบบนิเวศไปใช้ดังนี้

- 1) การนำแนวทางการบูรณาการมาปรับใช้ร่วมกับการจัดการเชิงระบบนิเวศ คือ การทำให้หน่วยงานย่อยทั้งหลายเข้าร่วมเป็นองค์ประกอบที่ทำหน้าที่ประสานซึ่งกันและกัน กลมกลืนเข้าเป็นองค์รวมทำให้เกิดความสมดุล และองค์รวมนั้นสามารถดำรงอยู่และดำเนินไปได้ในภาวะที่ครบถ้วนสมบูรณ์ จะเห็นว่าภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันเกิดจากการมองแบบแยกส่วน แนวทางการพัฒนาประเทศที่ไม่อยู่ในภาวะสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากร เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก รากเหง้าของปัญหาจึงเกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมตามกระแสทุนนิยม วิธีชีวิตการบริโภคและความเชื่อในการดำเนินชีวิตได้ถูกเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ผลที่เกิดขึ้นจึงปรากฏออกมาเป็นปัญหาวิกฤตด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สร้างความเสียหายต่อภาวะสมดุลในระบบนิเวศ
- 2) การดูแลรักษาโครงสร้างหน้าที่ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศให้ดำรงอยู่ โครงสร้างและคุณสมบัติของระบบนิเวศเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้สิ่งมีชีวิตต่างๆรวมทั้งมนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล การนำเอาทรัพยากรธรรมชาติไปใช้เกินความพอดีนำไปสู่จุดเสื่อมโทรมของธรรมชาติจนทำให้เกิดการเสียดุลของระบบนิเวศ สิ่งที่เป็นอย่างหนึ่งในการจัดการบนฐานระบบนิเวศคือการดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในระบบเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อมวลมนุษยชาติ
- 3) การให้คุณค่ากับระบบเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาประเทศให้คุณค่าของการพัฒนาที่เน้นไปทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้ขาดความสมดุลของการพัฒนาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างผู้ได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกับผู้ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจน้อยนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคมและความเสื่อมโทรมของวัฒนธรรม เช่น ปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรักษา

สมดุลในการพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาไปกับการจัดการระบบนิเวศและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การกำหนดเป้าหมายและแผนงานจึงต้องคำนึงถึงขอบเขตของเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม ที่จะส่งเสริมให้เกิดคุณค่าที่สมดุลกันระหว่างวัตถุประสงค์ในการสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยไม่ลืมนโยบายและแผนงานปกป้องฟื้นฟู และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่กันกับการกำหนดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ขณะเดียวกันต้องส่งเสริมและสร้างความตระหนักให้ประชาชนให้คุณค่ากับฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือสร้างมูลค่าของทรัพยากรในท้องถิ่นให้เพิ่มขึ้นพร้อมกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง เช่นการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อกำหนดระเบียบออกมาใช้ในการจัดการป่าชายเลนนอกจากจะทำให้คุณค่ากับฐานทรัพยากรแล้วยังเป็นการเข้าใจถึงการรักษาคุณภาพชีวิต วิถีปฏิบัติและวัฒนธรรมสังคมที่อิงแอบอยู่กับระบบนิเวศด้วย

4) การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศเข้ากับระบบสังคมมนุษย์

การตัดสินใจของมนุษย์ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศเพราะทั้ง 2 ระบบมีความเชื่อมโยงกัน การละเลยที่จะใส่ใจระบบนิเวศก็เหมือนกับการละเลยที่จะสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นกับมนุษย์เช่นกัน

5) การสร้างธรรมาภิบาลและความเสมอภาคด้านการจัดการทรัพยากร

อุปสรรคในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมีปัญหาจากความไม่สอดคล้องระหว่างการเมืองราชการ และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นในหลายรัฐบาลรวมทั้งการออกกฎหมายแบบแยกการบริหารจัดการ โดยมีหน่วยดูแลทรัพยากรแต่ละชนิดแยกกันคนละหน่วยงาน เช่นหน่วยงานด้านสัตว์ป่า และด้านป่าไม้ เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้เกิดจากการใช้นโยบายที่ไม่ได้คำนึงถึงด้านนิเวศวิทยา ทำให้หน่วยงานรับผิดชอบปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น แบบปัญหามักจะเชื่อมโยงกับทรัพยากรมากกว่า 1 ชนิดไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อม ทำให้เกิดการแก้ปัญหาในจุดหนึ่งแต่ไปสร้างปัญหาในจุดหนึ่ง การจัดการโดยแบ่งออกเป็นพื้นที่มีผลทำให้ขาดคนไกลที่จะดูแลปัญหาที่เกิดขึ้นนอกขอบเขตพื้นที่ของตน ไม่สามารถมองปัญหาในวงกว้างที่กระทบพื้นที่หลายพื้นที่ การจัดการทรัพยากรแบบแยกส่วนมากจะมีการเก็บข้อมูลซ้ำซ้อนหรือไม่จำเป็น และขาดกลไกที่จะใช้ข้อมูลร่วมกันกลายเป็นการจัดการโดยอิสระไม่เกี่ยวข้องกันทำให้หน่วยงานรู้สึกว่าจะไม่ต้องการรับผิดชอบประเด็นปัญหาที่ไม่เกี่ยวข้องกันหน่วยงานโดยตรง เนื่องจากมีหน่วยงานกระจัดกระจายจำนวนมากอาจทำให้แต่ละหน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและเทคนิคมากพอที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายได้ที่ดีเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้แม้มีนโยบายมีกฎหมายแต่การบังคับใช้กฎหมายอาจไม่ได้ผล ดังนั้นการพัฒนากระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ แต่ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นให้เข้มแข็ง การส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาที่เท่าเทียมระหว่างหญิงชายสร้างหลักประกันให้ทั้งหญิงและชายสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ให้และผู้รับอย่างเท่าเทียมในทุกขั้นตอน และส่งเสริมสิทธิชุมชนในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน เนื่องจากกลุ่มคนดังกล่าวเป็นกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญ

เพื่อให้ลูกกระทำการปฏิบัติร่วมกันและนำไปสู่การปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมและบังคับใช้อย่างเสมอภาคเป็นธรรม

6) การมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายของผู้ที่เกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วน

กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องนั้นควรดำเนินการตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการเพื่อนำไปสู่ข้อตกลงและการตัดสินใจที่รอบคอบร่วมกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมต้องมีคุณสมบัติ การมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เปิดโอกาสให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ การมีส่วนร่วมเป็นกลไกในการสร้างการยอมรับในแนวทางปฏิบัติ ต่างๆ ซึ่งควรยึดตามหลัก หน้าที่ การมีส่วนร่วม หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนมีเป้าหมายในการสร้าง หลักการว่า ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้าถึงข้อมูล แม้เข้ามาด้วยกันปรึกษาหารือ กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหา การ พัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิธีการที่นิยมใช้อย่างกว้างขวาง เช่น การวิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder analysis) จะทำให้เห็นภาพความสัมพันธ์ ความซับซ้อน ของสังคมและกลุ่มคนที่อยู่ภายใต้ระบบนิเวศเดียวกัน รวมทั้งศักยภาพ อำนาจและหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่ง จำเป็นอย่างยิ่งในการค้นหาแนวทางความร่วมมือในการจัดการปัญหาร่วมกันภายใต้ศักยภาพและ ความสามารถของแต่ละกลุ่มมีอยู่

7) การตระหนักถึงความไม่แน่นอนและเตรียมพร้อมสำหรับปรับตัวรับมือกับการเปลี่ยนแปลง

ภายใต้ความเสี่ยงความซับซ้อนและความไม่แน่นอนความรู้เป็นเพียงเครื่องมืออาจไม่เพียงพอสำหรับ สังคมปัจจุบัน จะต้องเป็นผู้สร้างสรรค์และเป็นนักแก้ปัญหารอบด้านและเข้าใจถึงพลวัตการเปลี่ยนแปลงมี ระบบคิดที่ยืดหยุ่น เพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดไปตามสถานการณ์ต่างๆได้ ต้องเข้าใจว่าระบบ นิเวศนั้นไม่สามารถดำรงอยู่ได้ในรูปแบบเดียวแต่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาแล้วจะสามารถทำให้เกิดการ รับมือหรือสร้างภูมิคุ้มกันกับตนเองได้

8) การจัดการความรู้ที่เป็นทั้งความรู้ดั้งเดิมและความรู้ด้านวิทยาศาสตร์

การสร้างแนวทางในการจัดการระบบนิเวศจะต้องอาศัยองค์ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ เพราะ สถานการณ์ที่เปลี่ยนไปของระบบนิเวศทำให้องค์ความรู้ดั้งเดิมไม่สามารถนำมาใช้ในการคาดการณ์อนาคตได้ แม่นยำ ขณะเดียวกันความรู้ทางวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ที่อาจมีจุดเน้นที่เจาะจงและแคบเกินไปมีข้อจำกัดใน การมองปัญหาของทางระบบนิเวศ เพราะมักมองในแง่มุมทางเทคนิคเท่านั้นองค์ความรู้ใหม่โดยผสมผสานองค์ ความรู้เข้าด้วยกันจะเป็นแนวทางสำคัญทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง

การจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งมูลผ่านระบบนิเวศจำเป็นต้องมีองค์กรเจ้าภาพที่ทำหน้าที่เชื่อม ประสานให้หน่วยงานต่างๆได้เข้ามาทำงานร่วมกัน มีกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง และให้ความสำคัญเรื่อง การวางแผนบนฐานของข้อมูล รวมทั้งต้องมีการจัดทำแผนในระดับพื้นที่ที่ทุกฝ่ายเห็นชอบร่วมกันในเป้าหมาย มีการกำหนดภารกิจและประเด็นงานที่ชัดเจนว่าจะทำอะไร กำหนดผลที่เห็นชอบร่วมกันที่จะให้เกิดขึ้นใน ช่วงเวลาที่กำหนดชัดเจน

การจัดทำข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม การพัฒนางานบนฐานข้อมูลเป็นสิ่งที่จำเป็น โดยเฉพาะข้อมูลพื้นที่ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรในพื้นที่ เพราะข้อมูลดังกล่าวจะนำมาใช้สำหรับทำความเข้าใจกับสภาพ ปัญหาและกำหนดกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกัน ส่งผลให้การสร้างความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่เนื่องจาก ทุกหน่วยงานมีส่วนเกี่ยวข้องได้ทำงานร่วมกัน จึงง่ายสำหรับหน่วยงานต่างๆที่จะเชื่อมโยงการเรียนรู้ เข้ากับการแก้ปัญหาตามความต้องการของชุมชนและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงาน จากการกำหนด ภารกิจโดยตรงจากส่วนกลางของหน่วยงานตนเองเป็นรูปแบบการทำงานโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน และใช้ข้อมูลเป็น เครื่องมือ ไม่ใช่ทำงานตามเขตการปกครอง และทำให้ทุกฝ่ายมีทัศนคติ และความรู้สึกการเป็นเจ้าของงาน มากกว่าการทำงานตามคำสั่งหรือแผนงาน และการบูรณาการทักษะด้านวิชาการ วิทยาศาสตร์ ช่วยทำให้ ระบบข้อมูลเข้าใจง่ายขึ้นรวมทั้งเป็นเครื่องมือที่ดีในการแลกเปลี่ยนระหว่างภาคีในทุกระดับที่เกี่ยวข้อง

6.2 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่งรอบอ่าวตราด

6.2.1 หน่วยงานภาครัฐ

หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการประมงหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวง คมนาคม และหน่วยงานรองคือ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยแต่ละกระทรวงจะมีหน่วยงานหลักในการดำเนินการดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงหน่วยงานภาครัฐและภารกิจที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทะเล และชายฝั่งอ่าวตราด

สังกัด	หน่วยงาน	ภารกิจ
1.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	ศูนย์วิจัยและพัฒนา ประมงอ่าวไทยฝั่ง ตะวันออก (ระยอง)	ปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองนโยบายตามวิสัยทัศน์และพันธกิจของ กรมประมง ภารกิจหลัก คือ การวิจัยเพื่อพัฒนาการประมงทะเล ของประเทศไทยให้คงความยั่งยืน
	สถานีวิจัยและพัฒนา ประมงทะเลจังหวัดตราด	1.ศึกษาวิจัย หลากหลายทางชีวภาพสัตว์น้ำ ประมง เพื่อจัดการ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำให้สมดุลกับผลผลิต 2.ศึกษาวิจัยวิเคราะห์ คุณภาพสิ่งแวดล้อมทางการประมง สัตว์น้ำ ในแหล่งทำการประมง เพื่อรับรองคุณภาพสัตว์น้ำให้ปลอดภัยกับ ผู้บริโภค 3.ศึกษา วิจัย ผลิตพันธุ์สัตว์น้ำเพื่อฟื้นฟู แหล่งประมงทะเล ให้มี ความอุดมสมบูรณ์ และอนุบาลพ่อแม่พันธุ์สัตว์น้ำ ให้สามารถเป็น แหล่งผลิตพันธุ์ที่มีประสิทธิภาพ
	สำนักงานประมงจังหวัด	1. ศึกษาวิเคราะห์และประเมินเทคโนโลยีทางการประมงทุกสาขา เพื่อสนับสนุนให้เกิดธุรกิจและอาชีพการประมงที่เหมาะสมในเขต จังหวัดและกำกับให้ธุรกิจและอาชีพการประมงดังกล่าวเป็นไป ตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อตกลงมาตรฐานที่กำหนด 2. ดำเนินการเกี่ยวกับการควบคุม กำกับ ดูแลด้านการเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำ และการทำการประมงให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการ

สังกัด	หน่วยงาน	ภารกิจ
		ประมง และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการให้ความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและให้บริการทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง 3. จัดทำแผนพัฒนาการประมง ฐานข้อมูลประมง ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่รายงานของจังหวัด 4. ให้คำปรึกษา แนะนำ และสนับสนุนในองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นดำเนินการเกี่ยวกับการเพิ่มผลผลิตในแหล่งน้ำ 5. ปฏิบัติงานร่วมมือหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับมอบหมาย
	ศูนย์ควบคุมการแจ้งเข้า - ออก เรือประมงตราด (Port In-Port Out : PIPO Control Center)	1.ติดตามการดำเนินการควบคุมการทำประมงของเรือประมงไทย 2.การตรวจสอบและอนุญาตให้นำสัตว์น้ำขึ้นท่า 3.การปฏิบัติงานของท่าเทียบเรือ 4.จัดวางระบบการตรวจสอบย้อนกลับเพื่อให้ทราบถึงแหล่งที่มาของสินค้าและผลิตภัณฑ์ประมงทะเลได้ตลอดสายการผลิต (Supply Chain)
กระทรวงคมนาคม	สำนักงานเจ้าท่าภูมิภาค สาขาตราด	1. ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการเดินเรือในน่านน้ำไทย กฎหมายว่าด้วยเรือไทย กฎหมายว่าด้วยการป้องกันเรือโดนกัน กฎหมายว่าด้วย การส่งเสริมการพาณิชย์นาวี กฎหมายว่าด้วยการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง 2.ศึกษาและวิเคราะห์เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการขนส่งทางน้ำ 3. ส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายระบบการขนส่งทางน้ำและการพาณิชย์นาวี 4.ดำเนินการจัดระเบียบการขนส่งทางน้ำและกิจการพาณิชย์นาวี 5.ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย 6.บริการประชาชนในการอนุญาตให้ทำการขุดลอกร่องน้ำ การอนุญาตให้กระทำสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ การขออนุญาตทะเบียนเรือใหม่ การขอต่อใบอนุญาตใช้เรือ การขอเปลี่ยนแปลงรายการเรือ การขอมิหนังสือคนประจำเรือ การขึ้นเขต การออกประกาศนียบัตรฝ่ายช่างกลและการออกประกาศนียบัตรฝ่ายเดินเรือ เป็นต้น
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สำนักงานบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 1	1.คุ้มครองป้องกันและปราบปราม ทรัพยากรทั้งทางทะเลและป่าชายเลน ทวงคืนผืนป่า 2. อนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง 3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และเสริมสร้างศักยภาพ อนุรักษ์ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง 4.เพาะชำกล้าไม้และปลูกป่าชายเลน

สังกัด	หน่วยงาน	ภารกิจ
	ศูนย์วิจัยและพัฒนา ทรัพยากรทางทะเลและ ชายฝั่งอ่าวไทยฝั่ง ตะวันออก	1.ศึกษาวิจัยด้านสัตว์ทะเลหายากและใกล้สูญพันธุ์ 2.วิจัยเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งอาศัยของสัตว์ทะเลหายากและใกล้สูญพันธุ์ 3.สำรวจและวิจัย ปะการังและหญ้าทะเลบริเวณอ่าวไทยฝั่งตะวันออก 4.วิจัยการฟื้นฟูเพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรปะการังและหญ้าทะเล 5.ประเมินและเฝ้าระวังผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม 6.วิจัยผลผลิตเบื้องต้นทางทะเลและชายฝั่ง
	หน่วยอนุรักษ์ทรัพยากร ทางทะเลและชายฝั่ง จังหวัดตราด	ปฏิบัติตามภารกิจของส่วนอนุรักษ์ทรัพยากรฯ สำนักงาน บริหารงานบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 1 ใน ด้าน การคุ้มครองป้องกันและปราบปราม ทรัพยากรทั้งทางทะเล และอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ ทรัพยากรทางทะเล
	สถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 4 และ 45 ส่วนอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ชายฝั่งและป่าชายเลน	ปฏิบัติตามภารกิจของส่วนอนุรักษ์ทรัพยากรฯ สำนักงาน บริหารงานบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 1 ใน ด้านคุ้มครองป้องกันและปราบปราม ทรัพยากรป่าชายเลน ทวง คืนผืนป่า เพาะชำกล้าไม้และปลูกป่าชายเลน
	สำนักงาน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมจังหวัดตราด	1. กำกับ ดูแล ส่งเสริมสนับสนุน และประสานการปฏิบัติการกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่จังหวัด 2. จัดทำแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในระดับจังหวัด 3. กำกับ เฝ้าระวัง ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล บูรณาการ การแก้ไขปัญหา และรายงานสถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมของจังหวัด 4. ดำเนินการตามกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ การสงวนและคุ้มครอง สัตว์ป่า 5. ส่งเสริม สนับสนุน เผยแพร่ ให้คำปรึกษา พัฒนาองค์ความรู้ และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน เครือข่าย และองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นในการสงวน อนุรักษ์ และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงาน อื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย
กระทรวงมหาดไทย	องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น	1. คุ้มครอง ฟื้นฟู และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่ รวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจาก ธรรมชาติ 2. การดูแลรักษาที่สาธารณะ การบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ ทาง ระบายน้ำ และการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย

สังกัด	หน่วยงาน	ภารกิจ
		3.จัดทำโครงการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อเสนอเข้าสู่ระบบแผนปฏิบัติการ เพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด

6.2.2 องค์กรชุมชน

1) กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เป็นกลุ่มชาวประมงและคนในชุมชนรวมกลุ่มในชุมชนเพื่อร่วมกันอนุรักษ์ ป่าชายหาด ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง เช่น ทำธนาคารปู วางซั้งเชือก หลังกะลามเทียม เป็นต้น โดยมีทั้งการรวมกลุ่มที่จดทะเบียนและไม่จดทะเบียนมีคณะกรรมการกลุ่มในการบริหารจัดการกลุ่ม

2) เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง⁸ ตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของประเทศ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจึงสร้างเครือข่าย ประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2561

บทบาทหน้าที่

(1) ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือการปฏิบัติงานราชการกับพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายตามที่ได้อำนาจ ทั้งนี้ในการปฏิบัติงานแต่ละครั้งอาสาสมัครต้องอยู่ในความควบคุม กำกับ ดูแลของพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ หรือมีอำนาจในการจับกุมผู้กระทำความผิดตามกฎหมายอย่างใกล้ชิด

(2) ช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการหรือกิจกรรม เกี่ยวกับการอนุรักษ์ สงวน คุ้มครอง และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในท้องถิ่น

(3) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและสร้างความตระหนักให้ภาคประชาชนรู้สภาพปัญหาด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ของท้องถิ่นและสามารถกำหนดแผนงานเพื่อแก้ไขปัญหาเองได้ รวมถึงการกระตุ้นให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในพื้นที่ หรือชุมชนของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งของชุมชน

(5) ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ รับและแจ้งให้ประชาชนได้ทราบถึงนโยบาย ข่าวสาร กิจกรรม ตลอดจนผลงานที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

(6) สดับรับฟังข่าว หรือหาข่าวการดำเนินกิจกรรมที่ผิดกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง หรือเป็นภัยร้ายแรงต่อส่วนรวม หรือประเทศชาติ

(7) ติดตาม ตรวจสอบ เฝ้าระวังการเปลี่ยนแปลงคุณภาพทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งของชุมชน

⁸ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.2561.การส่งเสริมและประสานงานเครือข่ายทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. วันที่สืบค้น 5 มิถุนายน 2561. เข้าถึงได้ใน <https://www.dmcr.go.th/miniprojects/48/19492>

โดยมีจะมีการคัดเลือกตัวแทนเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เป็นคณะกรรมการเครือข่ายระดับอำเภอและระดับจังหวัด มีหน้าที่ เป็นผู้ประสานงานเครือข่ายอื่น จัดทำแผนเพื่อเป็นกรอบการทำงานของอาสาสมัครฯ รวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงานเพื่อแถลงในที่ประชุมสามัญประจำปี และดำเนินงานตามแผนและนโยบายที่กำหนดไว้

3) **องค์กรชุมชนประมงท้องถิ่น⁹** ประกาศกรมประมงเรื่อง หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนองค์กรชุมชนประมงท้องถิ่น พ.ศ. 2558 ใน พระราชกิจจานุเบกษา วันที่ 4 ธันวาคม 2560 เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายว่าด้วยการประมงฉบับใหม่ ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนชุมชนประมงท้องถิ่นในการจัดการ การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากทรัพยากรสัตว์น้ำภายในที่จับสัตว์น้ำในเขตประมงน้ำจืด หรือเขตทะเลชายฝั่ง จึงได้กำหนดให้มีการขึ้นทะเบียนองค์กรชุมชนประมงท้องถิ่น

4) **สมาคมประมงพื้นบ้านรักษ์ทะเลตราด** เป็นการรวมกลุ่มของชาวประมงและผู้รับซื้อสัตว์น้ำในชุมชนประมงชายฝั่งรอบอ่าวตราดและพื้นที่ต่อเนื่อง จัดทะเบียนเป็นสมาคมเมื่อปี 2560 เพื่อร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร รวมทั้งการพัฒนาการตลาดเพื่อสร้างความมั่นคงด้านรายได้ให้กับชาวประมงพื้นบ้าน

6.2.3 ชาวประมงรอบอ่าวตราด

1) **ประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่ง** เป็นชาวประมงที่ทำการประมงในพื้นที่เขตประมงชายฝั่ง 5 ไมล์ทะเล (ตามประกาศพระราชกิจจานุเบกษา) ใช้เรือประเภ็น 10 ตันกรอส ใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก ในอ่าวตราดมีชาวประมงพื้นบ้านประมาณร้อยละ 80 ของชาวประมงทั้งหมด เป็นกลุ่มที่มีอาชีพพึ่งพาทะเลและชายฝั่งเป็นอาชีพหลัก ทำการประมงโดยใช้เครื่องมือหลากหลายชนิดตามฤดูกาลของสัตว์น้ำ และเลือกจับแบบเฉพาะเจาะจง รายได้หลักส่วนใหญ่มาจากการประมงปูม้า กุ้ง และปลา เครื่องมือส่วนใหญ่เป็นประเภท อวน และลอบ มีการรวมกลุ่มกันเพื่อดูแลทรัพยากร ซึ่งกลุ่มอนุรักษ์ส่วนใหญ่ในอ่าวตราดเป็นชาวประมงพื้นบ้าน

2) **ประมงพาณิชย์** เป็นชาวประมงที่ทำการประมงนอกเขตทะเลชายฝั่ง 5 ไมล์ทะเล ใช้เรือที่มีขนาดมากกว่า 10 ตันกรอส ใช้เครื่องมือประเภทอวนลาก เช่น อวนลากคู่ อวนล้อม อวนลากคานถ่าง อวนลากแผ่นตะเข้ อวนครอบ ลอบราว ลอบหมึกสาย เป็นต้น มีการจ้างแรงงานในการทำประมง ส่วนใต้เรือหากเป็นเรือที่มีขนาดไม่เกิน 30 ตันกรอส จะเป็นใต้เรือเองและจ้างใต้ แต่ถ้าเป็นเรือพาณิชย์ขนาดใหญ่เจ้าของเรือจะจ้างใต้ในการออกประมง และมีเรือมากกว่า 1 ลำ มีการรวมตัวกันเป็นสมาคมประมงพาณิชย์ เป็นกลุ่มมีความเข้มแข็งและมีอำนาจในการต่อรองสูง

6.2.6 **เครือข่ายอ่าวตราด** เป็นการรวมตัวของกลุ่มอนุรักษ์ แกนนำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน 11 ตำบลรอบอ่าวตราด เพื่อร่วมกันในการบริหารจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง มีเป้าหมายใน

⁹ ราชกิจจานุเบกษา ประกาศกรมประมง ว่าด้วยระเบียบ หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนองค์กรชุมชนประมงท้องถิ่น พ.ศ. 2558 . วันที่สืบค้น 5 มิถุนายน 2561 เข้าถึงได้ที่ <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2558/E/322/16.PDF>

การพัฒนาความเป็นอยู่ให้ชุมชนประมงอยู่ดีกินดี มีการใช้ทรัพยากรที่ยั่งยืน และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากร

6.3 กลไกบริหารจัดการประมงและกลไกบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

6.3.1 กลไกการบริหารจัดการทรัพยากรประมงภายใต้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการนโยบายการประมงแห่งชาติ และระดับจังหวัด ดังนี้

1) คณะกรรมการนโยบายการประมงแห่งชาติ ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นรองประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงคมนาคม ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปลัดกระทรวงแรงงาน ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ อธิบดีกรมการปกครอง ประธานสภาเกษตรกรแห่งชาติ ประธานสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เป็นกรรมการ และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งจำนวนไม่เกิน 10 คนเป็นกรรมการ ให้อธิบดีเป็นกรรมการและเลขานุการ

อำนาจหน้าที่ กำหนดนโยบายและกำกับการบริหารจัดการประมงดังนี้

1. กำหนดนโยบายพัฒนาประมงในน่านน้ำไทยให้สอดคล้องกับปริมาณของทรัพยากรสัตว์น้ำ และขีดความสามารถในการทำประมง โดยคำนึงถึงจุดอ้างอิงเป็นสำคัญ
2. กำหนดนโยบายการส่งเสริมพัฒนา และการแก้ไขปัญหาการประมงนอกน่านน้ำไทย การพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของประเทศ การพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่องด้านการประมงของประเทศ
3. กำหนดมาตรการในการดำเนินการควบคุมให้บรรลุตามนโยบาย ข้อ 1-4
4. กำหนดปริมาณสูงสุดของสัตว์น้ำที่จะทำการประมง ในน่านน้ำไทย
5. กำหนดแนวทางและเป้าหมายในการพัฒนาการประมงของประเทศให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำและสิ่งแวดล้อม
6. กำหนดแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำให้อยู่ในภาวะที่เหมาะสมและสามารถทำการประมงได้อย่างยั่งยืน
7. จะทำรายงานผลการดำเนินงานประจำปีต่อคณะรัฐมนตรีและเผยแพร่ให้ประชาชนทราบ

2) คณะกรรมการประมงประจำจังหวัด

ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ ผู้แทนกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้แทนกรมเจ้าท่า อัยการจังหวัด พาณิชยจังหวัด ในอำเภอในเขตท้องที่ที่มีการประมง นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ประธานสภาเกษตรกรจังหวัด เป็นกรรมการโดยตำแหน่งและผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจำนวนไม่เกิน 13 คนเป็นกรรมการให้ประมงจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิให้แต่งตั้ง ผู้แทนองค์กรชุมชนประมงท้องถิ่นในด้านการประมงทะเลชายฝั่ง ด้านการประมงนอกชายฝั่ง ด้านประมงน้ำจืด ด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ หรือด้านการแปรรูปสัตว์น้ำที่ได้ขึ้นทะเบียนตามมาตรา 25(2) ผู้มีความรู้ประสบการณ์ด้านการประมง หรือด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ไม่เกินสามคน

บทบาทและหน้าที่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการประมงประจำจังหวัด มีหน้าที่รวบรวมข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมอาชีพการประมง การจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำขององค์กรชุมชนประมงท้องถิ่น เสนอต่อ เพื่อพิจารณาจัดทำนโยบายการประมงเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาการประมง และการใช้ประโยชน์ที่จับสัตว์น้ำในเขตพื้นที่รับผิดชอบต่อรัฐมนตรี คณะกรรมการหรืออธิบดี

ในระดับจังหวัดประมงจังหวัดตราดได้ใช้กลไกท้องถิ่นและท้องถิ่นในการจัดทำข้อเสนอภาคในการจัดการประมงชายฝั่งเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎ กติกา ข้อตกลง และแผนในการบริหารจัดการทรัพยากรและการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงในระดับตำบล นำข้อตกลงไปสู่การพิจารณาในเวทีระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และส่งให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาและประกาศเป็นของแต่ละจังหวัดต่อไป

6.3.2 กลไกบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลชายฝั่ง

เป็นการจัดตั้งกลไกเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเป็นกลไกการบริหารในระดับชาติและระดับจังหวัด¹⁰ ซึ่งในระดับชาติจะมีคณะกรรมการที่เรียกว่า “คณะกรรมการนโยบายและแผนการบริหาร จัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติ” ในระดับจังหวัดมีคณะกรรมการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัด ดังนี้

1) คณะกรรมการนโยบายและแผนการบริหาร จัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติ ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี หรือรองนายกรัฐมนตรี ซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นรองประธานกรรมการ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงคมนาคม ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปลัดกระทรวงพลังงาน ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ผู้บัญชาการทหารเรือ และเลขาธิการคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจำนวนไม่เกินสิบสองคน โดยแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านทรัพยากรธรณี ด้านสมุทรศาสตร์ ด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเล ด้านการท่องเที่ยว ด้านการประมง ด้านเศรษฐศาสตร์ หรือด้านนิติศาสตร์ ทั้งนี้ จะต้องเป็นผู้แทนชุมชนชายฝั่งไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งให้อธิบดีเป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) เสนอนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อให้ความเห็นชอบ

¹⁰ กลุ่มนิติการ,มปป. พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ.2558 บังคับใช้วันที่ 24 มิถุนายน 2558 สืบค้นได้ใน <http://www.dmcg.go.th/detailLibrary.php?WP=oH93xRL5OrOaL3DznGA4ZUNjoGW3G0IDooya4UERnHy4Ljo7o3Qo7o3Q>

(2) ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ และคำปรึกษาแก่หน่วยงานของรัฐเพื่อดำเนินการตามนโยบาย และแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติ

(3) พิจารณาให้ความเห็นชอบเขตพื้นที่ที่จะใช้มาตรการในการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง

(4) ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่งแห่งชาติ

(5) เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณามีมติตามที่เห็นสมควรในกรณีที่ปรากฏว่า หน่วยงาน ของรัฐไม่ปฏิบัติตามนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติ

(7) พิจารณาให้ความเห็นชอบในการออกกฎกระทรวงตามมาตรา 18 มาตรา 20 และมาตรา 21

(8) เสนอรายงานเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและการกัดเซาะ ชายฝั่งของ ประเทศต่อคณะรัฐมนตรีอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

(9) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ ของ คณะกรรมการ หรือตามที่คณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีมอบหมาย

2) คณะกรรมการในระดับจังหวัด ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักงานเจ้าท่าภูมิภาคสาขาจังหวัด ผู้แทนกรมป่าไม้ ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และ พันธุ์พืช ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ประมงจังหวัด โยธาธิการและ ฝั้งเมืองจังหวัด ผู้แทนกองทัพเรือ ผู้บังคับการ ตำรวจภูธรจังหวัด นายองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็น กรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจากผู้แทนภาคประชาชนหรือ ชุมชนชายฝั่งในจังหวัดนั้นซึ่งเป็นผู้มีความรู้ และประสบการณ์เป็นที่ประจักษ์หรือเป็นที่ยอมรับด้านการบริหาร จัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ด้านระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการ ท่องเที่ยว หรือด้านการประมง จำนวน ไม่เกินแปดคน

คณะกรรมการจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) จัดทำและเสนอนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัด ต่อ คณะกรรมการ

(2) เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการในการออกกฎกระทรวงกำหนดให้พื้นที่ป่าชายเลน บริเวณหนึ่ง บริเวณใดในจังหวัดเป็นพื้นที่ป่าชายเลนอนุรักษ์ตามมาตรา 18 หรือออกกฎกระทรวง กำหนดพื้นที่คุ้มครอง ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งตามมาตรา 20

(3) เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการในการพิจารณาให้ความเห็นชอบพื้นที่ที่จะใช้มาตรการ ในการ ป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง

(4) ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และประสานงานกับหน่วยงานของรัฐในระดับจังหวัดและจังหวัด ไกล่เคียง เพื่อให้มีการดำเนินการหรือปฏิบัติการที่สอดคล้องกับนโยบายและแผนการบริหารจัดการ ทรัพยากร ทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดนั้น

(5) ดำเนินการร่วมกับภาคประชาชน ชุมชนชายฝั่ง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการปลูก การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในจังหวัด

(6) เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการหรืออธิบดีเพื่อพิจารณาดำเนินการตามที่เห็นสมควร ในกรณีที่ ปรากฏว่าทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งภายในบริเวณจังหวัดได้รับความเสียหายหรือจำเป็น ต้องได้รับการ ปลูก การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ หรือการฟื้นฟู

(7) เสนอรายงานผลการดำเนินการของคณะกรรมการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัด สำหรับ จังหวัดนั้น และสถานการณ์ด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และการกัดเซาะชายฝั่งของจังหวัดนั้น ต่อ คณะกรรมการอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

(8) ปฏิบัติการอื่นตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

6.4 วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

จากการศึกษาตอนเริ่มโครงการ ลักษณะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในด้านความสนใจ บทบาทหน้าที่ จุดประสงค์ในการทำงานและส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถแบ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ ดังต่อไปนี้

- 1) **ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหลักที่เกี่ยวข้องกับโครงการโดยตรง** คือได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์ ได้แก่ ชาวประมงพื้นบ้านและประมงพาณิชย์ เป็นกลุ่มที่พึ่งพาทรัพยากรทะเลเป็นหลัก โดยกลุ่มประมง พื้นบ้านรอบอ่าวตราด องค์กรชุมชนประมงท้องถิ่น กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สมาคมประมงพื้นบ้านรักษ์ทะเลตราด กลุ่มชาวบ้านรอบอ่าวตราด คนเหล่านี้มีความสนใจที่จะทำงานเพื่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากร ทะเลและชายฝั่ง เป็นกลุ่มคนที่มีศักยภาพ มีความรู้ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศทะเลและ ชายฝั่ง เพราะเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่พึ่งพาและอาศัยทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง แต่สิ่งที่พวกเขาเหล่านี้ ขาดคืออำนาจในเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เพราะการบริหารจัดการส่วนใหญ่ยังคงผูกติด อยู่กับหน่วยงานภาครัฐ ที่ผ่านมากลุ่มคนเหล่านี้จะได้มีส่วนร่วมหรือเข้าร่วมเมื่อมีการจัดกิจกรรมของ หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่เท่านั้น แต่หากทำการส่งเสริมให้คนกลุ่มนี้มีอำนาจในการบริหารจัดการ ทรัพยากรทะเลและชายฝั่งเพิ่มขึ้นจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระบบกฎหมายและนโยบายได้ ส่วน กลุ่มประมงพาณิชย์ เป็นกลุ่มที่สนใจในการทำประมงในเชิงธุรกิจ มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยีทันสมัย ในในการทำประมง มีการรวมกลุ่มเป็นสมาคมประมงพาณิชย์ที่มีความเข้มแข็ง และมีการเชื่อม เครือข่ายชาวประมงพาณิชย์ทั่วประเทศ มีการส่งข้อมูลกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีอำนาจในการ ต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐสูง

ชาวประมงพื้นบ้านและประมงพาณิชย์มีความสัมพันธ์กันทั้งในลักษณะพึ่งพาและมีความ ขัดแย้งกัน เนื่องจากประมงพาณิชย์มีศักยภาพทางการเงิน จึงเป็นแหล่งเงินทุนให้กับชาวประมงบาง กลุ่มที่ขาดเงินทุนในการทำประมงส่วนใหญ่เป็นเรือขนาดไม่เกิน 15 ตันกรอส ในขณะที่ความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงพาณิชย์กับประมงพื้นบ้านในเรื่องการกำหนดเขตประมงชายฝั่งซึ่งจังหวัดตราด ประกาศเขตประมงชายฝั่งเป็น 5 ไมล์ทะเลซึ่งเป็นไปตามเจตนาของประมงพื้นบ้าน เนื่องจากต้องการ เป็นแนวกันเรือประมงพาณิชย์ลักลอบเข้ามาลากหรือรุนในเขตชายฝั่งและเรือประมงพื้นบ้านมีจำนวน

เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเรือประมงพาณิชย์เปลี่ยนมาทำเรือประมงขนาดเล็กมากขึ้นเพราะกฎหมายที่เข้มงวดในเรือประมงพาณิชย์ ขณะเดียวกันประมงพาณิชย์ได้เคลื่อนไหวให้มีการประมงพื้นน้ำที่เขตทะเลชายฝั่งเป็น 3 ไมล์ทะเล เนื่องจากเขตการทำประมงในอ่าวตราดมีเพียง 16 ไมล์ และมีเขตอุทยานที่กันไว้อีก 3 ไมล์ทะเล พื้นที่เขตประมงทะเลนอกชายฝั่งสำหรับประมงพาณิชย์จะมีประมาณ 8 ไมล์ทะเล ในส่วนประมงชายฝั่งก็มีความขัดแย้งระหว่างเรือประมงที่ใช้เครื่องมือพื้นบ้าน เช่น อวนกุ้ง อวนปู อวนปลา ลอบปู กับ เรือประมงขนาดเล็กที่แอบทำอวนรุน ลากแขก ทำให้เครื่องมือประมงอื่นๆ เสียหาย รวมทั้งทำให้สัตว์น้ำวัยอ่อนถูกทำลาย ส่งผลให้สัตว์น้ำลดลงจำนวนมาก ขณะที่กลุ่มประมงพื้นบ้านมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทั้งจากการรวมกลุ่มกันเองและจากการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ ส่วนใหญ่เป็นการสนับสนุนกลุ่มชุมชนที่รู้จักหรือเป็นกลุ่มที่จัดตั้งโดยหน่วยงานนั้นๆ ไม่ได้กระจายไปถึงซึ่งการสนับสนุนของรัฐส่วนใหญ่เป็นไปตามภารกิจที่กำหนดไว้ ไม่เป็นไปในลักษณะนำประเด็นปัญหาจากชุมชนมาพูดคุย ทำให้ปัญหาที่มีอยู่ยังไม่ได้รับการจัดการ เช่น ปัญหาประมงผิดกฎหมาย ไม่ได้มีการหารือเพื่อกำหนดมาตรการร่วมกับชุมชน ขณะที่การดำเนินงานของหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบไม่เพียงพอที่จะแก้ปัญหา จึงพบว่ามีบางชุมชนการลุกขึ้นมารวมกลุ่มป้องกันการทำการประมงผิดกฎหมายกันเอง บางชุมชนประสบความสำเร็จบางชุมชนไม่สำเร็จจากการถูกคุกคาม ชุมชนจำเป็นต้องถอยเพราะกังวลความปลอดภัย ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทภารกิจโดยตรง เนื่องจากไม่ได้มีการบูรณาการให้เป็นกลไกร่วมในการจัดการปัญหาประมงหรือในกรณีการกำหนดวิธีการและเครื่องมือทำประมงในเขตพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์น้ำ ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตการทำประมงในเขตชายฝั่ง แม้จะร่วมกันกำหนดโดยชุมชนแต่ในระดับการตัดสินใจพิจารณาอยู่ที่คณะกรรมการประมงจังหวัดซึ่งมีความเข้าใจในวิธีการประมงที่ไม่เพียงพอทำให้การแปลความต่างไปจากเจตนาและความต้องการของชุมชน

- 2) **ผู้ที่ได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์ แต่ไม่ได้ในลักษณะที่ตรงไปตรงมา** ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกหนึ่งที่เป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางอ้อม เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นภารกิจหนึ่งในอีกหลายๆภารกิจ เป็นหน่วยงานที่มีนโยบายและงบประมาณในการทำงาน การดำเนินการเป็นไปในลักษณะการบำรุงรักษาและฟื้นฟูทรัพยากร เช่น การปลูกป่าชายเลน การจัดการขยะ ในกระบวนการจัดทำมีทั้งในลักษณะให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจในการดำเนินการ และในลักษณะชาวบ้านร่วมในการทำกิจกรรมที่ออกแบบโดยท้องถิ่น เป็นการจัดการเฉพาะพื้นที่ ไม่ได้เป็นหน่วยงานที่จัดการประมงหรือความขัดแย้งด้านการใช้ทรัพยากรโดยตรง แต่ปัญหาหลักที่ผลกระทบต่ออาชีพการประมง เช่น การทำประมงผิดกฎหมาย ความขัดแย้งระหว่างชาวประมง ผลกระทบจากกฎหมายประมง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเห็นปัญหาแต่ไม่ได้รับริเริ่มนำปัญหามาจัดการโดยตรง เป็นการดำเนินการที่ตอบสนองปัญหาเฉพาะหน้าไม่ได้ดำเนินการเป็นระบบ เนื่องจากการจัดการอยู่เกินขอบเขตการปกครองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่า 1 แห่ง และต้องใช้ความร่วมมือหลายภาคส่วน
- 3) **ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีอำนาจหน้าที่หลักในการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง** คือ กรมประมง และกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้แก่ สำนักงานบริหารจัดการ

ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ศูนย์วิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยฝั่งตะวันออก หน่วยอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัดตราด สถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 4 และ 45 ส่วนอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายฝั่งและป่าชายเลน ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงอ่าวไทยฝั่งตะวันออก (ระยอง) สถานีวิจัยและพัฒนาประมงทะเลจังหวัดตราด สำนักงานประมงจังหวัด ศูนย์ควบคุมการแจ้งเข้าออกเรือประมงตราด คนกลุ่มนี้เป็นองค์กรที่มีนโยบาย ระเบียบและแบบแผน รวมทั้งโครงการทำงานที่ชัดเจน มีบุคลากรที่เชี่ยวชาญในองค์กร และมีงบประมาณในการทำงานอย่างต่อเนื่อง เพียงแต่จำนวนบุคลากรในพื้นที่อาจจะไม่สอดคล้องกับปริมาณงานที่มาก แต่เป็นกลุ่มที่มีอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหลักที่เกี่ยวข้องกับโครงการโดยตรง อีกทั้งมีแนวโน้มสูงที่จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย เพราะเป็นกลุ่มที่กุมอำนาจการจัดการในพื้นที่ แต่ด้วยกลไกของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและกรมประมงมีลักษณะแยกส่วนกัน กรมประมงมีบทบาทในการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ส่วนประมงดูแลการประมง เป็นกลไกที่มีอำนาจในการบริหารจัดการประมง แต่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากร ซึ่งในทางปฏิบัติพบว่าการดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ไม่ได้บูรณาการร่วมกับการจัดการประมงของกรมประมง ทำให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรไม่ค่อยได้ผลเนื่องจากยังไม่การใช้ทรัพยากรที่เกินศักยภาพ มีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอนุรักษ์กับกลุ่มประมงที่ลักลอบทำประมงในพื้นที่อนุรักษ์

อย่างไรก็ตามทั้งสองหน่วยงานให้ความสำคัญกับระบบนิเวศและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้วยมีแนวคิดในการกระจายอำนาจ รวมถึงการถูกกดดันจากต่างประเทศในเรื่อง IUU fishing จึงได้ออกพระราชกำหนดประมงและพระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งซึ่งกำหนดให้มีคณะกรรมการประมงและคณะกรรมการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทั้งในระดับชาติและระดับจังหวัด โดยให้มีสัดส่วนของชาวประมงพื้นบ้านและประมงพาณิชย์ ประมงเพาะเลี้ยงและแปรรูป เข้าไปเป็นคณะกรรมการระดับจังหวัด และมีความพยายามในการจัดปรับแผนงานไม่ให้ซ้อนทับกัน แต่ 2 กลไกนี้ยังขาดอิสระในการตัดสินใจ เพราะอำนาจการตัดสินใจยังผูกอยู่ที่หน่วยงานรัฐ ทั้งการกำหนดวาระการประชุม การนัดหมายการประชุม การสรรหาและคัดเลือกคณะกรรมการ รวมถึงกระบวนการพิจารณาและการตัดสินใจ ซึ่งยังไม่ตอบสนองปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนประมง

เนื่องจากภาครัฐมุ่งแก้ไขปัญหา IUU แต่ไม่มีกรอบนโยบายจัดการประมงที่เป็นการจัดการแบบองค์รวม ยังมุ่งแก้ปัญหาเฉพาะจุด รวมทั้งไม่มีข้อมูลเพียงพอในการจัดการปัญหา ทำให้การแก้ปัญหาจุดหนึ่งแต่กลับไปสร้างปัญหาอีกจุดหนึ่ง ซึ่งคณะกรรมการประมงระดับจังหวัดซึ่งเป็นกลไกที่มีอำนาจในการบริหารจัดการประมงไม่ได้นำมาเป็นประเด็นข้อเสนอแนะทางนโยบายในการจัดการประมงแบบองค์รวมในระดับชาติ

- 4) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งระดับรอง ได้แก่ สำนักงานเจ้าท่าภูมิภาค สาขาตราด องค์กรบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจ เป็นกลุ่ม

ที่ไม่ได้มีบทบาทในการบริหารจัดการประมงมากนัก องค์การบริหารส่วนจังหวัดทำหน้าที่ในการหนุนเสริมการดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวม ไม่ได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการประมงหรือทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักงานเจ้าท่าจะเกี่ยวข้องในด้านการขออนุญาตหรือการขึ้นทะเบียนตามภาระกิจที่ได้รับสั่งการจากระดับกรม มีบทบาทร่วมในการเป็นคณะกรรมการประมงจังหวัด และเป็นคณะทำงานปราบปรามประมงผิดกฎหมาย แต่เป็นบทบาทร่วมปฏิบัติการเป็นหลัก จึงไม่นำเรื่องการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทะเลและชายฝั่งไปใช้ในการวางแผนการดำเนินงานของหน่วยงานโดยตรง

6.5 การบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทะเลและชายฝั่งที่ผ่านมา

เมื่อพิจารณาหลักการบริหารจัดการทรัพยากรบนฐานระบบนิเวศที่ให้ความสำคัญกับธรรมาภิบาลการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่อยู่ในระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกัน มีกลไกการกระจายอำนาจ มีการนำหลักบูรณาการมาปรับใช้โดยให้หน่วยงานทำหน้าที่ประสานซึ่งกันและกันให้เกิดการสมดุล จะพบว่า การบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) **ด้านการประสานความร่วมมือ** การประสานการทำงานกับต่างหน่วยงานมีแต่เป็นไปในลักษณะเฉพาะกิจเฉพาะเรื่อง เนื่องจากแต่ละหน่วยงานมีการกำหนดภาระกิจเฉพาะ ต่างมุ่งให้การดำเนินการบรรลุตามภาระกิจของหน่วยงาน ไม่ได้มีกระบวนการปรึกษาหารือในการกำหนดแผนงานและภาระกิจร่วมกันเพื่อให้การทำงานหนุนเสริมกันไม่เกิดการซ้ำซ้อนกัน เช่น กรณีการทำข้อมูลเพื่อใช้ในการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง หากมีการกำหนดการศึกษาร่วมกันและแบ่งบทบาทกันทำ จะช่วยลดภาระการทำงานและมีข้อมูลชุดเดียวกันในการวางแผนการบริหารจัดการ ในขณะที่ทั้งสองหน่วยงานทำงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนประมงอ่าวตราดในพื้นที่เดียวกันหลายชุมชน มีการสนับสนุนการฟื้นฟูทรัพยากร แต่เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำการฟื้นฟูไม่ได้ออกแบบวางแผนร่วมกัน เช่น การวางซั้งเชือก การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ การทำธนาคารปูม้า กลุ่มชุมชนที่ให้การสนับสนุนกระชุกเฉพาะกลุ่มที่รู้จัก ไม่ได้กระจายให้กับชุมชนที่มีความต้องการและความสนใจ
- 2) **การขาดข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อประกอบในการตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากร** ทำให้แผนงานขาดมิติด้านสังคมเศรษฐกิจที่แตกต่างกันของชุมชนประมง การขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมชุมชนประมงทำให้เกิดการละเลยให้คุณค่าความสำคัญกับชุมชนประมง เช่น การกฎหมายว่าด้วยสิ่งล่อล้าลำนํ้า เนื่องจากขาดข้อมูลด้านวัฒนธรรมชุมชนประมงที่จำเป็นต้องตั้งถิ่นฐานริมน้ำ ทำให้ชาวประมงรู้สึกไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย หรือการกำหนดเขตอนุรักษ์ที่ห้ามทำประมงทุกชนิดยกเว้นเบ็ดตกปลาในเขตชายฝั่งไม่เกิน 200 เมตร ของตำบลไม่รู้จุดส่งผลกระทบต่อวิถีการทำประมงริมน้ำดั้งเดิม ที่อาศัยการช้อนเคยในเขตชายฝั่งเป็นรายได้ของคนในชุมชน
- 3) **การเข้าไม่ถึงการตัดสินใจด้วยกระจายอำนาจไม่แท้จริง** ทั้งกรมประมงและกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งต่างมีกลไกที่สร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการระดับชาติและระดับจังหวัดเพื่อให้มีส่วนร่วมใน

การเสนอนโยบายในการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง แต่ในทางปฏิบัติจะพบว่า กลไกดังกล่าวทั้งในระดับชาติและระดับจังหวัดการปฏิบัติหน้าที่ยังขับเคลื่อนได้ไม่เต็มที่ อำนาจการตัดสินใจยังผูกขาดอยู่ที่ส่วนกลาง ไม่มีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริงให้แก่ส่วนท้องถิ่น และยังมีเค้าโครงของระบบอุปถัมภ์ภายในองค์กรที่รองรับเป้าประสงค์เฉพาะของตนเอง ซึ่งทำให้กระบวนการคัดเลือกและการเสนอชื่อคณะกรรมการระดับจังหวัดกำหนดโดยหน่วยงานภาครัฐ และไม่ได้สร้างมาตรการหรือโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้ประสบการณ์เข้ามามีบทบาทในคณะกรรมการ การเข้าไม่ถึงในระดับตัดสินใจของชุมชนจึงทำให้ปัญหาความขัดแย้งในภาคประมงยังดำรงอยู่ไม่ได้รับการจัดการที่เป็นระบบ

อำนาจการบริหารและการจัดสรรการใช้ การเข้าถึงทรัพยากร ยังผูกขาดอยู่ที่ส่วนกลาง ไม่มีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริงให้แก่ส่วนท้องถิ่นและกลไกระดับจังหวัด การขาดข้อมูลที่ใช้ประกอบการในการตัดสินใจ และการทำงานที่ต่างคนต่างทำตามภาระกิจของหน่วยงานระดับพื้นที่ไม่ได้บูรณาการงานในระดับแผนงานของกรม แต่อย่างไรก็ตามถ้าประชาชนไม่เข้มแข็ง ไม่เข้าใจสิทธิ อำนาจและบทบาทของตนปัญหาต่างๆก็ไม่สามารถแก้ไขให้ดีขึ้นได้ ดังนั้นควรมีแนวทางในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างสถาบันในระดับพื้นที่ชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิทธิที่ตนมีและสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่า ให้ชุมชนมีข้อมูลใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแผนการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ตัวเอง และผลักดันหน่วยงานระดับตัดสินใจในการบูรณาการการแผนการทำงาน โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

7. ศักยภาพและข้อจำกัดชุมชนประมงรอบอ่าวตราด

7.1 กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรและกิจกรรมการอนุรักษ์พื้นฟูทรัพยากร

ในพื้นที่อ่าวตราดมีการรวมตัวของกลุ่มต่างๆ เช่นกลุ่มประมงพื้นบ้าน กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากร ทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับตำบล เพื่อแก้ปัญหาจากการทำการประมงและการรบกวนปกป้องทรัพยากรทะเลแลชายฝั่งมาเป็นเวลานานกว่า 20 ปีแล้ว แต่ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเล็กๆ ในชุมชนแต่ละชุมชนมากกว่า ไม่ค่อยมีการรวมตัวกันในระดับตำบลหรือมีก็ไม่เข้มแข็งเหมือนการรวมตัวกันในระดับชุมชน การรวมตัวกันตั้งกลุ่มอนุรักษ์เพื่อแก้ปัญหาทรัพยากรทะเลและชายฝั่งเสื่อมโทรม ในช่วงแรกๆ เริ่มตั้งแต่ประมาณหลังปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่มีป่าชายเลน ได้แก่ ตำบลตะกวด ตำบลข่ารก ตำบลห้วงน้ำขาว และตำบลห้วงน้ำขาว เนื่องจากในช่วงนั้นมีการให้สัมปทานตัดไม้โกงกางในป่าชายเลนและการแผ้วถางป่าชายเลนเพื่อทำปอเลี้ยงกุ้ง การรวมตัวกันมีทั้งกลุ่มชาวประมงและกลุ่มเกษตรกร เพื่อปกป้องและฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่ ส่วนการรวมกันกลุ่มเพื่อดูแลจัดการทรัพยากรทะเลและทรัพยากรสัตว์น้ำในช่วงนั้นยังไม่มีเพราะทรัพยากรสัตว์น้ำยังอุดมสมบูรณ์ ไม่มีปัญหารุนแรงในการทำการประมง

ต่อมาในช่วง 10-20 ปี กว่าก่อนหน้านี้นี้ หลายตำบลต้องเผชิญกับปัญหาอวนรุนและอวนลาก และเรือคราดหอยเข้ามาทำการประมงในเขตชายฝั่งตั้งแต่อ่าวใหญ่จนถึงตำบลหาดเล็ก โดยเฉพาะในบริเวณท้องอ่าวตราดจะได้รับผลกระทบที่รุนแรงมากกว่าบริเวณทะเลนอก เพราะน้ำค่อนข้างตื้น การเข้ามาทำการประมงของอวนลากและอวนรุนไม่เพียงส่งผลกระทบต่อทรัพยากรของเครื่องมือประมงและปริมาณสัตว์น้ำที่ลดลงอย่างรวดเร็ว แต่ยังทำให้น้ำเน่าเหม็นอีกด้วย ชาวประมงในหลายตำบลจึงรวมตัวกันเองภายในตำบลของตนเป็นกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่งแต่ละกลุ่มก็จะมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกันออกไป เช่น ชมรมเรือประมงพื้นบ้านบ้านคลองสน ตำบลหาดเล็ก ทำกิจกรรมปักหลักไม้ไผ่ในบริเวณหน้าหมู่ที่ 1 และ หมู่ที่ 5 ขนานกับแนวชายฝั่ง ห่างฝั่งออกไปประมาณ 500 เมตร ซึ่งก็ได้ผลในระดับหนึ่ง เพราะเรืออวนรุน อวนไม่สามารถเข้าในแนวไม้ไผ่ได้ ส่วนในตำบลอื่นๆ ส่วนใหญ่จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มชาวประมง และรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหา จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2548 ปัญหาจึงค่อยๆ ลดลง

ในตำบลแหลมกลัดนอกจากต้องเผชิญกับอวนรุน อวนลากแล้ว ด้วยพื้นที่บริเวณชายหาดลานเป็นแหล่งที่มีหอยขาวชุกชุม ทำให้เกิดปัญหาทั้งคนจากในพื้นที่และนอกพื้นที่เข้าไปจับหาหอยขาว และมีการใช้เครื่องมือขนาดใหญ่ เช่นรถแทรกเตอร์ ขับลงไปในหาดเพื่อความสะดวกและรวดเร็วให้สามารถจับหอยได้ปริมาณมากๆ ในแต่ละวัน ทำให้หอยขาวถูกจับไปเป็นจำนวนมากจนเกือบหมดไปจากหาด กลุ่มอนุรักษ์แหลมกลัดร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลแหลมกลัด จึงร่วมกันทำประชาคมติเพื่อออก ข้อบัญญัติควบคุมการจับหอยขาว ขึ้นตั้งแต่ 23 กุมภาพันธ์ 2550 เพื่อจำกัดการจับหอยขาวของชาวประมงแต่ละคน โดยจำกัดทั้งเครื่องมือ ปริมาณการจับ และขนาดหอยขาวที่สามารถจับได้

แม้ว่าจะแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้แล้ว แต่กลุ่มประมงก็ยังคงรวมตัวกัน และมีกิจกรรมต่างๆ เป็นระยะ ในแต่ละตำบลดังนี้ เช่น

- ตำบลอ่าวใหญ่ มีการตั้งศาลพระภูมิเก่า ท่อปูนขนาดใหญ่ เพื่อเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำวัยอ่อน

- ตำบลห้วยน้ำขาว ปลุกป่าและอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน ให้อุดมสมบูรณ์ และมีกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ในป่าชายเลน
- ตำบลหนองคันทรวง ปลุกป่าและอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนให้อุดมสมบูรณ์ มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยว ช่วยเสริมสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน
- ตำบลท่าพริก ปลุกป่าและอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนให้อุดมสมบูรณ์ และทดลองปลุกป่าชายเลนในเขตนาร้างช่วยขยายพื้นที่ป่าชายเลน และมีเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน
- ตำบลตะก่างปลุกป่าและอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน ให้อุดมสมบูรณ์ และมีการปักแนวไม้ไผ่ในบริเวณริมชายฝั่ง เพื่อขยายพื้นที่ป่าชายเลน
- ตำบลซำรากปลุกป่าและอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน ให้อุดมสมบูรณ์ และมีการออกลาดตระเวน เพื่อป้องกันการตัดไม้ในป่าชายเลน
- ตำบลแหลมกลัด มีกลุ่มอนุรักษ์ในแต่ละหมู่บ้าน แต่จะมีกิจกรรมการอนุรักษ์คล้ายๆ กันเช่น ธนาคารปูม้า การทิ้งขี้เชือกในเขตไข่แดง
- ตำบลไม้รูด มีกลุ่มชาวประมงแต่ละหมู่บ้าน ทำกิจกรรมอนุรักษ์ในหมู่บ้านของตัวเอง เช่น ธนาคารปูม้า การทิ้งขี้เชือก การช่วยเหลือสัตว์ทะเลหายาก
- ตำบลคลองใหญ่ ทำกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูสัตว์น้ำอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ธนาคารปูม้า
- ตำบลหาดเล็ก ทำกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูสัตว์น้ำอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และการทำบ้านปลา

ในปัจจุบันในหลายตำบลรอบอ่าวตราด มีกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลและชายฝั่งที่ยังดำเนินการอยู่ดัง

ตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงทำเนียบกลุ่มอนุรักษ์ในอ่าวตราด

ตำบล	กลุ่ม	ที่อยู่ติดต่อ	กิจกรรม	ปีเริ่มดำเนินการ	ผู้เกี่ยวข้อง
การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายระหว่างตำบล					
อ่าวใหญ่ ห้วงน้ำขาว แหลมกลัด คลองใหญ่ ไม้รูด	เครือข่ายช่วยชีวิตสัตว์ทะเล หายาก	นายกฤตภาส ศรีแสง ขจร หมู่ 1 ตำบลไม้รูด อ.คลองใหญ่ จ.ตราด	ประสานกับศูนย์วิจัยและ พัฒนาทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่งอ่าวไทยฝั่ง ตะวันออกในการช่วยเหลือ โลมาและสัตว์ทะเลหายาก เชื่อมเครือข่ายกับกลุ่ม อนุรักษ์ในทะเลตราดใน การช่วยเหลือโลมา เจ็บป่วยและเก็บพิศุจน์ ซากโลมา รณรงค์และให้ ความรู้กับชุมชนชายฝั่ง	2550	-ศูนย์วิจัยและพัฒนา ทรัพยากรทางทะเลและ ชายฝั่งอ่าวไทยฝั่ง -มูลนิธิกุ๊ยกัญญช่วยเหลือ -IUCN ประเทศไทย
ตำบลรอบอ่าวตราด 8 ตำบลและพื้นที่ ต่อเนื่อง 3 ตำบลได้แก่ อ่าวใหญ่ ห้วงน้ำขาว หนองคันทรง หนองสโน ท่าพริก-เนินทราย	เครือข่ายอ่าวตราด	นายไพรวล สีอิม ผู้แทนเครือข่าย หมู่ 2 ต.แหลมกลัด อ.เมือง จ. ตราด	เป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยน ความรู้ และความร่วมมือ กันในการจัดการทรัพยากร ทะเลที่ยั่งยืน โดยมี เป้าหมายการทำงาน ร่วมกันคือ มีการใช้ เครื่องมือประมงและจับ สัตว์น้ำตามกฎหมาย ลด	2559	-องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทุกตำบล -กลุ่มอนุรักษ์แต่ละตำบล -มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน -ประมงจังหวัดตราด -คณะกรรมการประมง จังหวัดตราด

ตำบล	กลุ่ม	ที่อยู่ติดต่อ	กิจกรรม	ปีเริ่มดำเนินการ	ผู้เกี่ยวข้อง
ตะก่าง ชำราก แหลมกลัด ไม้รูด คลองใหญ่ หาดเล็ก			ปริมาณขยะในทะเล การบูรณาการการมีส่วนร่วม ร่วมของชุมชนและ หน่วยงานภาครัฐอย่างเท่า เทียมสมดุลและเป็นธรรม และความอยู่ดีกินดีชุมชน ประมง		-คณะกรรมการทรัพยากร ทางทะเลและชายฝั่ง -หน่วยอนุรักษ์ทรัพยากร ทะเลและชายฝั่งจังหวัด ตราด -สำนักป่าชายเลนที่ 45 (ด่านเก่า) -SEAFDEC-SWEDEN -MFF
เกาะช้าง แหลมกลัด คลองใหญ่ ไม้รูด หาดเล็ก อ่าวใหญ่	สมาคมประมงพื้นบ้านรักษ์ ทะเลตราด	ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2 ต.แหลมกลัด อ. เมืองตราด จ.ตราด	รวมตัวเป็นเครือข่ายเพื่อ ร่วมกันในการอนุรักษ์และ ฟื้นฟูทรัพยากรทะเลและ ชายฝั่ง ส่งเสริมความมั่นคง ทางอาชีพ	2560	-กลุ่มอนุรักษ์หมู่ 1 หมู่ 2 ต. แหลมกลัด -กลุ่มอนุรักษ์หมู่ 5 ไม้รูด -กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านต.ค ลองใหญ่ ตำบลหาดเล็ก ตำบลเกาะช้าง -กรมส่งเสริมคุณภาพ สิ่งแวดล้อม -มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ ยั่งยืน -IUCN
รวมกลุ่มในหมู่บ้านและในตำบล					

ตำบล	กลุ่ม	ที่อยู่ติดต่อ	กิจกรรม	ปีเริ่มดำเนินการ	ผู้เกี่ยวข้อง
อ่าวใหญ่	1.กลุ่มอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมตำบลอ่าวใหญ่	ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1	อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน ผ่านการรณรงค์เกี่ยวกับ การปลูกป่าชายเลนใน ชุมชน		-โครงการพัฒนาแห่ง สหประชาชาติ (IUCN) -สำนักงานบริหารจัดการ ทรัพยากรทางทะเลและ ชายฝั่งที่ 1 -ประมงจังหวัดตราด
	2. กลุ่มอนุรักษ์ประมง ชายฝั่งตำบลอ่าวใหญ่	ที่ทำการกำนันตำบล อ่าวใหญ่ หมู่ 2 ตำบลอ่าวใหญ่	กิจกรรมด้านอนุรักษ์ ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง เช่น ทำหญ้าทะเลเทียม ธนาคารปูม้า และบ้านปลา ในพื้นที่อนุรักษ์ของชุมชน ลาดตะเวนป้องกันการทำ ประมงผิดกฎหมายในเขต ชายฝั่ง	2555	-กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในตำบล อ่าวใหญ่ -ตำรวจสถานีภูธรอ่าวซ้อ -ประมงจังหวัดตราด -สำนักงานบริหารจัดการ ทรัพยากรทางทะเลและ ชายฝั่งที่ 1 -มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน -SEAFDEC-SWEDEN
ห้วงน้ำขาว	1.กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่า ชายเลนบ้านเปร็ดใน	ผู้ใหญ่บ้านเปร็ดใน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน บ้านเปร็ดใน ต.ห้วงน้ำ ขาว อ.เมืองตราด จ. ตราด	ฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน โดยใช้หลักสิทธิชุมชนใน การจัดการทรัพยากรดูแล ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมของชุมชนไม่ว่า	2541	-มูลนิธิสถาบันธรรมชาติเพื่อ การพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม -สกว. -สสส

ตำบล	กลุ่ม	ที่อยู่ติดต่อ	กิจกรรม	ปีเริ่มดำเนินการ	ผู้เกี่ยวข้อง
			จะเป็น การบริหารจัดการ ทรัพยากรป่าไม้ รักษา ระบบนิเวศน์ชายฝั่ง จัดการขยะมูลฝอยด้วยการ แยกขยะเพื่อรักษา ทรัพยากรของชุมชนให้ ยั่งยืน - พัฒนาเทคโนโลยีท้องถิ่น ที่เรียกว่า “เต๋ายาง” การ กัดเซาะชายฝั่ง - ชีวมวลเพื่อพลังงานใน ชุมชน - กำหนดกติกาเพื่ออนุรักษ์ พันธุ์สัตว์น้ำ “หยุดจับร้อยละ คอยจับล้าน” เพื่อฟื้นฟู แสม		- ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อ คนกับป่า (RECOFTC)
	2.กลุ่มอนุรักษ์ปูทะเลบ้าน เปรีตโน	นายอดิภาค พึ่งรัง บ้าน เปรีตโน ต.ห้วงน้ำขาว อ.เมืองตราด จ.ตราด	ธนาคารปูดำ	2560	- องค์การบริหารส่วนตำบล ห้วงน้ำขาว - มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ ยั่งยืน - คณะสังคมสงเคราะห์ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตำบล	กลุ่ม	ที่อยู่ติดต่อ	กิจกรรม	ปีเริ่มดำเนินการ	ผู้เกี่ยวข้อง
หนองคันทรง	ชมรมรักกีฬาชายเลน รักท้องถิ่น	นางนวลนภา ศรประดิษฐ์ บ้านแหลมหิน ต.หนองคันทรง อ.เมืองตราด จ.ตราด	ฟื้นฟูกีฬาชายเลน ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	2547	-สภาองค์กรชุมชน -โรงเรียนวัดหนองคันทรง -อบต.หนองคันทรง -สำนักพัฒนาป่าชายเลนที่ 4 -การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย -โครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต(MFF) -มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
หนองสนโน	กลุ่มอนุรักษ์บ้านปากคลองน้ำเขียว	นายวิธร จันทูมา หมู่ 3 ต.หนองสนโน อ.เมืองตราด จ.ตราด	ฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำ โดยการปลูกป่า และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ การลาดตะเวนเพื่อป้องกันคนลักลอบตัดไม้ในป่าชายเลน	2544	-สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย - RECOFCT -องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสนโน -สำนักพัฒนาป่าชายเลนที่ 4
ท่าพริก	กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม	นายกาหลง หาดอ่าน	ฟื้นฟูกีฬาชายเลน พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ พันธุ์พืชป่าชายเลน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	2540	-กศน.ตราด -สถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 4 -การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย -โครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต(MFF)

ตำบล	กลุ่ม	ที่อยู่ติดต่อ	กิจกรรม	ปีเริ่มดำเนินการ	ผู้เกี่ยวข้อง
					-มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ตะกวง	1.กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่งตำบลตะกวง	นายอภิเดช บุญล้อม นายกเทศมนตรีตำบลตะกวง	ฟื้นฟูป่าชายเลน โครงการป่าเดินได้	2550	-เทศบาลตำบลตะกวง -สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 4
	2.กลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้พยุง	นายจิรพิพัฒน์ วัฒนา โซคชัย	อนุรักษ์ฟื้นฟูป่าต้นหิน เพลิงทึบ ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำ ของตำบลตะกวง ทำฝายชะลอน้ำ ส่งเสริมท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์	2554	-หน่วยเฉพาะกิจนาวิกโยธิน ตราด -สภาองค์กรชุมชนตำบล ตะกวง -เทศบาลตำบลตะกวง -มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน -โครงการป่าชายเลนเพื่อ อนาคต(MFF) -SEAFDEC-SWEDEN
ซำราก	กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน ตำบลซำราก	นายบุญชู รัตตเศียร	ฟื้นฟูป่าชายเลนและลาด ตะเวนป้องกันการลักลอบ ตัดไม้	2546	-กศน.ตราด -หน่วยเฉพาะกิจนาวิกโยธิน จ.ตราด -สำนักพัฒนาป่าชายเลนที่ 4 (ด่านเก่า) -กรมทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่ง

ตำบล	กลุ่ม	ที่อยู่ติดต่อ	กิจกรรม	ปีเริ่มดำเนินการ	ผู้เกี่ยวข้อง
					-เทศบาลตำบลชำราก -มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน --SEAFDEC-SWEDEN
แหลมกลัด	1.กลุ่มอนุรักษ์บ้านปากคลองอ่าวระวะ	นายธิตี ถาวรนนท์ 089-097 8457 นายจาธรรม เทียนชัย 085 488 7497 หมู่ 1 ต.แหลมกลัด ต.แหลมกลัด อ.เมืองตราด จ.ตราด	อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรโดยทำหญ้าทะเลเทียม 3 ปี ทิ้งไปแล้ว 500 ลูก ในเขตอนุรักษ์ของหมู่บ้านและทำธนาคารปูม้า	2553	-สำนักงานอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 1 จ.ระยอง -องค์การบริหารส่วนจังหวัดตราด -มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน --SEAFDEC-SWEDEN
	2.กลุ่มธนาคารปูม้า หมู่ 2	ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ต.แหลมกลัด อ.เมืองตราด จ.ตราด	อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากร ทำเขตอนุรักษ์ ทำธนาคารปูม้า ทำซั้งเชือก	2548	-กรมทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง -องค์การบริหารส่วนจังหวัดตราด -ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงอ่าวไทยฝั่งตะวันออก (ระยอง) -กรมทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม -โครงการปาชายเลนเพื่ออนาคต

ตำบล	กลุ่ม	ที่อยู่ติดต่อ	กิจกรรม	ปีเริ่มดำเนินการ	ผู้เกี่ยวข้อง
					-มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน-SEAFDEC-SWEDEN
	3.กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งบ้านสะพานหิน	นายชุมพร โชคสมุทร หมู่ 5 ต.แหลมกลัด ต.แหลมกลัด อ.เมือง ตราด จ.ตราด	อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง กำหนดเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำและวางทุ่น ทำซั้งเชือกและธนาคารปูม้า อนุรักษ์โลมาและสัตว์ทะเลหายาก	2550	-ศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยฝั่งตะวันออก - องค์การบริหารส่วนตำบลแหลมกลัด -สำนักบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 1 -สำนักพัฒนาป่าชายเลนที่ 4 (ด่านเก่า) - มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน -SEAFDEC-SWEDEN
	4.กลุ่มธนาคารปูม้า หมู่ 6	ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 ต.แหลมกลัด อ.เมือง ตราด จ.ตราด	อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง กำหนดเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ ทำซั้งเชือกและธนาคารปูม้า		- สำนักบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 1 -โครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต
	5.กลุ่มธนาคารปูม้า หมู่ 10	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 10 ศาลา หมู่บ้าน ต.แหลมกลัด อ.เมืองตราด จ.ตราด	อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง กำหนด		-กลุ่มรักษ์ทะเลน้องเกล้า

ตำบล	กลุ่ม	ที่อยู่ติดต่อ	กิจกรรม	ปีเริ่มดำเนินการ	ผู้เกี่ยวข้อง
			เขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ ทำซั้ง เขือกและธนาคารปูม้า		- สำนักบริหารจัดการ ทรัพยากรทางทะเลและ ชายฝั่งที่ 1 -โครงการป่าชายเลนเพื่อ อนาคต (MFF) -SEAFDEC-SWEDEN
	6. กลุ่มรักษ์ทะเลน้อมเกล้า	นายชาญณรงค์ รุ่งศรี หมู่ 6 ต.แหลมกลัด อ. เมืองตราด จ.ตราด	ฟื้นฟูป่าต้นน้ำและ ทรัพยากรทางทะเลและ ชายฝั่ง อนุรักษ์โลมาสัตว์ ทะเลหายาก		- กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (GEF) - กรมทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่ง -โครงการป่าชายเลนเพื่อ อนาคต (MFF)
ไม่รู้ต	กลุ่มอนุรักษ์ประมงพื้นบ้าน คลองตะเคียน	นางประวิง นิ้มมาก ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ต.ไม่รู้ต อ.คลองใหญ่ จ.ตราด	อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทาง ทะเลและชายฝั่ง ทำบ้าน ปลา ธนาคารปูม้า ทำซั้ง เขือก ทำเขตอนุรักษ์เพื่อ เป็นเขตอนุบาลสัตว์น้ำ	2551	-สำนักบริหารจัดการ ทรัพยากรทางทะเลและ ชายฝั่งที่ 1 -สำนักพัฒนาป่าชายเลนที่ 4 -IUCN -โครงการป่าชายเลนเพื่อ อนาคต (MFF)
คลองใหญ่	กลุ่มประมงพื้นบ้านตำบล คลองใหญ่	นายธนวรรณ ธนาสิทธิ์ สังข์	ฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากร ทะเลและชายฝั่ง เช่น ปลุก ป่าชายเลน ปล่อยพันธุ์สัตว์ น้ำ ทำซั้งเขือก		-สำนักบริหารจัดการ ทรัพยากรทางทะเลและ ชายฝั่งที่ 1 -สำนักพัฒนาป่าชายเลนที่ 4

ตำบล	กลุ่ม	ที่อยู่ติดต่อ	กิจกรรม	ปีเริ่มดำเนินการ	ผู้เกี่ยวข้อง
					-อบต.คลองใหญ่ -มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน -มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ -SEAFDEC-SWEDEN
หาดเล็ก	กลุ่มองค์กรชุมชนประมงท้องถิ่นตำบลหาดเล็ก	นายศรารุณี ขาวคม หมู่ 1 ต.หาดเล็ก อ.คลองใหญ่ จ.ตราด	อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร และทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ปลูกป่าชายเลน ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ห้ามเรือปั่นไฟทำประมงชายฝั่ง มีการทำบ้านปลา และทำซั้งเชือก เพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของปลา รณรงค์จัดการขยะทะเลและชายฝั่ง	2556	-สำนักบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 1 -สำนักพัฒนาป่าชายเลนที่ 4 -ประมงจังหวัดตราด -เทศบาลหาดเล็ก -มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน -มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ -SEAFDEC-SWEDEN

ที่มา : สัมภาษณ์กลุ่มย่อย,2560

นอกจากกลุ่มชาวประมงและกลุ่มอนุรักษ์ในระดับหมู่บ้านและระดับตำบล ที่ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำ ทรัพยากรป่าชายเลนแล้ว ในอ่าวตราดยังมีหน่วยงานราชการต่างๆ เข้าไปดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทะเลและชายฝั่งในอ่าวตราด เช่น การศึกษาวิจัย การสนับสนุนงบประมาณให้กับกลุ่มอนุรักษ์ การพัฒนาศักยภาพแกนนำและชาวประมง และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มีหลายหน่วยงานภายใต้กรมฯ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรในอ่าวตราด เช่น สำนักงานบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 1 สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๔๕ (ด่านเก่า ตราด) สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตราดศูนย์วิจัยและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนและป่าชายฝั่ง เนื่องจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มีภารกิจหลักในการบริหารจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่ง รวมถึงศึกษา วิจัย พัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และสร้างความเข้าใจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ดังนั้น กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง จึงเป็นหน่วยงานที่มีความ
- สำนักงานประมงจังหวัดตราด ที่ผ่านมามีเคยสนับสนุนอุปกรณ์ในการทำธนาคารปูม้า ชั่งเชือกและหล้าทะเลเทียม และพันธุ์กุ้งพันธุ์ปลาให้แต่ละชุมชนบ่อยในวันสำคัญต่างๆ
- มหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี เข้าไปทำงานศึกษาวิจัยต่างๆ และสนับสนุนความรู้ ข้อมูลงานวิจัยให้กับชุมชน
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สนับสนุนการทำงานวิจัยของชุมชน
- องค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN) สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินโครงการต่างๆ ของชุมชน
- กองทุนขนาดเล็กของโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต (MFF/SGF) สนับสนุนให้ชุมชนชายฝั่งให้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืน
- มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวประมงในการจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืน

ผลจากการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในอ่าวตราด

นับว่าค่อนข้างประมอบคุณความสำเร็จหลังจากที่กลุ่มต่างๆ ดำเนินการกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน รวมถึงกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้ดำเนินกิจกรรม เพื่อฟื้นฟูทรัพยากร ป่าชายเลนให้สมบูรณ์ ในจังหวัดตราด ตั้งแต่ พ.ศ. 2546 ทำให้ทรัพยากรป่าชายเลนของจังหวัดตราดเพิ่มสูงขึ้น จากในปี พ.ศ.2543 มีพื้นที่ป่าชายเลน 60,081 ไร่ เพิ่มขึ้นเป็น 61,974.19 ไร่ ในปี พ.ศ.2552 เท่ากับว่าในช่วงเวลาประมาณ 10 ปี พื้นที่ป่าชายเลนในจังหวัดตราดเพิ่มขึ้น 1,829.95 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 3.15 ถึงแม้ว่าในระยะเวลา 10 จะเพิ่มขึ้นเพียงไม่มาก แต่หากเทียบกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนตั้งประเทศ จะเป็นว่าลดลงทั้งในส่วนอ่าวชายฝั่งอ่าวไทย และฝั่งอันดามัน จึงนับได้ว่าการฟื้นฟูป่าชายเลนในจังหวัดตราดประสบความสำเร็จมาก และคาดว่าในอนาคตพื้นที่ป่าชายเลนในจังหวัดตราดจะมีพื้นที่เพิ่มมากขึ้น เพราะทั้งกลุ่มอนุรักษ์และชาวประมงล้วนแต่เห็นความสำคัญของป่าชายเลน ทั้งในด้านเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ

ตารางที่ 5 แสดงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทยปี 2543 และ 2552

พื้นที่	2543	2552	เปลี่ยนแปลง	%เปลี่ยนแปลง
ตราด	60,081.24	61,974.19	1,892.95	3.15
รวมฝั่งอ่าวไทย	446,072.71	420,167.69	-25,905.02	-5.81
รวมฝั่งอันดามัน	1,133,621.10	1,104,892.87	-28,728.23	-2.53

ที่มา : <https://popo719.wordpress.com/2016/10/21/ทรัพยากรทางทะเล>

ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำที่แม้จะยังไม่มีการศึกษาวิจัยหรือตัวเลขที่ยืนยันว่าผลจากการทำกิจกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทะเลและชายฝั่งของกลุ่มอนุรักษ์ส่งผลให้ปริมาณสัตว์น้ำหรือระบบนิเวศในอ่าวตราดมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นหรือไม่อย่างไร แต่จากคำบอกเล่าของชาวประมงในอ่าวตราดพบว่า ชาวประมงส่วนใหญ่เห็นว่ากิจกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟูส่วนใหญ่ส่งผลให้ปัญหาทรัพยากรสัตว์น้ำที่ลดลงกลับมาสมบูรณ์มากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงปี 2554 ที่มีการทำธนาคารปูม้าในหลายพื้นที่ ส่งผลให้จำนวนปูม้าในอ่าวตราดเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมาก ชาวประมงสามารถจับปูม้าได้มากขึ้น สร้างรายได้เพิ่มขึ้น แต่หลายกลุ่มทำไประยะหนึ่งแล้วต้องหยุดด้วยปัญหาต่างๆ กันออกไป แต่ก็มีความพยายามและการสนับสนุนจากชาวประมงให้ดำเนินการอีกครั้ง เพราะเห็นถึงผลดีจากการทำธนาคารปูม้า

ส่วนการฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ เช่น บ้านปลา ซึ่งเข็อกหรือหญ้าทะเลเทียม ก็ส่งผลต่อตัวชาวประมงโดยตรง ทำให้ชาวประมงสามารถจับสัตว์น้ำได้มากขึ้น และไม่จำเป็นต้องเดินทางไปทำประมงไกลๆ แต่สามารถหาได้มากขึ้น โดยเฉพาะในบริเวณใกล้แหล่งที่ทำบ้านปลา หรือบริเวณที่ทิ้งขี้เข็อก/หญ้าทะเลเทียม เมื่อเห็นผลสำเร็จแต่ละกลุ่มจึงพยายามหางบประมาณสนับสนุนเพื่อเพิ่มจำนวนขี้เข็อก/หญ้าทะเลเทียม และขยายพื้นที่ในการทิ้งให้กว้างขึ้น รวมถึงขยายแนวคิดการทำขี้เข็อก/หญ้าทะเลเทียมออกไปยังกลุ่มอื่นๆ เพื่อให้มีแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำให้ทั่วทั้งอ่าวตราด

7.2 บริเวณและพื้นที่เขตอนุรักษ์

แนวความคิดกำหนดเขตอนุรักษ์ของแต่ละกลุ่มหรือแต่ละหมู่บ้าน ส่วนใหญ่มีที่มาจากหลายๆ กันคือ หลังจากที่ถูกกลุ่มประมงพื้นบ้านและกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรในหมู่บ้านต่างๆ ดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำในรูปแบบต่างๆ เพื่อฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ จนทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำ รวมถึงการทำธนาคารปูม้าและการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำต่างๆ จนทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำกลับมาอุดมสมบูรณ์มากขึ้นแล้ว ต้องการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำนี้ไว้ไม่ให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสัตว์น้ำที่เกิดจากการทำการประมงที่เกินศักยภาพอีก จึงเกิดแนวความคิดกำหนดพื้นที่บริเวณหนึ่งไว้ โดยไม่ให้มีการทำประมงที่กระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ

เป้าหมายของการกำหนดเขตอนุรักษ์ก็เพื่อให้พื้นที่ที่มีความเหมาะสมที่จะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แพร่ขยายพันธุ์ วางไข่และเลี้ยงตัวในวัยอ่อนของสัตว์น้ำ โดยไม่ถูกรบกวนจากเครื่องมือประมง หรือการทำประมงในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สัตว์น้ำมีความอุดมสมบูรณ์ และมีแหล่งหลบภัยจากการทำประมง ทำให้สัตว์น้ำไม่ถูกจับในปริมาณมากเกินไปจนกระทบการผลิดของธรรมชาติ

ตารางที่ 6 แสดงพื้นที่อนุรักษ์ในอำเภอตราด และข้อกำหนดการประมง*

อำเภอ	ตำบล	บริเวณ	พื้นที่	ข้อกำหนด	
เมือง	ชาราก	หมู่ที่ 1	1,700	ห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงทุกประเภท ยกเว้น เบ็ดตกมือ สุ่ม แหเลนส สำหรับแทง แร้ว แห และอวนติดตา ขนาด 3.8 - 4 ซม. ล่าละไม่เกิน 10 แถบ	
		ห้วงน้ำ ขาว	หมู่ที่ 1	26	ห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงทุกประเภท ยกเว้น อวนลอย ปลา กุ้ง และปู ลอบปู เบ็ดตกมือ
			หมู่ที่ 2	100	ห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงทุกประเภท ยกเว้น เบ็ดตกมือ เก็บหอยด้วยมือ
			หมู่ที่ 3	11	ห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงทุกประเภท ยกเว้น เบ็ดตกมือ
	หมู่ที่ 5	120	ห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงทุกประเภท ยกเว้น อวนลอยปู และลอบปู		
	แหลม กลัด	หมู่ที่ 1	825	ห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงทุกประเภท ยกเว้น อวนลอย ปลาเห็ดโคน อวนลอยปลากระบอก เบ็ดตกมือและเก็บหอย ชาวโดยใช้ช้อน	
		หมู่ที่ 2	พื้นที่ ละ 2 ไร่	ห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงทุกประเภท ยกเว้น เบ็ดมือ และเก็บหอยตะโกรม หอยนางรมด้วยมือ โดยให้มีการขออนุญาตจากหมู่บ้านก่อน	
		สุสาน โลมา หมู่ที่ 5		1,400	ห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงทุกประเภท ยกเว้นอวนลอยปู ลอบปูที่มีขนาด ช่องตาอวนโดยรอบ ไม่ต่ำกว่า 2.5 นิ้ว และ ห้ามเก็บหอยขาวบริเวณชอย 1 ระยะทาง 1 กิโลเมตร
		หมู่ที่ 6 และ หมู่ที่ 9	1,000	ห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงทุกประเภท ยกเว้น เบ็ดตกมือ เครื่องมือประมงพื้นบ้านโดยไม่ประกอบเรือ ด้วยวิธีเดินทาง วางอวนอวนลอยปลาขนาดตาอวนไม่น้อยกว่า 3 เซนติเมตร แห ส่องปลา ส่องกุ้ง ส่องปูทะเล สามารถเดินช้อนเคย รุนเคย	
		หมู่ที่ 10	155	ห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงทุกประเภท ยกเว้น เบ็ดตกมือ	
		อ่าวใหญ่	หมู่ที่ 2	12 60	ห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงทุกประเภท ยกเว้น เบ็ดตกมือ
	หมู่ที่ 6		60	ห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงทุกประเภท ยกเว้น เบ็ดตกมือ	
	คลอง ใหญ่	ไม่รู้ต	ระยะ 200 เมตร จาก ชายฝั่ง	2,330	ห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงประเภทอวนจมปู และลอบปู

หมายเหตุ : *อยู่ระหว่างการพิจารณาประกาศเป็นราชกิจจานุเบกษา ยังไม่มีแผนที่แนบท้าย

ที่มา : สำนักงานประมงจังหวัดตราด,2561

การกำหนดเขตอนุรักษ์ในแต่ละหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะกำหนดในพื้นที่ที่มีการทำบ้านปลา พื้นที่วางซั้ง เชือกหรือหญ้าทะเลเทียม หรือนำศาลพระภูมิเก่า ซากเรือ ไปทิ้งไว้ เพื่อให้สัตว์น้ำที่อยู่อาศัยหรือหลบภัยไม่ถูกจับจากการทำประมง แต่ละหมู่บ้านจึงกำหนดขอบเขตพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นเขตอนุรักษ์หรือเขตไข่แดง แล้วแต่แต่ละหมู่บ้านจะเรียก โดยมีการกำหนดกติกาและข้อกำหนดต่างๆ กัน ซึ่งส่วนใหญ่ได้มาจากการทำประชาคมหมู่บ้าน หรือบางหมู่บ้านกลุ่มอนุรักษ์จะกำหนดขึ้นมาก่อนเพื่อเป็นแนวทาง แล้วนำไปหารือในการประชุมหมู่บ้านเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันทั้งหมู่บ้าน หลังจากได้ข้อสรุปร่วมกันแล้วจึงจะกำหนดเป็นเขตอนุรักษ์หรือเขตไข่แดงของหมู่บ้าน

กำหนดเขตอนุรักษ์หรือเขตไข่แดง และมีการประกาศหรือชี้แจงในการประชุมแต่ละหมู่บ้าน เพื่อให้ทุกคนรับรู้ถึงข้อกำหนด และบทลงโทษต่างๆ เป็นการกำหนดรับรองกันโดยประชาคมหมู่บ้าน โดยส่วนใหญ่มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้มีอำนาจในการบังคับใช้และลงโทษ ไม่มีการรับรองโดยกฎหมาย แต่ในช่วงปีที่ผ่านมา สำนักงานประมงจังหวัดตราดได้ลงพื้นที่แต่ละตำบลเพื่อให้เขตอนุรักษ์ของแต่ละหมู่บ้านถูกรับรองและบังคับใช้ได้ตามกฎหมาย แต่ไม่ได้มีการประกาศเป็นเขตอนุรักษ์เหมือนที่ชาวบ้านเรียก เพราะเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำในทางกฎหมายคือการห้ามทำการประมงทุกชนิด จึงต้องประกาศเป็นการกำหนดเครื่องมือทำการประมง วิธีทำการประมง และพื้นที่ทำการประมง ที่ห้ามใช้ทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำ แทนเพื่อให้ชาวประมงยังคงทำการประมงที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรมากนัก แต่ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวประมงมากเกินไป นอกจากนี้ยังมีการประกาศ กำหนดเขตพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์น้ำ¹¹ในพื้นที่ บ้านแหลมเทียน หมู่ที่ 1 ตำบลอ่าวใหญ่ ในเขตอำเภอเมืองตราด เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวชาวประมงในพื้นที่ไม่ได้ทำการประมงอยู่แล้ว ชาวบ้านในจึงได้กำหนดให้เป็นเขตพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์น้ำเพื่อป้องกันการลักลอบเข้าไปทำการประมงของเรือประมงพาณิชย์

¹¹ มาตรา ๕๖ ห้ามมิให้ผู้ใดจับสัตว์น้ำในเขตพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์น้ำตามที่รัฐมนตรีหรือ คณะกรรมการประมงประจำจังหวัดโดยอนุมัติ รัฐมนตรีประกาศกำหนด เว้นแต่เป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ ในทางวิชาการหรือเพื่อการบำรุงรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ และได้รับอนุญาตเป็น หนังสือจากอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดี มอบหมาย

Map 5: Marine and Coastal Resource Conservation Zones and Marine Animal Preservation Zones in Trat Bay

Source: Adapted from Trat Provincial Fisheries Office, 2018

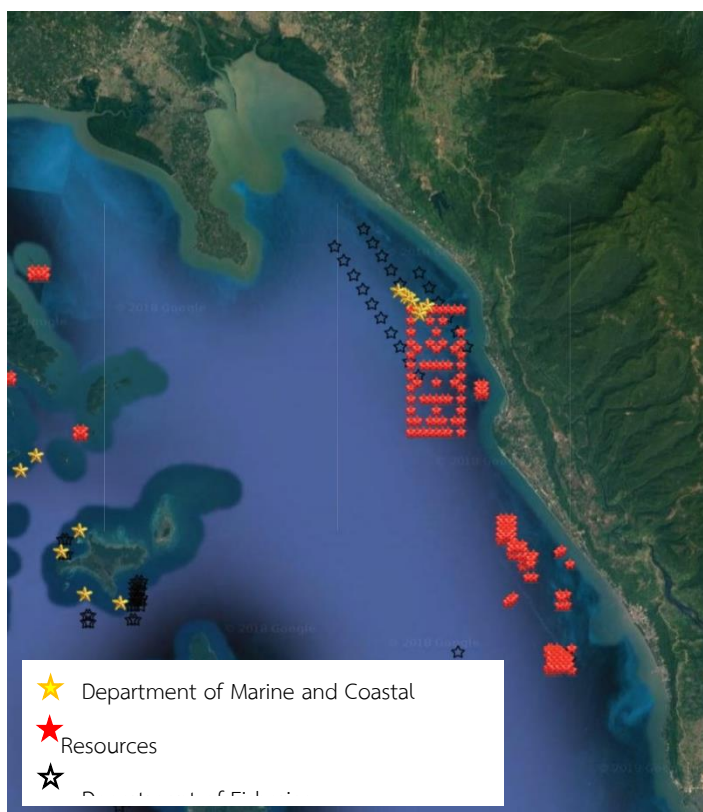
7.3 วางปะการังเทียม

ปะการังเทียม (artificial reef) เป็นสิ่งก่อสร้างที่ถูกคิดค้นและทำขึ้นเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่บางส่วนในทะเล ให้เป็นที่เหมาะสมในการอยู่อาศัยของสัตว์น้ำ โดยเลียนแบบบริเวณกองหินหรือแนวปะการังตามธรรมชาติ การจัดสร้างปะการังเทียม จึงถูกใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสัตว์น้ำเพื่อเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำ และเป็นที่ยอมรับกันว่า การสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลหรือปะการังเทียมในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งนั้น มีประโยชน์อย่างยิ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำขนาดเล็กมิให้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ก่อนถึงขนาดที่เหมาะสม และสามารถดึงดูดสัตว์น้ำนานาชนิดให้เข้ามาอยู่อาศัย หาอาหาร สืบพันธุ์ ตลอดจนสามารถพัฒนาเป็นแหล่งทำการประมง

ประเทศไทยมีการวางปะการังเทียมเพื่อฟื้นฟูแหล่งอาศัยสำหรับสัตว์น้ำ ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2521 ที่จังหวัดระยอง ซึ่งมีการรายงานว่าพบสัตว์น้ำในกลุ่มแรก ๆ เข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งไบรโอซัวปะการัง และเม่นทะเล ส่วนปลาจะเข้ามาอาศัยหลบภัยในภายหลัง(https://km.dmcr.go.th/th/c_18 อ้างถึง Boonkert, 1979) นอกจากนี้นับแต่อดีต ชาวประมงยังมีแนวคิดการทำแหล่งรวบรวมปลาให้มาอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก เช่นการจัดสร้างทำซั้ง หรือกรำ แต่ก็ยังไม่ถือว่าเป็นการวางปะการังเทียมที่แท้จริง นอกจากการวางปะการังเทียมเพื่อฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ยังมีแนวคิดการวางปะการังเทียมเพื่อป้องกันหรืออวนลากที่เข้ามาลากในเขตห้ามทำการประมง 3,000 เมตร จากฝั่ง แต่ส่วนใหญ่การวางปะการังเทียมมีแนวคิดให้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำมากที่สุด

วัสดุและรูปแบบของแนวปะการังเทียมที่วางในประเทศไทยมีอยู่มากมายหลายรูปแบบ ในช่วงแรกๆ ส่วนใหญ่เป็นรูปบับของการใช้ ยางรถยนต์ แท่งคอนกรีตบล็อกสี่เหลี่ยม ปลายบ่อ ท่อ คสล. หิน และไม้ ต่อมา มีการใช้วัสดุที่เป็นโครงสร้างคอนกรีตที่หล่อเป็นแท่งสี่เหลี่ยม โปรง และแบบปิรามิด นอกจากนี้ยังมีรูปแบบอื่นๆ อีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็น รถถัง ตู้รถไฟ ฯลฯ ขึ้นอยู่กับองค์กรที่สนับสนุนหรือจัดสร้าง และแนวคิดการประยุกต์ใช้ของกลุ่มอนุรักษ์และองค์กรต่างๆ โครงการปะการังเทียมที่วางในอ่าวตราด เป็นรูปแบบแท่งคอนกรีต ส่วนใหญ่มี ขนาด 1.5x1.5x1.5 เมตร และ 1x1x1 เมตร และ

Map 6: Location of Artificial Coral Reefs in Trat Sea

Source: Department of Marine and Coastal Resources, accessed via <http://marinegiscenter.dmcr.go.th/gis/>

โครงการปะการังเทียมจังหวัดตราด เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทะเลในอ่าวตราด จากข้อมูลของสำนักประมงจังหวัด ปี 2560 เริ่มมีโครงการตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2533 และโครงการอย่างต่อเนื่องจนถึง ปี พ.ศ. 2549 พื้นที่ในการวางปะการังเทียมส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอคลองใหญ่ ส่วนในอำเภอเมืองมีเพียงโครงการเดียว เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่มีความลึกไม่มากนัก จึงไม่เหมาะสมแก่การวางปะการังเทียม พื้นที่ในการวางปะการังเทียม ดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงพื้นที่ที่หึ่งปะการังเทียม

ตำบล	หมู่	ปีที่หึ่งปะการังเทียม	หน่วยงานสนับสนุน
ไม้รูด	1	2533	กรมประมง
	2	2543	กรมประมง
	4	2537,2555	กรมประมง
	5	2542	กรมประมง
	คลองใหญ่	2	2549
แหลมกลัด	3	2542	กรมประมง
	5	2549	งบพัฒนาจังหวัด
		2543	กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ที่มา : สำนักงานประมงจังหวัดตราด, 2560

ผลของการทิ้งปะการัง จากการสอบถามชาวประมงในพื้นที่พบว่า ชาวประมงทุกคนอยากให้มีการปะการังเทียมในพื้นที่อื่น เพราะจากการวางปะการังเทียมในพื้นที่ต่างๆ ที่ผ่านมา ชาวประมงเห็นว่าเป็นประโยชน์มาก เป็นแหล่งที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ทำให้ปลาเพิ่มจำนวนมากขึ้น และมีปลาหลายสายพันธุ์ที่หายไปหรือพบเจอได้น้อยแล้วกลับมาอีก เช่นปลาเฉียว จึงอยากให้มีการวางปะการังเทียมเพิ่มขึ้นให้มากๆ แต่เนื่องจากบริเวณอ่าวตราดติดกับแนวชายแดนระหว่างประเทศไทย กับ กัมพูชา การจะนำสิ่งก่อสร้างที่แปลกปลอมจากธรรมชาติไปไว้ในทะเล จำเป็นต้องขอได้รับการอนุมัติจากกองทัพเรือเสียก่อน แต่ที่ผ่านมาหลายโครงการไม่สามารถดำเนินการได้ โดยเฉพาะปะการังเทียมซึ่งมีโครงสร้างขนาดใหญ่ เนื่องจากอาจกีดขวางเส้นทางเดินเรือของเรือรบ ชาวประมงและหน่วยงานต่างๆ ที่ต้องการทำโครงการเพื่อฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำในอ่าวตราด จึงต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นโครงการที่มีโครงสร้างขนาดเล็ก หรือโครงการอ่อน เช่น ช้างเชือก

8. การใช้ทรัพยากรทะเลและชายฝั่งอ่าวตราด

8.1. การประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

การประมงในจังหวัดตราด ข้อมูลการทำประมงในจังหวัดตราดจากสำนักงานจังหวัดตราด ประกอบไปด้วย 2 ส่วนคือ การประมงทะเล และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดและพื้นที่ชายฝั่ง แต่ส่วนต่างมีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของจังหวัด¹² ดังต่อไปนี้

- (1) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง จังหวัดตราด มีพื้นที่เหมาะสมต่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งเพราะมีสภาพแวดล้อมเหมาะสม มีชายฝั่งทะเลยาวถึง 165 กิโลเมตร และมีคุณภาพน้ำทะเลดี ทำให้สามารถเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้หลายประเภท ทั้ง กุ้ง, ปลา, หอย, และปูดำ แต่มูลค่าของผลผลิตกว่าร้อยละ 90 ได้จากการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล (กุ้งขาวแวนนาไม) มีปริมาณการจับ ปี 2555 จำนวน 38,302.89 ตัน คิดเป็นมูลค่า 4,828.70 ล้านบาท¹³
- (2) การประมงทะเล จังหวัดตราด มีครัวเรือนประมงทะเล 4,165 ครัวเรือน มีเรือประมงจำนวน 3,205 ลำ และมีการจัดแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลขนาดใหญ่ 2 แห่ง และขนาดเล็ก จำนวน 40 แห่ง มีธุรกิจต่อเนื่องจากการประมง ได้แก่ โรงน้ำแข็ง 13 โรง โรงงานห้องเย็น 3 แห่ง โรงงานปลาป่น 2 แห่ง โรงงานปุ๋ยกระป๋อง 2 แห่ง อู่ต่อเรือ 6 แห่ง คานเรือ 7 แห่ง ท่าเทียบเรือทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก 27 แห่ง นอกจากนี้ยังมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำพื้นบ้าน เช่น ทำกะปิ กุ้งแห้งและปลาเค็ม กระจายทั่วไปในเขตชายทะเล¹⁴

การประมงในอ่าวตราด จากเก็บข้อมูลประมงในอ่าวตราด 9 ตำบล พบว่าลักษณะการทำประมงในอ่าวตราด 3 แบบคือ 1) การประมงในทะเลและเขตชายฝั่ง 2) การประมงในคลองและป่าชายเลน 3) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในเขตชายฝั่ง โดยในแต่ละตำบลมีลักษณะคล้ายคลึงและแตกต่างกันขึ้นกับลักษณะนิเวศน์ของชุมชนที่ตั้งอยู่ ดังนี้

1) การประมงในทะเลและเขตชายฝั่ง มี 3 แบบ คือ

(1) การประมงนอกเขตทะเลชายฝั่ง บริเวณที่ทำการประมงนอกเขตประมงชายฝั่ง ซึ่งในจังหวัดตราดประกาศเขตประมงทะเลชายฝั่งที่ 5 ไมล์ทะเล¹⁵ โดยใช้เรือขนาดใหญ่มากกว่า 10 ตัน กรอเครื่องมือที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นอวนประเภทต่างๆ ทั้งอวนลาก อวนยกหมึก อวนลากแผ่นตะเข้ ลอบราวปู ลอบหมึกสายหรือหอยกึ่งกึ่งหรือหอยจุกพาหมัน จะมีการจ้างแรงงานชาวกัมพูชาเป็นลูกเรือ ส่วนใต้ มีทั้งเจ้าของเรือเป็นใต้เองและจ้างใต้

¹² สำนักงานประมงจังหวัดตราด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2557. โครงการบูรณาการแผนยุทธศาสตร์พลังงานระดับกลุ่มจังหวัดตามยุทธศาสตร์ประเทศ: สถานการณ์พลังงานจังหวัดตราด. คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹³ สำนักงานประมงจังหวัดตราด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2557. โครงการบูรณาการแผนยุทธศาสตร์พลังงานระดับกลุ่มจังหวัดตามยุทธศาสตร์ประเทศ: สถานการณ์พลังงานจังหวัดตราด. คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹⁴ สำนักงานประมงจังหวัดตราด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2557. โครงการบูรณาการแผนยุทธศาสตร์พลังงานระดับกลุ่มจังหวัดตามยุทธศาสตร์ประเทศ: สถานการณ์พลังงานจังหวัดตราด. คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹⁵ ประกาศไม่เป็นที่ยอมรับของประมงพาณิชย์ จึงมีมติให้มีการทำประชาคมใหม่ ผลการทำประชาคมเขตทะเลชายฝั่งเป็น 3 ไมล์ทะเล ณ ปัจจุบันอยู่ระหว่างการเสนอให้กระทรวงพิจารณา)

(2) ประมงทะเลชายฝั่ง มี 2 แบบคือ แบบใช้เรือ และไม่ใช้เรือ แบบใช้เรือจะใช้เรือขนาดไม่เกิน 10 ตันกรอส พบว่าส่วนใหญ่เป็นเรือประมงพื้นบ้านขนาดไม่เกิน 5 ตันกรอส ใช้แรงงานในครอบครัวส่วนใหญ่ ไม่เกิน 2 คน โดยการออกเรือจะเป็นผู้ชายเป็นหลัก ผู้หญิงออกเรือเพื่อทำประมงน้อยมาก แต่มีบทบาทหลักในการจัดการผลผลิตและสนับสนุนการออกทะเล ทั้ง การเตรียมอาหาร การทำ ความสะอาดเครื่องมือประมง เครื่องมือที่ใช้สร้างรายได้หลักและเป็นที่ยอมรับ ของชาวประมงชายฝั่งใน อ่าวตราด คือ อวนลอยกุ้ง อวนปู อวนติดตา (หรืออวนปลา) ลอบปู ซึ่งในหนึ่งครอบครัวจะมีเครื่องมือประมงมากกว่า 1 ชนิด เพื่อปรับเปลี่ยนตามฤดูกาลที่มีสัตว์น้ำแต่ละชนิด ส่วนการทำประมงแบบไม่ใช้เรือ ส่วนใหญ่ทำในบริเวณชายฝั่งที่น้ำตื้น เช่น การใส่เคย การต๋อยหอยนางรม แหง กุ้ง เก็บหอยต่างๆ เช่น หอยขาว ผู้หญิง จะออกไปทำประมงแบบนี้กันมาก เนื่องจากอยู่ใกล้บ้าน

นอกจากนี้การประมงทะเลชายฝั่งแบบใช้เรือ พบว่า มีความแตกต่างกันถึงความเป็นเจ้าของเรือ การ ใช้แรงงาน การใช้เครื่องมือประมง ในประมงชายฝั่งมีทั้งชาวประมงที่เป็นเจ้าของเรือและทำการประมงด้วยตนเองและใช้แรงงานของคนในครัวเรือน และชาวประมงแบบที่มีเงินทุนซื้อเรือและเครื่องมือประมงให้กับคนในชุมชนที่ไม่มีทุนทำการประมงให้ มีคล้ายลักษณะการจ้างทำประมง โดยเจ้าของเรือจะเรียกคนที่ออกทำประมงให้ว่า “ลูกน้อง” ให้เจ้าของทุน 1 รายอาจจะจะมีประมาณ 3-10 ลำต่อราย โดยมีการแบ่งรายได้กันตามตกลง เช่น 80 :20 คือ เจ้าของเรือและเครื่องมือประมง ได้ 80% ของรายได้สุทธิ คนออกทำประมงได้ 20 % ของรายได้สุทธิ ซึ่งรูปแบบนี้ถ้าคนที่ลงทุนเป็นคนต่างด้าวปัจจุบันกฎหมายบังคับใช้เข้มงวดมากขึ้นทำให้รูปแบบนี้ลดลง

ในชุมชนประมงพื้นบ้านมักมีการพึ่งพิงกันระหว่างคนรับซื้อในชุมชนกับชาวประมง เนื่องจากการทำประมงมีการลงทุนเครื่องมือประมงค่อนข้างสูง ชาวประมงที่มีเงินทุนไม่พอมักยืมเงินทุนจากผู้รับซื้อในชุมชน

2) การทำประมงในคลองและป่าชายเลน มีทั้งแบบใช้เรือและไม่ใช้เรือ ในอ่าวตราดมีคลองที่เชื่อมต่อกับอ่าวหลายคลอง เช่น คลองประทุน คลองท่าพริก คลองขำราก คลองบ้านแดง คลองเนินสูง เป็นต้น การทำประมงในคลองส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีการทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก และทำการประมงเป็นอาชีพเสริม ได้แก่ ต้มปลาตากแห้ง ต้มปลาเนื้ทราย ต้มปลาขำราก บางหมู่ในตำบลแหลมกลัด โดยใช้เรือประมงขนาดเล็กขนาดไม่เกิน 1 ตันกรอส มีทั้งเรือพาย เรือไฟเบอร์ไม่มีเครื่องยนต์และมีเครื่องยนต์ขนาดเล็ก เครื่องมือที่ทำการประมงในคลอง

8.2. ผู้ใช้ประโยชน์ในการประมงทะเลและชายฝั่งในจังหวัดตราด

จากการเก็บข้อมูลครัวเรือนประมง 8 ตำบลรอบอ่าวตราด และการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ รวม 12 ตำบล มีครัวเรือนประมงประมาณ 1,173 ครัวเรือน มีสมาชิกครัวเรือนประมงประมาณไม่น้อยกว่า 4,724 คน (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 ชุมชนประมงในอ่าวตราด และจำนวนครัวเรือนประมง

ตำบล	หมู่	จำนวนครัวเรือน	จำนวนสมาชิกครัวเรือน (คน)
อำเภอคลองใหญ่			
ไม้รุด	รวม	375	1470
	1	81	318
	2	31	91
	3	48	168
	4	56	228
	5	51	193
	6	108	472
คลองใหญ่	รวม	178	687
	1	30	114
	3	24	84
	4	na	na
	5	52	207
	6	15	70
	7	57	212
	8	na	na
หาดเล็ก	รวม	129	563
	1	63	309
	2	21	65
	3	33	140
	4	4	15
	5	8	34
อำเภอเกาะเมือง			
แหลมก๊าด	รวม	121	487
	1	36	148
	2	26	85
	3	22	94
	5	37	160
	6	na	na
	9	na	na
	10	na	na
ชำราก	รวม	47	171
	1	26	92
	2	18	63
	3	1	11

ตำบล	หมู่	จำนวนครัวเรือน	จำนวนสมาชิกครัวเรือน (คน)
	4	2	5
ตะก่าง	1,2,3,4,6	32	(ประมงในคลองเป็นอาชีพเสริม)
เนินทราย	1,3,5,6,8	na	na
ท่าพริก	รวม	33	164
	1	2	13
	2	4	13
	3	1	5
	4	2	12
	5	4	15
	6	20	106
หนองสนโน	3	na	na
หนองคันทรัง	1,2	na	na
ห้วงน้ำขาว	รวม	112	465
	1	26	92
	2	19	76
	3	54	242
	4	13	55
	5	na	na
อ่าวใหญ่	รวม	178	717
	1	44	169
	2	73	305
	3	16	68
	4	7	22
	5	13	56
	6	25	97
รวมทั้งหมด	60	1,173	4,724

ที่มา : มุลินธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน,2560

หมายเหตุ : ครัวเรือนประมงรวมทั้งที่ใช้เรือและไม่ใช้เรือ จากการเก็บแบบสอบถามและข้อมูลทุติยภูมิ

8.3 จำนวนเรือประมงในอ่าวตราด

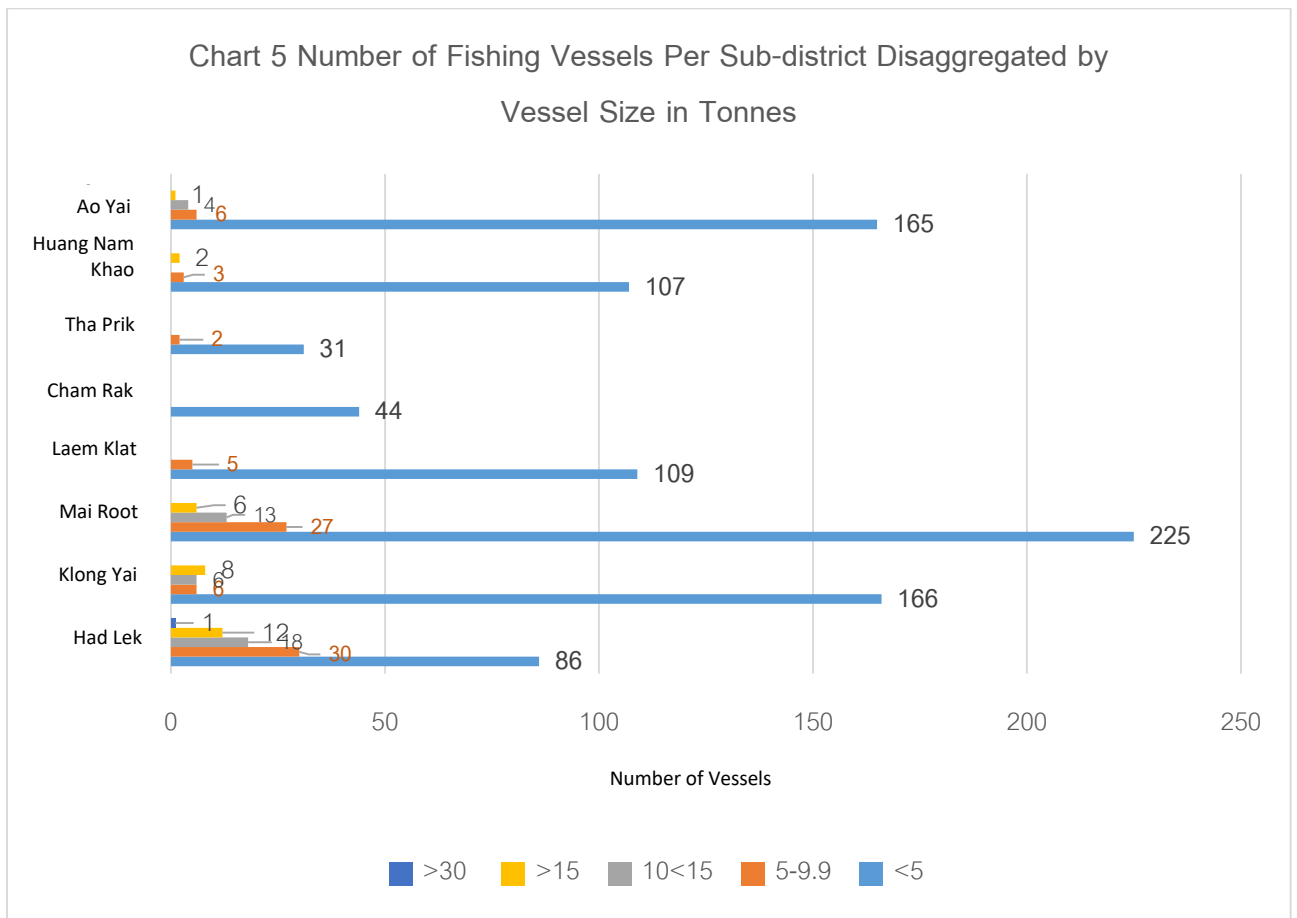
จากการเก็บข้อมูลครัวเรือนประมงใน 8 ตำบลรอบอ่าวตราด พบว่ามีเรือประมงชายฝั่ง (ขนาดต่ำกว่า 10 ตันกรอส) 1,012 ลำ เรือประมงพาณิชย์ 70 ลำ ที่มีจำนวนน้อยเนื่องจากเข้าไม่ถึงข้อมูลครัวเรือนเรือประมงพาณิชย์ ซึ่งเมื่อดูจากข้อมูลของประมงจังหวัดตราดปี 2559 พบว่าเรือประมงพาณิชย์ ที่มีขนาดมากกว่า 10 ตันกรอส มีจำนวน 739 ลำ (ภาพที่ 2)

Figure 2 Number of Fishing Vessels in Trat Bay

Source: Sustainable Development Foundation, 2017

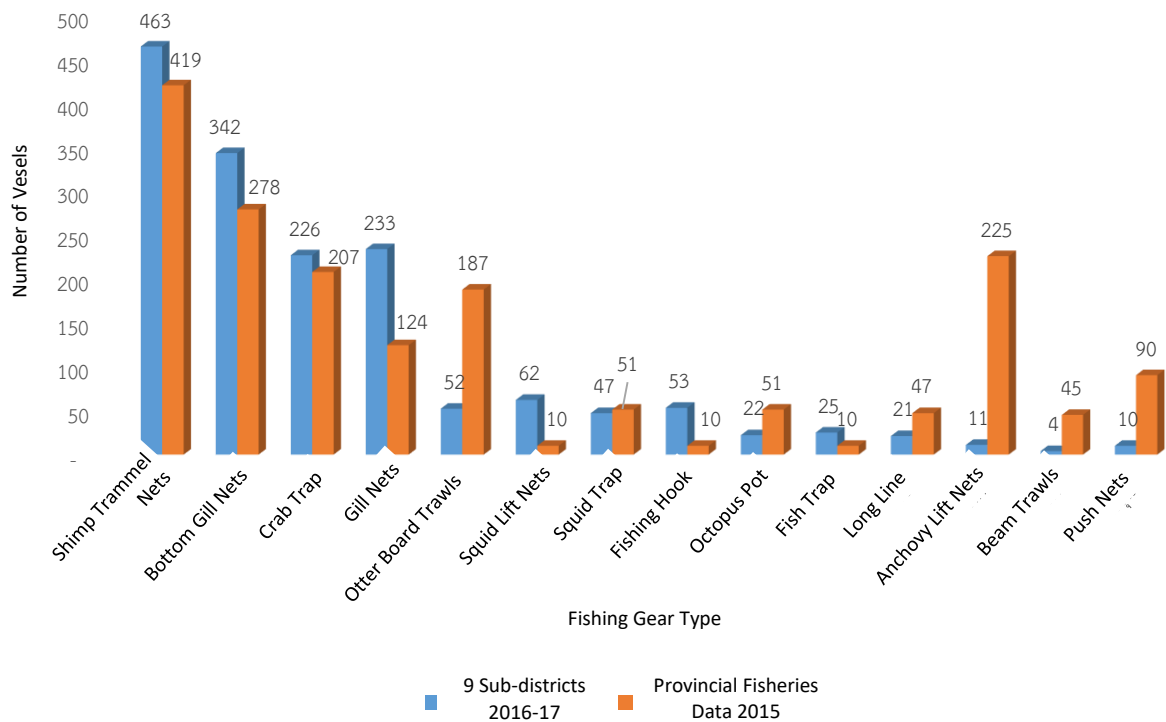
Note: Based on survey responses from 8 sub-districts

Source: Interviews, 2017

จากแผนภูมิที่ 5 จำนวนเรือประมงน้อยกว่า 5 ตันกรอสมีจำนวนมากกว่าเรือประมงมากกว่า 5 ตันกรอส เนื่องจากชาวประมงส่วนใหญ่ในจังหวัดตราดเป็นประมงพื้นบ้าน

Chart 6: Number of Fishing Vessels Disaggregated by Fishing Gear Type (Comparison of Survey Data 2016-17 with Provincial Fisheries Office Data 2015)

Source: Interviews, 2017

จากแผนภูมิที่ 6 จะเห็นได้ว่าในอำเภอตราดมีเรือประมงที่ใช้เครื่องมืออวนลอยกุ้งมากที่สุด 463 ลำ รองลงมาคือ อวนปู ลอบปู อวนติดตา ตามลำดับ ซึ่งเป็นเครื่องมือหลักของชายประมงพื้นบ้านในอำเภอตราด

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนเครื่องมือประมงของเรือประมงพื้นบ้าน (ต่ำกว่า 10 ตันกรอส)

ชนิดเครื่องมือ	จำนวนเครื่องมือ	จำนวนเรือ (ลำ)	เฉลี่ยต่อลำ
อวนลอยกุ้ง (กอง)	7,093.00	379	18.72
อวนปู (กอง)	4,583.00	236	19.42
ลอบพับปู (ลูก)	49,729.00	173	287.45
อวนติดตา (กอง)	6,458.00	167	38.67
ลอบหมึกสาย (ตัว)	5,908.00	10	590.80
อวนยกหมึก (กอง)	1,431.00	13	110.08
ลอบปลา (ลูก)	8,470.00	5	1,694.00

ที่มา : จากการเก็บสอบถามประมงรายครัวเรือน 8 ตำบลในอำเภอตราด, 2560

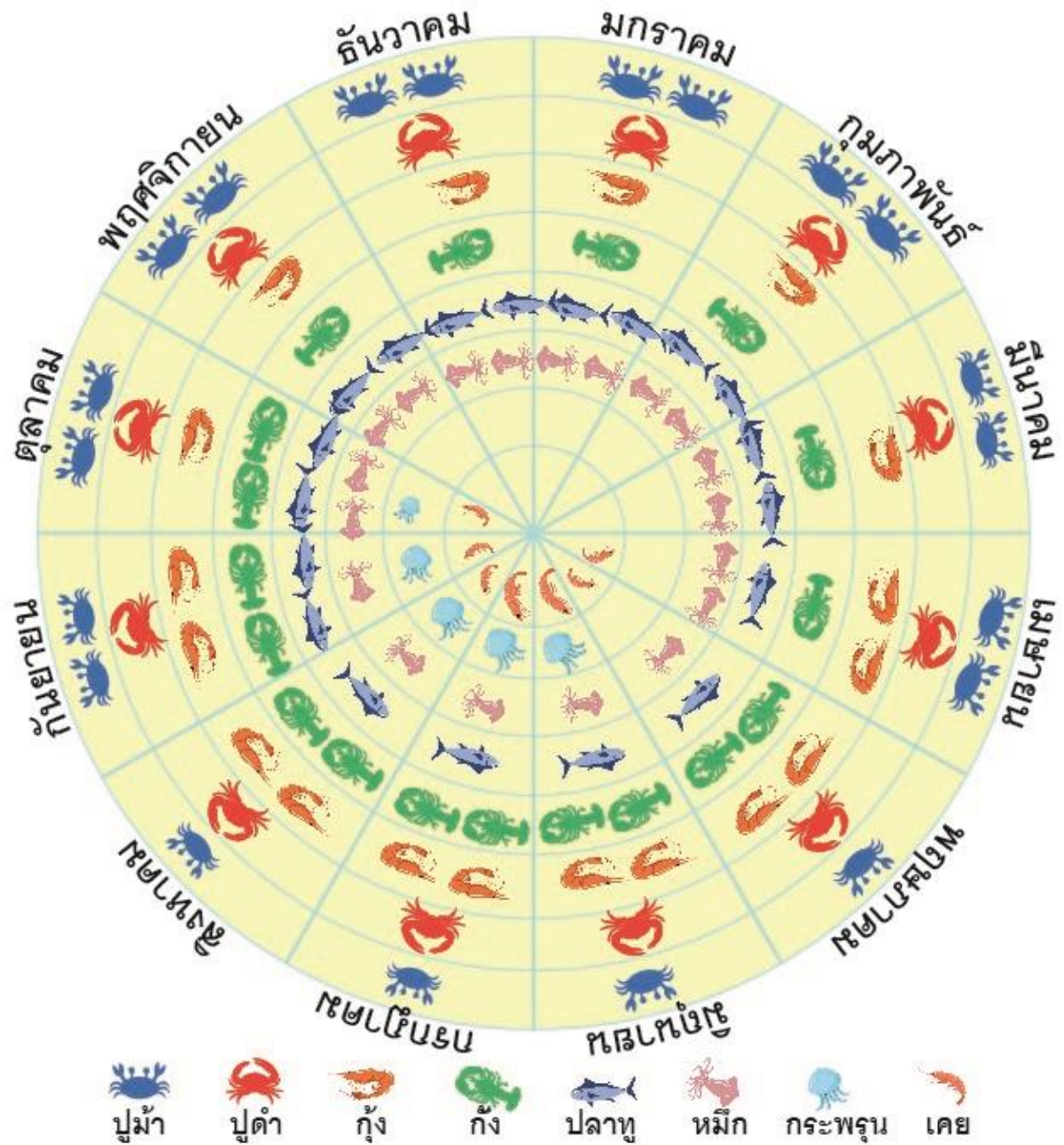
8.4 ช่วงเวลาการทำประมง

ทรัพยากรสัตว์น้ำในอ่าวตราด มีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล ทำให้ชาวประมงในอ่าวตราดที่ส่วนใหญ่มีเรือขนาดเล็ก มักจะใช้เครื่องมือในการประมงมากกว่า 1 ชนิด ปรับเปลี่ยนไปตามชนิดสัตว์น้ำที่มีในแต่ละฤดูกาล ชาวประมงจึงจำเป็นต้องอาศัยทักษะ ประสบการณ์ การสังเกต และการปรับตัวตามสภาพแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้น ต้องคอยระมัดระวังในการออกเรือทำการประมงมากขึ้นกว่าแต่ก่อน การดูกระแสน้ำ ทิศทางลม และคลื่นนั้นสำคัญมากในการทำการประมง เพราะไม่เพียงแต่จะส่งผลต่อความปลอดภัยในการออกเรือแต่ละครั้ง ยังหมายถึงการเลือกเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำที่เหมาะสมกับฤดูกาล สภาพลมและน้ำ ด้วย แม้ว่าชาวประมงส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์และความรู้สืบทอดกันมาแต่ด้วยสภาพทรัพยากรและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ที่ส่งผลให้การคาดการณ์ ลมและฝน ทำได้ยากขึ้น การออกเรือเพื่อทำการประมงแต่ละครั้งจึงจำเป็นต้องเลือกพื้นที่ในการทำประมงให้ดี มิเช่นนั้นอาจจะต้องเสียทั้งเวลา และยังได้รับความเสียหายจากคลื่นลมที่รุนแรง

เครื่องมือประมงที่มีมากที่สุดในอ่าวตราด คือ อวนปูม้าและลอบปูม้า เพราะมีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงสามารถหาได้ตลอดทั้งปี แต่จะมีมากในช่วงฤดูหนาวคือเดือนกันยายน ถึง เดือนเมษายน แต่บางแห่งเช่น ตำบลแหลมกลัด ตำบลขำรากและตำบลตะกาง ไม่สามารถทำประมงปูม้าได้ทั้งปีเหมือนพื้นที่ตำบลอื่นๆ เพราะอยู่ในบริเวณท้องอ่าว มีน้ำหลากในช่วงฤดูฝนทำให้น้ำทะเลในตำบลดังกล่าวมีความเค็มน้อยลง ปูม้าจะอพยพออกไปนอกทะเลลึก แต่ชาวประมงจะปรับใช้เครื่องมือประมงชนิดอื่นแทน ในครอบครัวหนึ่งจึงมีเครื่องมือประมงมากกว่า 1 ชนิด เพื่อให้มีรายได้ในช่วงที่ไม่มีปูม้าให้จับ เช่น อวนกุ้งและอวนปลา

สัตว์น้ำชนิดอื่นๆ เช่น กุ้ง กุ้ง หมึก ปลาทุ ก็สามารถหาได้ตลอดทั้งปี แต่จะจับได้ปริมาณมากในช่วงเดือนเท่านั้น โดยกุ้งกั้ง จะมีมากช่วงฤดูฝน ปลาทุ และหมึกมีมากในช่วงฤดูแล้ง ในช่วงที่มีสัตว์น้ำเหล่านี้ปริมาณน้อยต้องออกไปทำประมงห่างชายฝั่งมากขึ้น ทำให้ชาวประมงที่มีเรือขนาดเล็กไม่สามารถออกไปทำประมงได้ จึงปรับเครื่องมือประมงไปจับสัตว์น้ำชนิดอื่นที่มีมากในเขตชายฝั่งแทน สำหรับสัตว์น้ำตามฤดูกาล เช่น กระพุน เคย จะมีช่วงสั้นๆ โดยกระพุนมีตั้งแต่ปลายเดือน มิถุนายน ถึง สิงหาคม ชาวประมงที่มีเครื่องมือจะเปลี่ยนจับกระพุน เพราะสามารถสร้างรายได้ค่อนข้างสูงให้กับชาวประมง ส่วนเคยพบมากช่วงเดียวกับกระพุนคือช่วง มิถุนายน ถึง กรกฎาคม ชาวประมงจะใส่เคยมาแปรรูปเป็นกะปิไว้บริโภคและจำหน่าย (แผนภาพที่ 1)

Diagram 1 Annual Calendar Showing Marine Animal Fishing Seasons in Trat Bay

Source: Focus Group Interviews, 2017

8.5 พื้นที่ทำการประมงของเรือประมงขนาดเล็ก

การทำประมงในอ่าวตราด ส่วนใหญ่เป็นการทำประมงพื้นบ้านด้วยเรือขนาดเล็ก ตั้งแต่เรือหางยาว จนถึงเรือขนาดไม่เกิน 5 ตันกรอส บริเวณที่ทำการประมงจึงทำในบริเวณทะเลหน้าบ้านตนเอง ห่างจากฝั่งไม่เกิน 3 ไมล์ทะเล เพราะไม่สามารถต้านกับกระแสน้ำและกระแสนลมที่รุนแรงได้ ทั้งนี้ระยะห่างจากฝั่งและบริเวณที่ทำประมงขึ้นอยู่กับชนิดของสัตว์น้ำที่จะจับและเครื่องมือแต่ละชนิด ถ้าสัตว์น้ำอยู่บริเวณใกล้ชายฝั่งก็ต้องวางเครื่องมือบริเวณชายฝั่ง แต่โดยส่วนใหญ่จะทำในบริเวณหน้าชุมชนของตนเองและมักไม่ออกเรือไปห่าง

ฝั่งมากนัก เพื่อประหยัดค่าน้ำมัน และสะดวกในการเก็บกู้เครื่องมือ และหากเกิดลมพายุก็สามารถกลับได้ทัน แต่ก็ไม่สามารถกำหนดพื้นที่ในการทำการประมงที่แน่นอนได้ เพราะสัตว์น้ำจะว่ายไปเรื่อยๆ และย้ายถิ่นตามฤดูกาล ดังนั้นการทำประมงจึงต้องทำตามแหล่งที่พบสัตว์น้ำ ซึ่งบางครั้งก็ต้องออกไปไกลจากชายฝั่งมากและไปหาในพื้นที่ของชุมชนอื่นๆ

เรือประมงขนาดเล็กที่ทำประมงริมชายฝั่งมักจะทำใช้เครื่องมือประมงประเภทอวน โดยเฉพาะอวนปลากระบอก และอวนลอยกึ่ง การวางอวนปลากระบอก มักทำการประมงในบริเวณลำคลองและในบริเวณน้ำตื้น มักใช้เรือพายหรือเรือหางยาวขนาดเล็ก ส่วนการทำประมงอวนลอยกึ่ง มีมากในตำบลอ่าวใหญ่ ตำบลไม้รุต ตำบลคลองใหญ่ และตำบลหาดเล็ก เรือที่ใช้เครื่องมืออวนลอยกึ่งส่วนใหญ่เป็นเรือขนาดค่อนข้างเล็กไม่เกิน 5 ตันกรอส พื้นที่ในการประมงอวนลอยกึ่งจึงอยู่ใกล้เคียงกันกับอวนลอยปลา คือห่างฝั่งไม่เกิน 3 กิโลเมตร แต่ส่วนใหญ่จะวางเครื่องมือห่างฝั่งไม่เกิน 2 กิโลเมตร และอยู่ในบริเวณหน้าชุมชนของตนเอง แต่บางครั้งจะไปหาในบริเวณตำบลใกล้เคียงด้วย

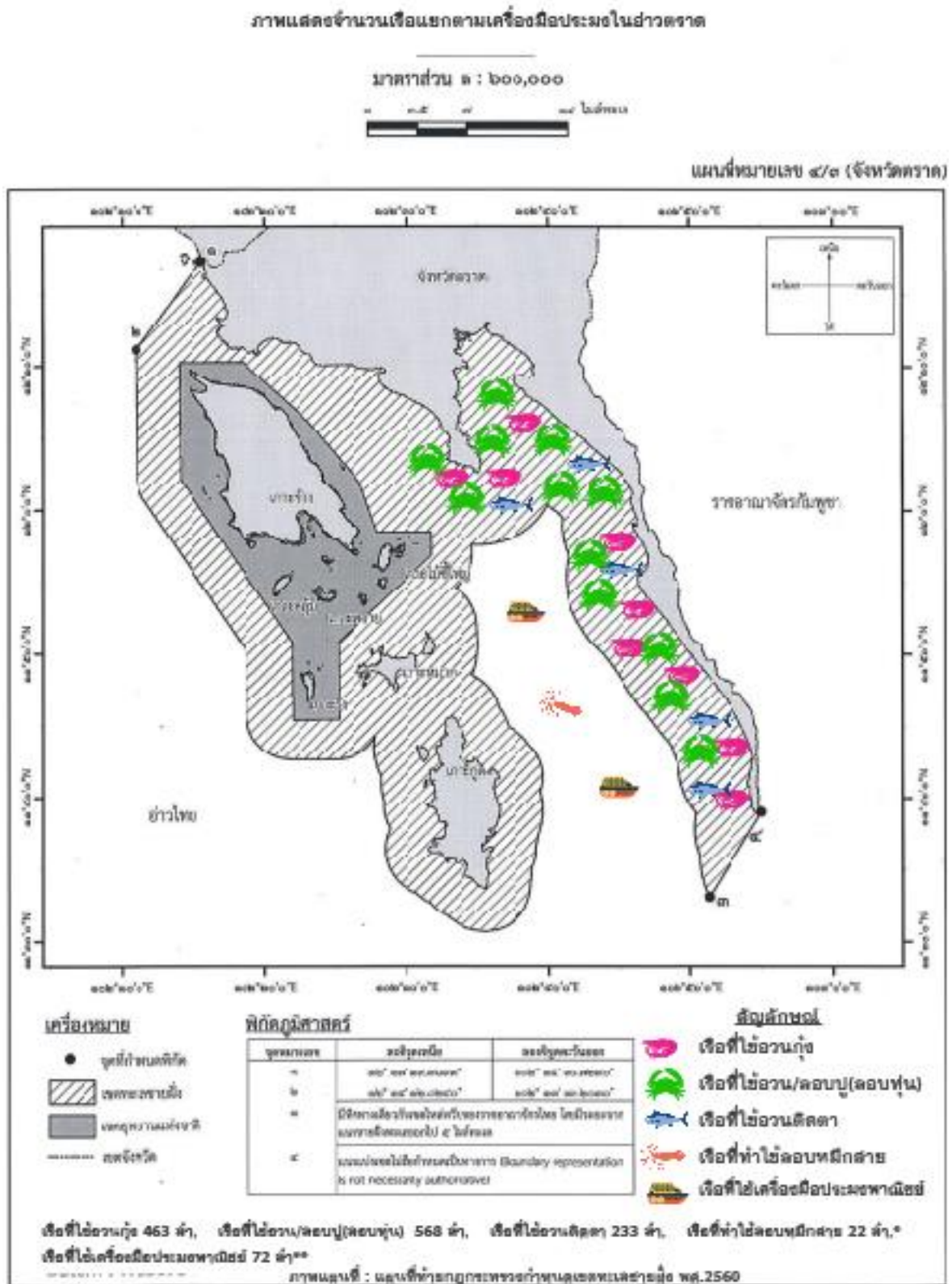
การทำประมงที่สร้างรายได้หลักให้ชาวประมงในอ่าวตราด คือการทำอวนปูม้าและลอบปู แต่พื้นที่ในการทำการประมงของเครื่องมือสองชนิดนี้จะเป็นคนละพื้นที่กัน พื้นที่ในการทำการประมงอวนปูม้า จะเริ่มทำได้ตั้งแต่แนวชายฝั่งออกไปในทะเล แต่ส่วนใหญ่พื้นที่ที่นิยมทำการประมงอวนปูคือห่างฝั่งตั้งแต่ 500 เมตรถึงประมาณ 2 กิโลเมตร ถ้าเรือประมงขนาดใหญ่กว่าเรือหางจะออกไปวางห่างจากฝั่งถึง 3 ไมล์ทะเล ส่วนลอบปู(เส้นสีเขียว)จะมี 2 ลักษณะคือ ลอบทุ่น และลอบราวซึ่งพื้นที่ในการทำการประมงก็แตกต่างกัน ลอบทุ่นมักจะวางในพื้นที่เดียวกับการทำลอบปูม้า แต่ลอบราวจะทำการประมงห่างจากฝั่งเกิน 3 ไมล์ทะเล เพราะเรือประมงที่ใช้เครื่องมือลอบราว เป็นเรือประมงขนาดมากกว่า 10 ตันกรอส และมีเครื่องมือลอบราวมากเกินกว่า 300 ลูก จึงต้องออกไปทำการประมงนอกแนวเขตประมงชายฝั่ง ส่วนพื้นที่ในการทำการประมงก็จะไปทั่วบริเวณอ่าวตราด ไม่ได้ทำการประมงเฉพาะบริเวณหน้าชุมชนของตนเองเท่านั้น นอกจากนี้การทำประมงอวนปลาหู ซึ่งก็จะทำตั้งแต่ใกล้ฝั่ง จนถึงออกไปถึง 3 ไมล์ทะเล ขึ้นอยู่บริเวณที่พบปลาหูและขนาดของเรือประมง เพราะเรือที่ใช้เครื่องมืออวนปลาหูมีตั้งแต่เรือขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ ถ้าเรือขนาดเล็กมักจะทำการประมงไม่ห่างฝั่งมากนัก แต่ถ้าเรือใหญ่ก็สามารถไปได้ไกลกว่าตามศักยภาพของเรือ

การทำประมงอีกประเภทที่อยู่ริมชายฝั่งโดยใช้เรือและไม่ใช้เรือ คือการไล่เคย เพราะส่วนใหญ่ในฤดูที่มีเคยคือเดือน มิถุนายน ถึง กรกฎาคม โดยฝูงเคยจะพบชุกชุมในคลองจนถึงบริเวณริมชายฝั่งไม่เกิน 200 เมตร ในบางพื้นที่ที่หาดที่ลักษณะค่อนข้างลาดชันน้อย มีน้ำลึกไม่เกิน 2 เมตร เช่นในบริเวณตำบลแหลมกลัด การไล่เคย ชาวประมงสามารถเดินไล่ได้เลย แต่ในพื้นที่ที่หาดมีความลึกมากไม่สามารถเดินไล่ได้ตามริมชายหาด ชาวประมงจำเป็นต้องใช้เรือในการไล่เคย แม้ว่าพื้นที่ในการทำการประมงไล่เคยจะทำในบริเวณริมชายฝั่งก็ตาม แต่บางครั้งออกห่างฝั่งออกไป 100-200 เมตร แต่ในบางพื้นที่ได้แก่หาดเล็ก เป็นหาดหิน จะใช้วิธีการที่แตกต่างออกไปคือการดำน้ำลงไปช้อนเคยที่อาศัยอยู่บริเวณช่องหิน เคยที่ได้จึงสะอาดไม่มีทรายปน เคยที่นี้จึงมีเอกลักษณ์พิเศษเป็นที่นิยมของผู้บริโภค

พื้นที่เขตทะเลชายฝั่งจังหวัดตราดตามกฎหมายกระทรวง เรื่อง กำหนดเขตทะเลชายฝั่ง วันที่ 31 พฤษภาคม 2560 คือระยะ 5 ไมล์ทะเล หรือ 9.25 กิโลเมตรนับจากแนวทะเลชายฝั่ง พบว่าตลอดแนวชายฝั่งของตราดระยะ 165.5 กิโลเมตร มีการทำประมงหลากหลายเครื่องมือได้แก่ อวนปูม้า อวนลอยกึ่ง อวนปลาหู

อวนปลากระบอก ไสเคย รวมถึงการตักกระพุนในช่วงฤดูการที่มีกระพุน ซึ่งจากหากดูจากแผนที่ 7 พบว่าพื้นที่ทำการประมงของเครื่องมือที่หลากหลายเช่นนี้ มีพื้นที่ทับซ้อนกันอยู่บ้าง และถ้าหากดูจากจำนวนเครื่องมือและจำนวนเรือประมงที่ทำประมงในบริเวณใกล้เคียงกันและทำฤดูเดียวกัน เช่น อวนลอยกุ้งในอ่าวตราดไม่ต่ำกว่า 425 ลำ อวนปลาหรืออวนติดตาไม่ต่ำกว่า 204 ลำ ขณะที่พื้นที่ประมงมีจำกัดเมื่อเทียบกับจำนวนเครื่องมือที่วางในพื้นที่ สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาที่ชาวประมงจำนวนหนึ่งมองว่าเริ่มเป็นปัญหาในการทำประมงบริเวณอ่าวตราดคือ พื้นที่ในการทำประมงชายฝั่งมีจำกัด แต่ชาวประมงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้บางครั้งเกิดปัญหาการแย่งพื้นที่ในการวางเครื่องมือ

Map 7: Areas Where Different Fishing Gears Are Used Within the Trat Bay Coastal Zone

* ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม ** ข้อมูลจากสำเนียงประมงจังหวัด 2558

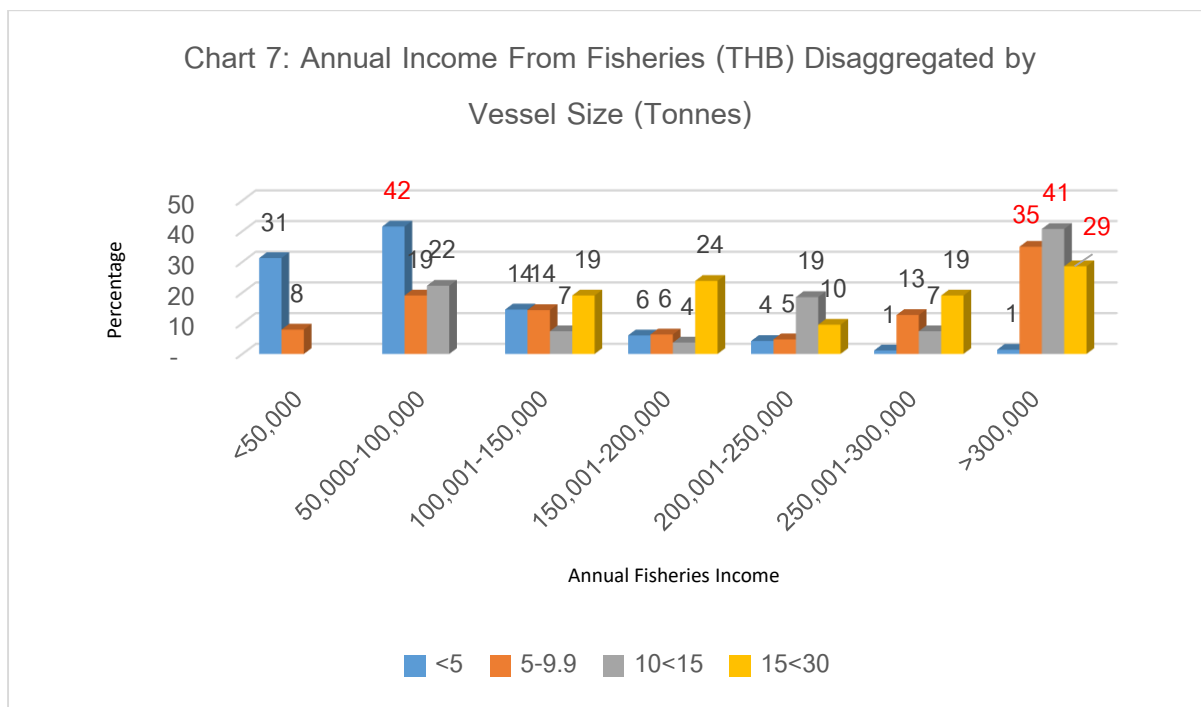
9. ลักษณะเศรษฐกิจและสังคมชุมชนประมงพื้นบ้านในอ่าวตราด

9.1 ลักษณะเศรษฐกิจ

9.1.1 รายได้ครัวเรือนประมง

ชุมชนประมงมีรายได้หลักจากการทำประมง โดยสัตว์น้ำที่สร้างรายได้ให้กับชาวประมงพื้นบ้าน ได้แก่ กุ้ง ปูม้า เนื่องจากมีราคาสูงกว่าสัตว์น้ำชนิดอื่น และมีรายได้เสริมจากการวางอวนปลา และมีสัตว์น้ำพลอยได้จากการวางอวนกุ้ง เช่น กุ้ง ซึ่งจะได้เฉพาะฤดูมรสุม แต่มีราคาสูงสร้างรายได้ให้กับชาวประมง ในช่วงน้ำดีที่มีสัตว์น้ำชุกชุม ชาวประมงพื้นบ้านจะออกวางอวนมากกว่า 1 รอบ เพื่อเก็บเงินไว้ใช้ช่วงที่ไม่มีสัตว์น้ำหรือช่วงน้ำเสีย ก็จะซ่อมอวน รับจ้างทั่วไป แปรรูปสัตว์น้ำ เช่น ปลาแดดเดียว กระปิ

ส่วนประมงนอกชายฝั่ง ที่มีเรือมากกว่า 10 ตันกรอส จะออกเรือทั้งปี เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายที่ต้องดูแลคนงาน โดยสัตว์น้ำที่สร้างรายได้ ได้แก่ กุ้ง ปูม้า ปลา ปลาหมึก จึงมีรายได้สูงกว่าประมงพื้นบ้าน ขณะเดียวกันก็มีค่าใช้จ่ายในการลงทุนทำประมงที่สูงกว่าเช่นเดียวกัน จากการเก็บข้อมูลแบบสอบถามครัวเรือนประมง รายได้ครัวเรือนประมงแบบตามขนาดเรือ ตามแผนภูมิที่ 7

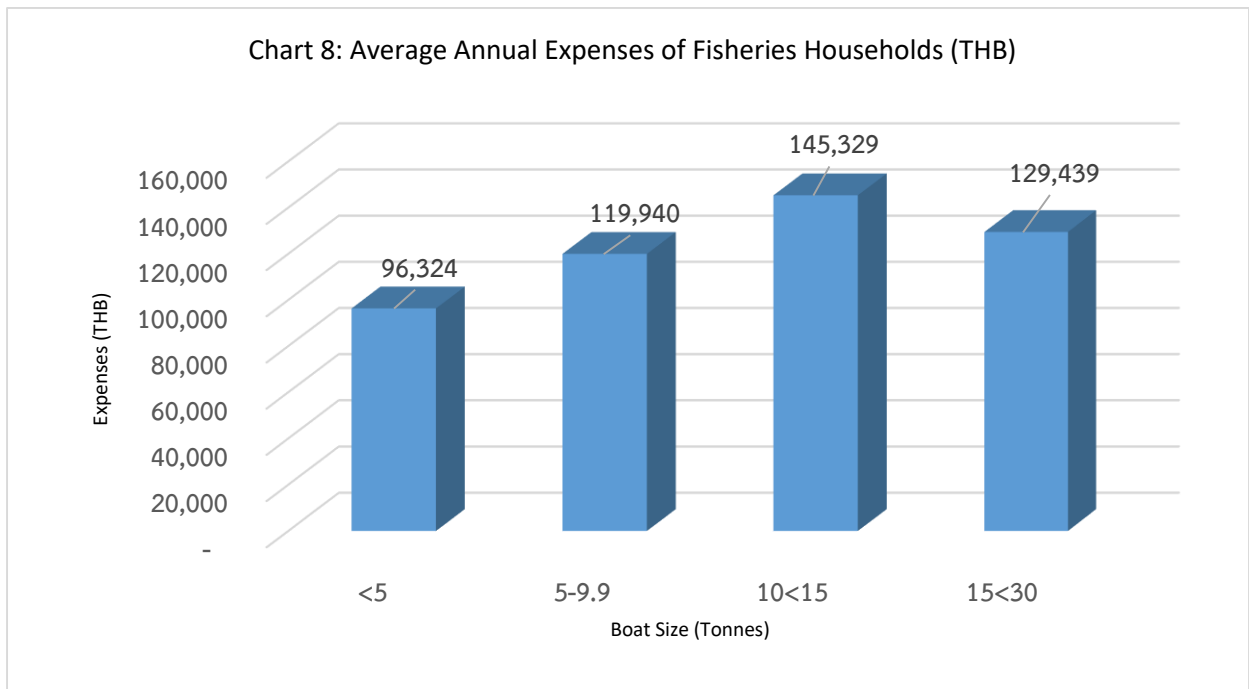

จากแผนภูมิที่ 7 ในครัวเรือนที่ทำประมงเรือขนาดต่ำกว่า 5 ตันกรอส ส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ในช่วง 50,000 – 100,000 บาทต่อปี ร้อยละ 42 รองลงมารายได้น้อยกว่า 50,000 บาทต่อปี ร้อยละ 31 ส่วนเรือขนาด 5 ตันกรอส ส่วนใหญ่มีรายได้มากกว่า 300,000 บาทต่อปี ร้อยละ 35 รองลงมา มีรายได้ 50,000 -100,000 บาทต่อปี ร้อยละ 19 ส่วนเรือที่มีขนาดตั้งแต่ 10 ตันกรอสขึ้นไปรายได้ส่วนใหญ่ มากกว่า 300,000 บาท

ส่วนรายได้อื่นๆจากนอกภาคประมงส่วนใหญ่เป็นอาชีพรับจ้าง ทำสวน พบว่าครัวเรือนที่มีเรือต่ำกว่า 5 ตันกรอส เช่นเดียวกับครัวเรือนที่ทำประมงโดยใช้เรือตั้งแต่ 5 ตันกรอส แต่ต่ำกว่า 10 ตันกรอส มีรายได้อื่นต่ำกว่า 50,000 บาท รองลงมียาได้จากนอกภาคประมง 50,000 -100,000 บาท

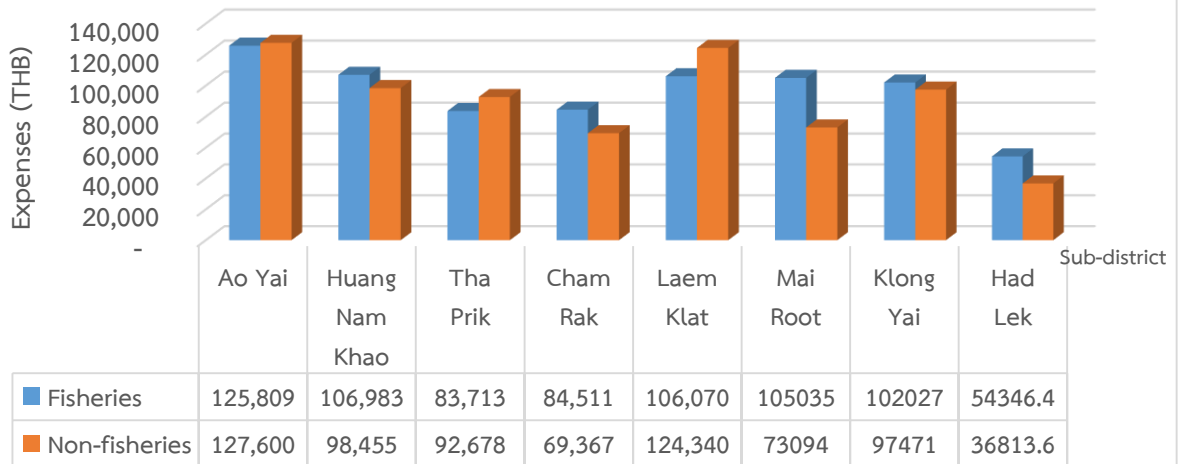
9.1.2 ค่าใช้จ่ายครัวเรือนประมง

ค่าใช้จ่ายครัวเรือนที่ไม่รวมค่าใช้จ่ายด้านการประมง ได้แก่ ค่าอาหาร ค่าสาธารณูปโภค ค่ารักษาพยาบาล ค่าเล่าเรียนบุตรหลาน ค่าใช้จ่ายด้านสังคม เช่น งานบวช งานแต่ง พบว่าครัวเรือนที่ทำการประมงพื้นบ้านขนาดเล็กกว่า 5 ตันกรอสมีค่าใช้จ่ายครัวเรือนต่ำที่สุด (แผนภูมิที่ 8) เนื่องจากมีการใช้จ่ายตามกำลังที่หาได้ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีเงินเก็บสำหรับลงทุนเครื่องมือประมงที่ต้องใช้เงินเป็นก้อน

Source: Interviews, 2017

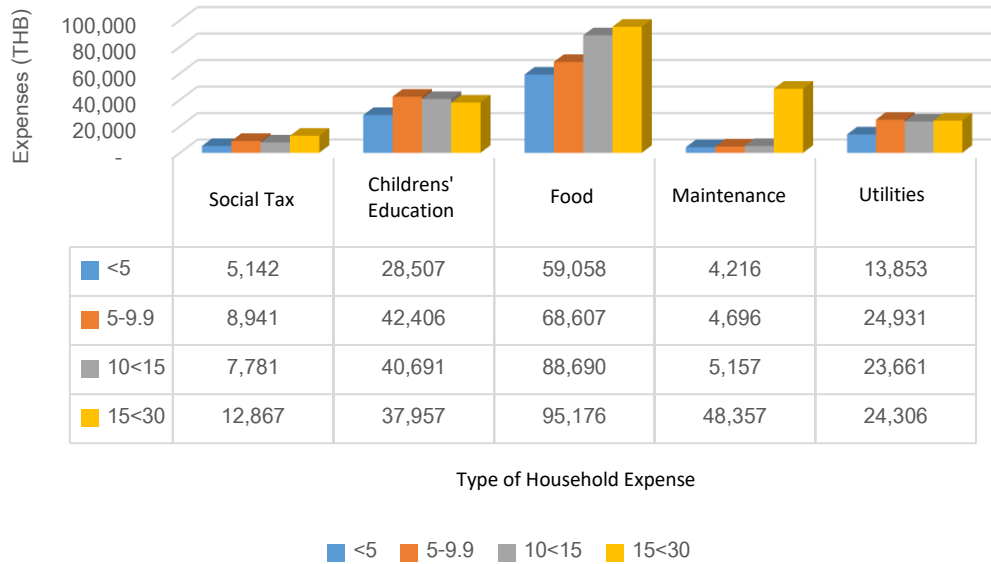
Chart 9: Average Household Expenses Disaggregated by Fisheries and Non-fisheries Livelihoods

Source: Interviews, 2017

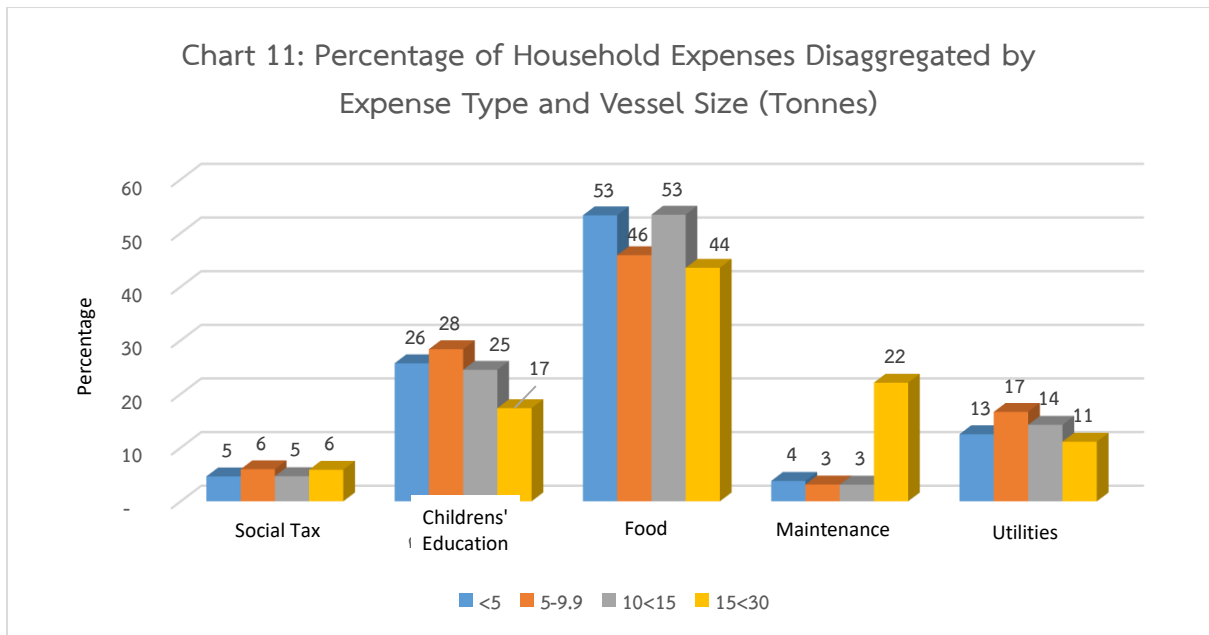
จากแผนภูมิที่ 9 จะเห็นว่าชาวประมงที่มีเรือขนาดมากกว่า 10 ตันกรอสแต่น้อยกว่า 15 ตันกรอส มีค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ย 145,329 บาท/ปี สูงกว่าครัวเรือนที่มีเรือขนาดอื่น โดยครัวเรือนที่มีเรือประมง ต่ำกว่า 5 ตันกรอส มีค่าใช้จ่ายครัวเรือนต่ำกว่าเรือขนาดอื่นๆ คือ เฉลี่ยปีละ 96,324 บาท และพบว่าครัวเรือนที่มีอาชีพหลักเป็นชาวประมงมีค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยสูงกว่าครัวเรือนที่มีอาชีพประมงเป็นอาชีพเสริม

Chart 10: Average Annual Household Expenses Disaggregated by Expenses Type (THB) and Vessel Size (Tonnes)

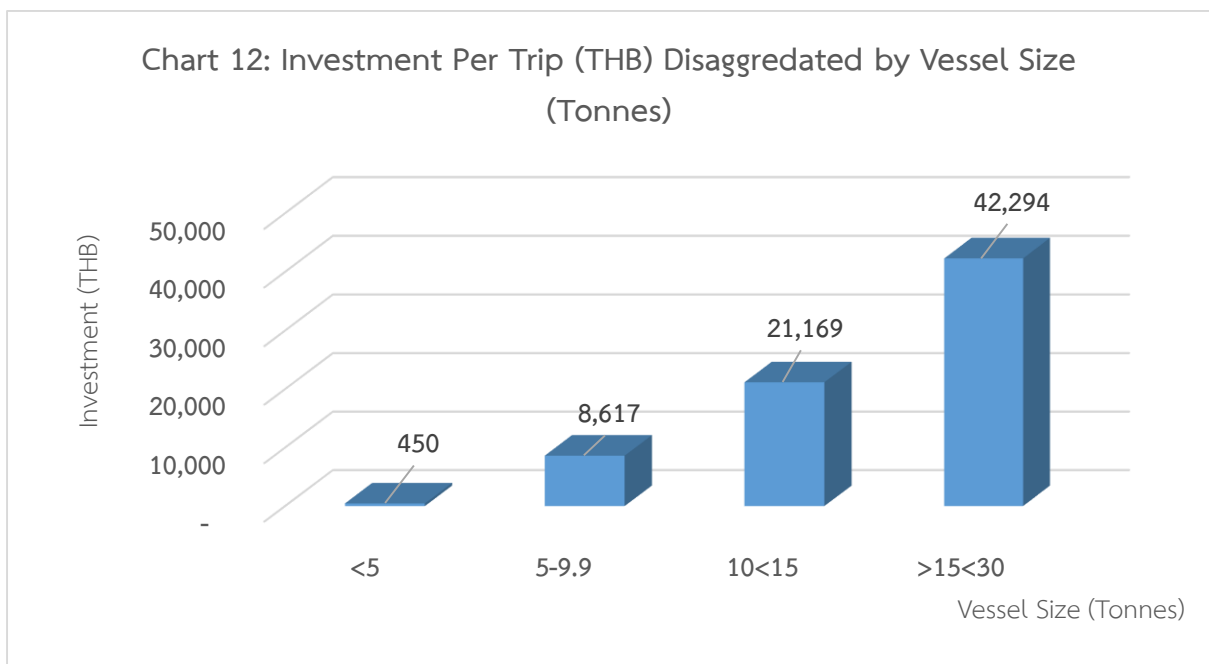

Source: Interviews, 2017

จากแผนภูมิที่ 10 พบว่าครัวเรือนที่ทำประมงด้วยเรือทุกขนาดมีค่าอาหารเป็นค่าใช้จ่ายครัวเรือนสูงสุด โดยครัวเรือนที่มีเรือขนาดมากกว่า 15 ตันกรอส มีค่าใช้จ่ายค่าอาหารสูงกว่าเรือขนาดอื่นๆ ขณะที่ครัวเรือนที่มีเรือประมงขนาดต่ำกว่า 5 ตันกรอสมีค่าใช้จ่ายอาหารต่ำสุด ค่าใช้จ่ายครัวเรือนที่สูงรองลงมาเป็นค่าศึกษาบุตร และค่าสาธารณูปโภค ตามลำดับ จากแผนภูมิที่ 11 จะเห็นว่าค่าอาหารเป็นสัดส่วนค่าใช้จ่ายสูงสุดของครัวเรือนที่มีเรือทำประมงทุกขนาด คิดเป็นร้อยละ 44-53 รองลงมาคือการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 17-28

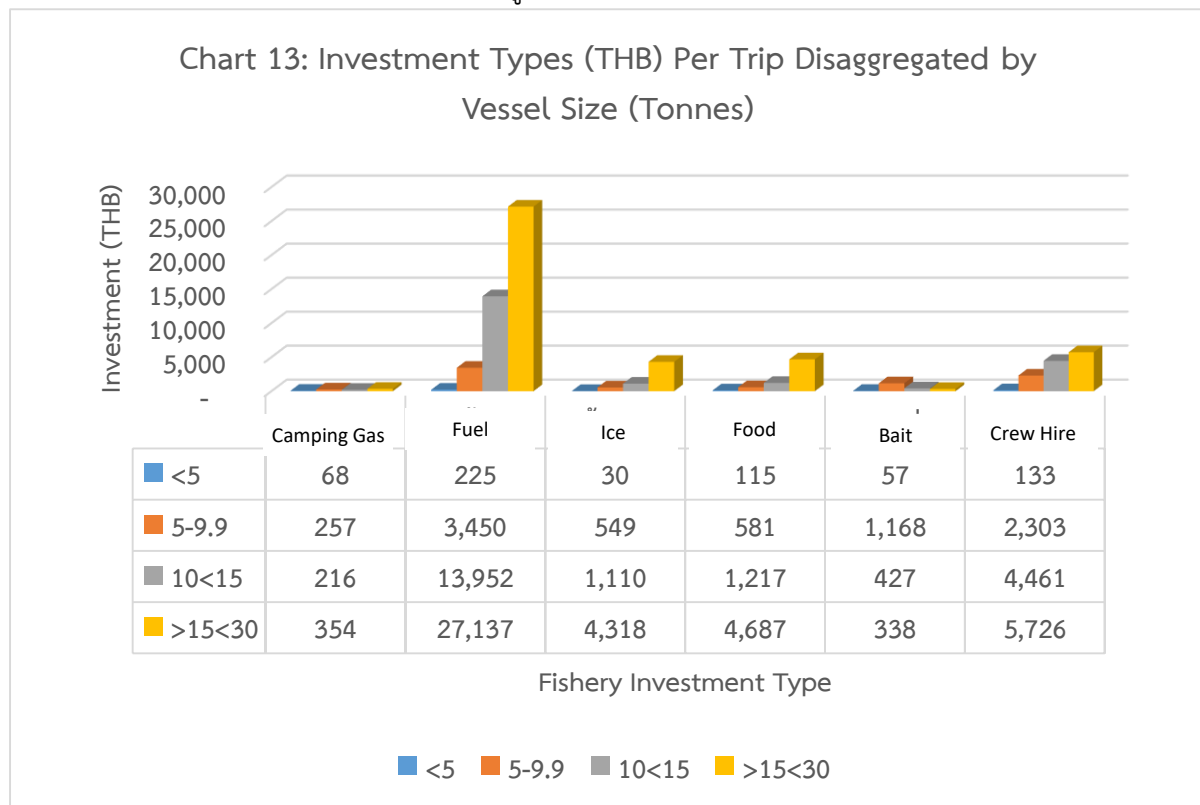
Source: Interviews, 2017

Source: Interviews, 2017

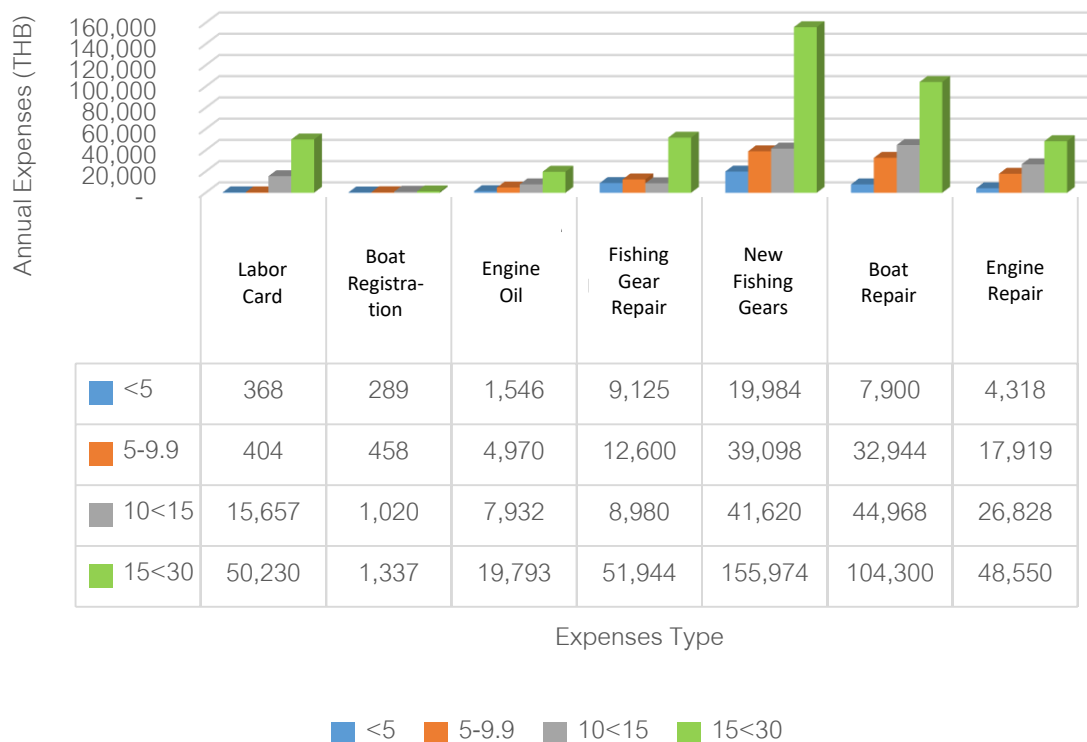
จากแผนภูมิที่ 12 และ 13 ต้นทุนของเรือประมงขนาดเล็กต่ำกว่า 5 ตันกรอส 450 บาท ต่อเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นค่าน้ำมันเรือ รองลงมาเป็นค่าน้ำแข็งและค่าอาหารตามลำดับ มีเพียงบางลำที่มีการจ้างแรงงานค่าแรงจะเป็นค่าใช้จ่ายสูงเป็นอันดับสอง เช่นกันกับเรือประมงขนาดมากกว่า 5 ตันกรอส ค่าใช้จ่ายในการทำประมงที่สูง

อันดับแรกคือ ค่าน้ำมัน รองลงมาเป็นค่าจ้างลูกเรือ ค่าอาหาร ค่าน้ำแข็ง ตามลำดับ

Source: Interviews, 2017

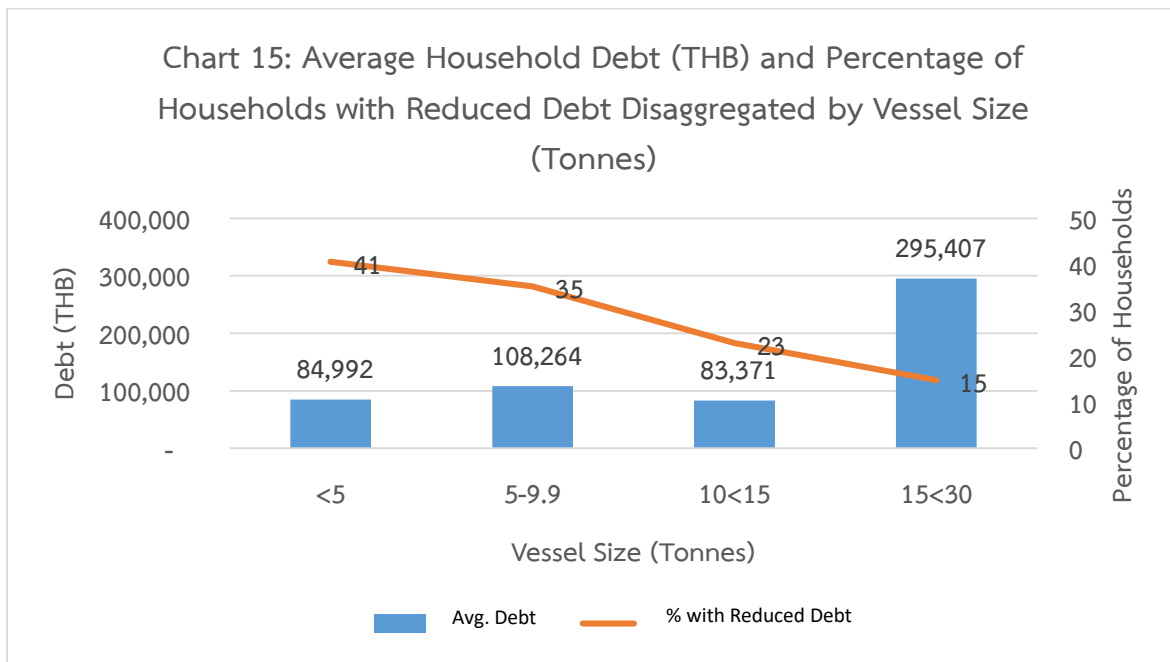
Chart 14: Annual Fisheries Livelihood Expenses (THB) Disaggregated by Vessel Size (Tonnes)

Source: Interviews, 2017

จากแผนภูมิที่ 14 ต้นทุนในการทำประมงรายปีของเรือประมงต่ำกว่า 5 ตันกรอส เฉลี่ย 38,130 บาทต่อปี โดยค่าใช้จ่ายอันดับหนึ่งคือเครื่องมือประมง เฉลี่ยประมาณ 19,984 บาทต่อปี รองลงเป็นค่าซ่อมเครื่องมือประมงเฉลี่ยประมาณ 9,125 บาทต่อปี และค่าซ่อมเรือตามลำดับ เช่นเดียวกับเรือที่มีขนาดมากกว่า 5 ตันกรอส แต่น้อยกว่า 10 ตันกรอส มีต้นทุนเฉลี่ย 104,108 บาทต่อปี โดยค่าใช้จ่ายอันดับหนึ่งคือเครื่องมือประมง เฉลี่ยประมาณ 39,098 บาทต่อปี รองลงเป็นค่าซ่อมเครื่องมือประมงเฉลี่ยประมาณ 9,125 บาทต่อปี และค่าซ่อมเรือตามลำดับ ขณะที่เรือที่มีขนาดมากกว่า 10 ตันกรอส แต่น้อยกว่า 15 ตันกรอส ต้นทุนเฉลี่ย 44,968 บาทต่อปี โดยมีต้นทุนค่าซ่อมเรือสูงเป็นอันดับแรก รองลงมาเป็นค่าซื้อเครื่องมือประมงและค่าซ่อมเครื่องยนต์ตามลำดับ

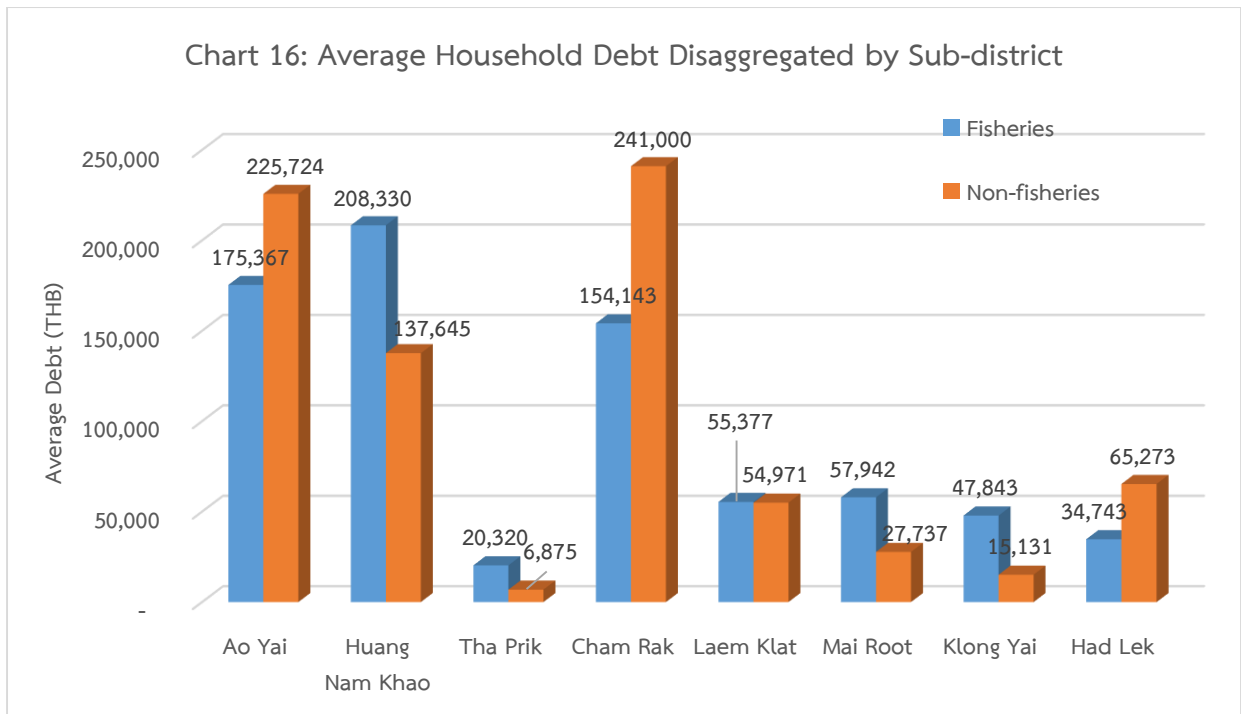
9.1.3 หนี้สินและสาเหตุของหนี้สินครัวเรือนประมง

Source: Interviews, 2017

จากแผนภูมิที่ 15 หนี้สินครัวเรือนเฉลี่ยเรือที่มีขนาดต่ำสุดกว่า 5 ตันกรอส มีหนี้สินเฉลี่ยต่ำสุดคือ 84,992 บาท ความสามารถในการคืนทุนพบว่าร้อยละ 41 ของครัวเรือนที่เป็นหนี้สามารถลดหนี้ได้ ครัวเรือนที่หนี้ยังไม่ลดลงเนื่องจากฟุ้งกู่เงินปีแรกยังไม่คืนหนี้

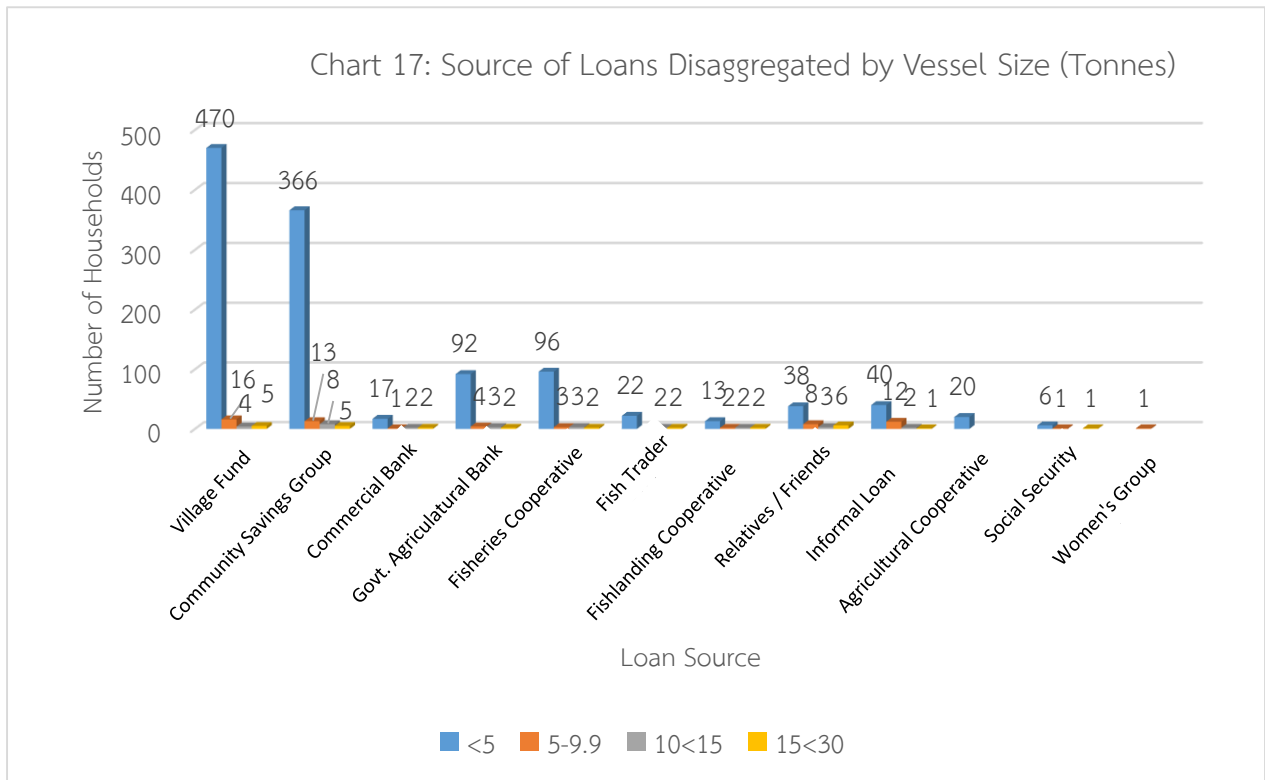
เมื่อแบ่งรายตำบลและตามอาชีพหลักพบว่าตำบลห้วยน้ำขาวมีหนี้สินครัวเรือนประมงเฉลี่ยสูงสุดคือ 208,330 บาทต่อครัวเรือน ส่วนคนที่มีอาชีพหลักนอกภาคประมงและทำประมงเป็นอาชีพเสริมพบว่าตำบลชำรากมีหนี้สินเฉลี่ยสูงสุดคือ 241,000 บาทต่อครัวเรือน (แผนภูมิที่ 16)

Source: Interviews, 2017

แหล่งเงินกู้

จากแผนภูมิที่ 17 พบว่าชาวประมงที่มีเรือทุกขนาดกู้เงินจากจากแหล่งกู้ยืมในหมู่บ้านสูงสุด คือ กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เนื่องจากเข้าถึงได้ง่าย ใช้วิธีการประกันกลุ่ม ไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน เนื่องจากชาวประมงส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินและที่ดินที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตเจ้าท่าไม่มีเอกสารสิทธิ

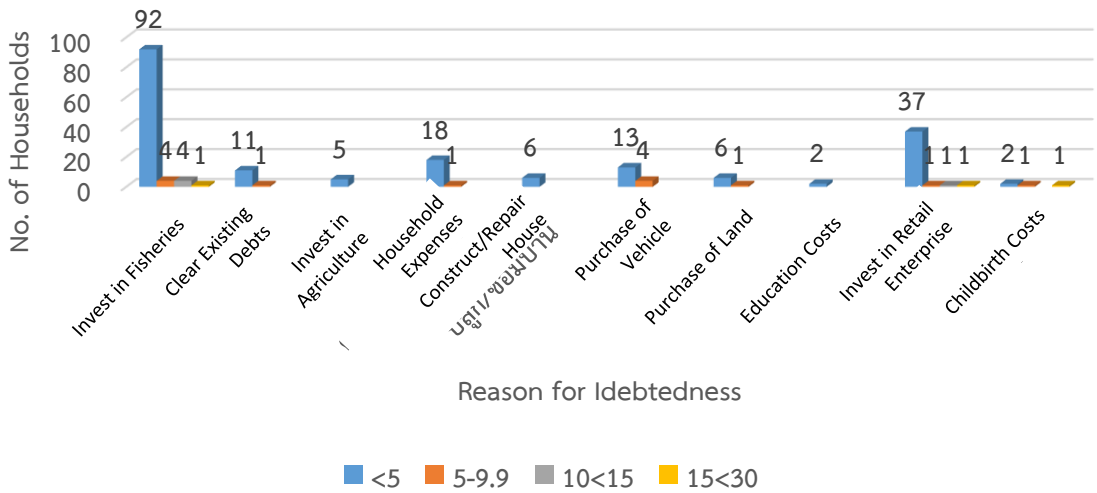

Source: Interviews, 2017

สาเหตุของหนี้สิน

สาเหตุการเป็นหนี้ส่วนใหญ่ของเรือทุกขนาดกู่เพื่อลงทุนทำการประมง โดยเฉพาะการซื้อเครื่องมือประมงใหม่หรือซ่อมเครื่องมือประมง สาเหตุเป็นหนี้รองลงมาของครัวเรือนที่ทำประมงด้วยเรือที่ต่ำกว่า 5 ตัน กรอส คือ กู่เพื่อลงทุนค้าขาย และกู่เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายทั่วไปในบ้านตามลำดับ แผนภูมิที่ 18

Chart 18: Reason for Indebtedness of Fisheries Households
Disaggregated by Vessel Size (Tonnes)

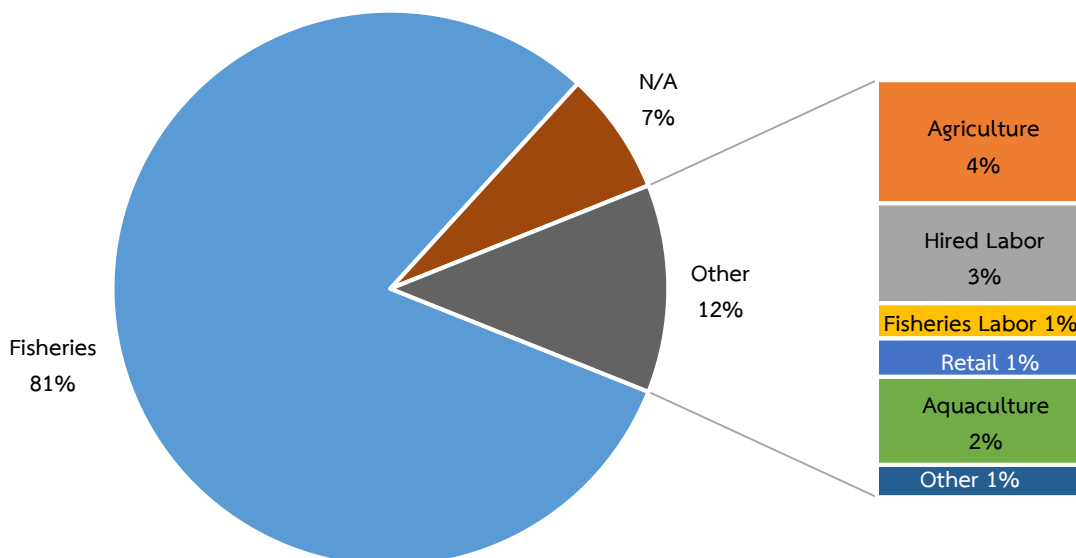

Source: Interviews, 2017

9.2 ลักษณะสังคมครัวเรือประมงในอ่าวตราด

อาชีพ ครัวเรือนที่มีอาชีพทำประมงเป็นหลักร้อยละ 81 อาชีพอื่นๆ เป็นหลักร้อยละ 12 ส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตร รับจ้าง และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น ปลา หอยแมลงภู่ หอยแครง ตามลำดับ (แผนภูมิที่ 19)

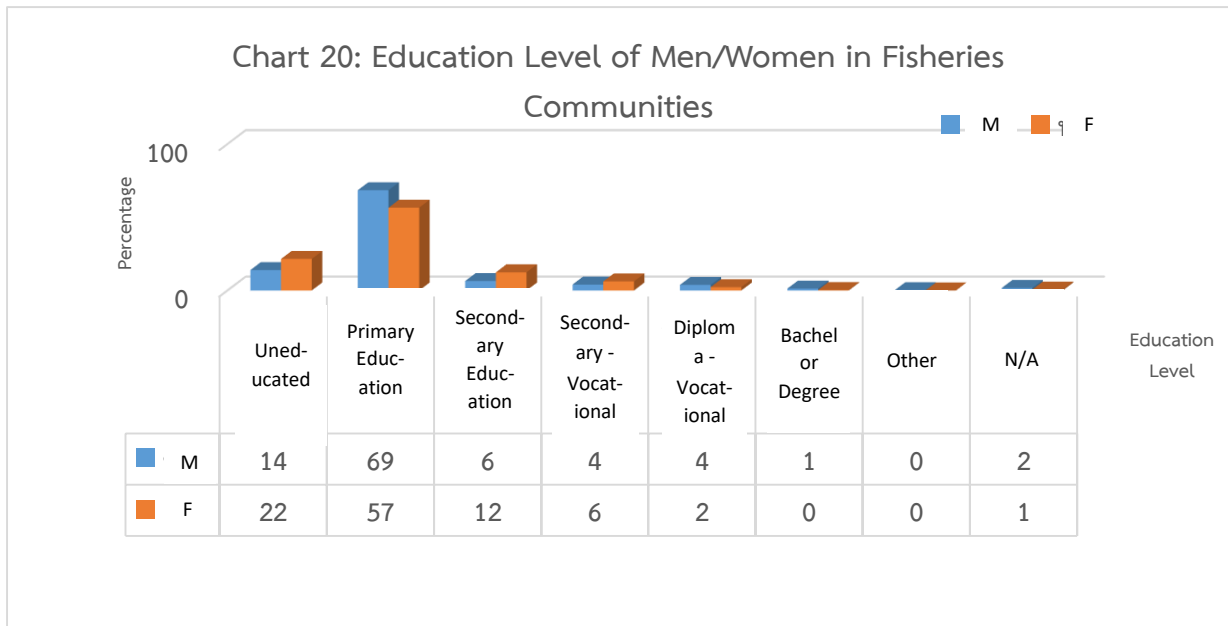
Chart 19: Main Livelihoods of Fisheries Households in Trat Bay

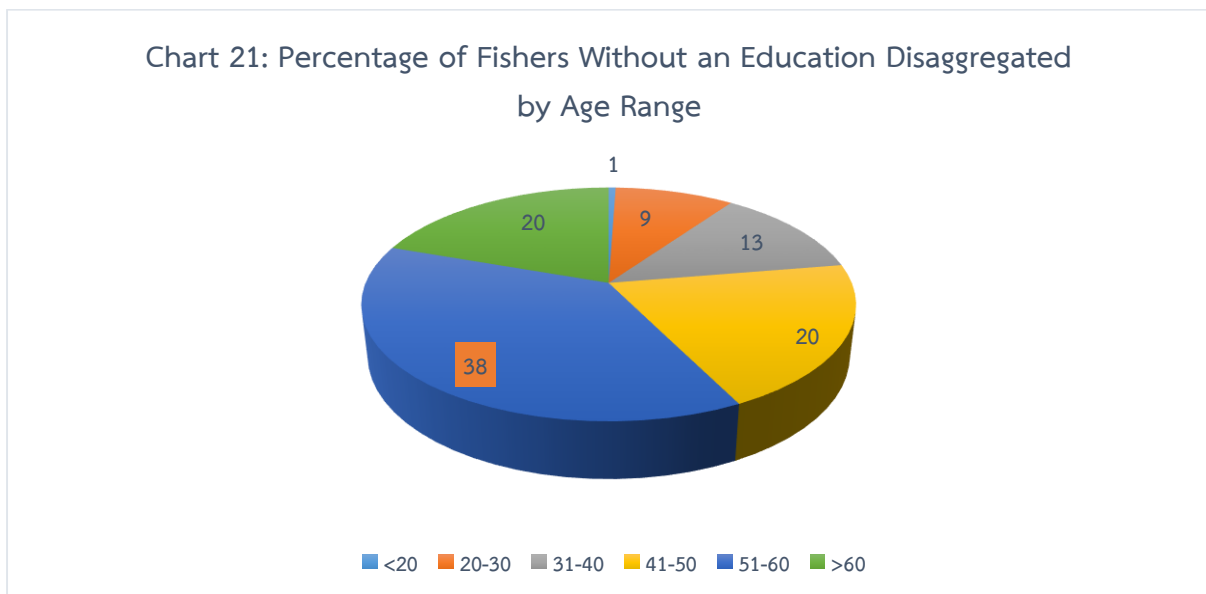
Source: Interviews, 2017

การศึกษาของชาวประมง

สำหรับระดับการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่ชาวประมงเรียนระดับชั้นประถมศึกษาร้อยละ 65 รองลงมาคือไม่ได้เรียนหนังสือร้อยละ 15 พบว่า ผู้หญิงมีอัตราไม่ได้เรียนหนังสือร้อยละ 22 สูงกว่าผู้ชายซึ่งไม่ได้เรียนหนังสือ ร้อยละ 14 (แผนภูมิที่ 20) และพบว่า ชาวประมงที่มีอายุช่วง 50-60 ปี มีสัดส่วนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ สูงสุด ร้อยละ 38 (แผนภูมิที่ 21)

Source: Interviews, 2017

Source: Interviews, 2017

การเข้าบริการด้านสุขภาพและสวัสดิการการรักษา

จากการศึกษาพบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ใช้บริการหลักประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรค แต่มีค่าใช้จ่ายในการรักษาตามคลินิกเวลาเจ็บป่วยเล็กน้อยของคนในครอบครัว โดยมี 760 ครัวเรือนให้ข้อมูลค่าใช้จ่ายรักษาเฉลี่ยประมาณ 4,900 บาท

9.3 การเข้ามีส่วนร่วมกิจกรรมชุมชนของครัวเรือนชาวประมง

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า กิจกรรมที่ชาวประมงเกือบทุกคนร่วมกิจกรรมเป็นกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมประเพณี เช่น งานบุญ งานศพ กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญเช่น งานพัฒนาหมู่บ้านวันแม่ วันพ่อ งานประชุมของหมู่บ้าน โดยผู้หญิงจะเป็นคนเข้าร่วมกิจกรรมเป็นหลักเนื่องจากผู้ชายต้องออกไปทำประมง เว้นแต่วันที่ไม่ได้ออกไปทำประมงหญิงชายก็จะสลับกันไปร่วมกิจกรรม

ในการเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาอาชีพ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง เพราะงานพัฒนาอาชีพส่วนใหญ่เป็นเรื่องการแปรรูปอาหาร ซึ่งผู้ชายถือว่าเป็นงานของผู้หญิง และมองว่าอาชีพประมงเป็นรายได้หลักจึงให้น้ำหนักการทำประมงเป็นหลัก ผู้ชายยังไม่ให้ความสนใจในการพัฒนาอาชีพทางเลือกที่นอกเหนือจากการทำประมง เพราะมองว่าอาชีพประมงยังพออยู่ได้ แม้จะรายได้ลดลงแต่ถ้าอยู่แบบประหยัดก็ยังสามารถนำพาครอบครัวอยู่ได้ เว้นแต่ในช่วงที่สถานการณ์ประมงไม่ค่อยดี จับสัตว์น้ำไม่ได้บ่อยขึ้น อย่างกรณีที่บ้านอ่าวช่อ ตำบลอ่าวใหญ่ เรือประมงหลายรายหยุดออกทำประมง และผู้ชายออกไปทำงานอื่นทำนอกชุมชน เช่น รับจ้าง เป็นรถป.

การร่วมกิจกรรมในการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากร เมื่อดูจากโครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มและแกนนำที่เคลื่อนไหวในการทำกิจกรรมฟื้นฟูอนุรักษ์ทั้งการวางแผนการรวมประชุมกับเครือข่ายต่างๆ เป็นผู้ชายเป็นหลัก ผู้หญิงจะเป็นผู้มีบทบาทอยู่เบื้องหลังในการสนับสนุนการทำกิจกรรม เช่น ดูแลอาหาร จัดการความสะอาดงานที่ไม่ต้องอาศัยความละเอียด เช่น คลี่เชือก

Figure 3: Both women and men participate in community resource rehabilitation activities.

10. การเข้าถึงทรัพยากรของประมงพื้นบ้าน

10.1 การเข้าถึงทรัพยากรทะเลของประมงพื้นบ้านในอ่าวตราด

ลักษณะการทำประมงในอ่าวตราด มี 4 แบบ คือ ประมงขนาดใหญ่หรือประมงพาณิชย์นอกเขตชายฝั่ง ประมงขนาดเล็กหรือประมงชายฝั่ง ประมงโดยไม่ใช่เรือเช่น การต๋อยหอย แทงกั้ง และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น ปลาเก๋า ปลากระพง หอยแครง หอยแมลงภู่

การเข้าถึงทรัพยากรเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ การเข้าถึงทรัพยากรมีหลากหลายแบบ เช่น การเข้าถึงโดยใช้เทคโนโลยีและทุน การเข้าถึงโดยอาศัยแรงงานในครัวเรือนและคนในชุมชน การเข้าถึงโดยอาศัยความรู้และภูมิปัญญา การเข้าถึงโดยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (เก็ดถวาและคณะ, 2555)¹⁶

การจัดการทรัพยากรเพื่อให้รัฐยอมรับและรับรองและคุ้มครองสิทธิชุมชนให้มีบทบาทในการจัดการร่วม และในระบบสิทธิชุมชนในทางสังคมในการจัดการทรัพยากร ประกอบด้วย

- สิทธิในการทำประมง
- สิทธิในการจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง รักษาดูแลและทำการประมง
- สิทธิในการใช้ทรัพยากร
- สิทธิในทางเศรษฐกิจ

ทรัพยากรทะเลในอ่าวตราดถือเป็นสาธารณะทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึงทั้งประมงขนาดใหญ่และประมงขนาดเล็ก โดยมีรัฐเข้ามามีส่วนร่วมจัดการ โดยออกกฎหมายเพื่อใช้ในการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรณีของกฎหมายประมง ซึ่งในปัจจุบันได้ใช้พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 และ พ.ศ. 2560 ในมาตรา 34 ห้ามมิให้ผู้ได้รับอนุญาตทำการประมงพื้นบ้าน ทำการประมงในเขตทะเลนอกชายฝั่ง ขณะที่เขตประมงในเขตน่านน้ำไทย 200 ไมล์ทะเล เป็นเขตทะเลภายในประเทศ ซึ่งจากข้อมูลจำนวนชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดตราดมีสัดส่วนสูงกว่าประมงพาณิชย์ แต่จำกัดให้อยู่ในเขตพื้นที่ทะเล 3 ไมล์ (จังหวัดตราดกำหนดเขต 5 ไมล์ทะเล) ในขณะที่ประมงขนาดใหญ่ (ประมงพาณิชย์) ซึ่งมีสัดส่วนน้อยกว่าสามารถทำประมงได้ในพื้นที่ 180 ไมล์ ทั้งไม่มีมาตรการที่เพียงพอในการป้องกันประมงพาณิชย์เข้ามาทำประมงในเขตชายฝั่ง ยิ่งส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงทรัพยากรของชาวประมงขนาดเล็ก มาตรา 34 นี้ แสดงถึงความไม่เป็นธรรมของตัวกฎหมายที่มีในการบริหารจัดการ มาตรการยังปิดกั้นการเข้าถึงทรัพยากรของชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งการปิดกั้นการเข้าถึงจะทำให้เกิดการแย่งชิงการเข้าถึงทรัพยากร

การเข้าถึงทรัพยากรโดยใช้เทคโนโลยี แต่หากใช้เทคโนโลยีการทำประมงโดยไม่มีควบคุมในระดับที่เหมาะสมส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงทรัพยากรของผู้ใช้เทคโนโลยีที่เฉพาะเจาะจง จากข้อมูลกรมประมงในปี 2557 พบว่า ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ทั้งสิ้น 1.56 ล้านตัน ปลากว่า 85% ได้จากเรือประมงพาณิชย์ โดยการประมงอวนลากพาณิชย์จับปลาขนาดเล็กหรือปลาเบ็ดได้ถึง 45% ของสัตว์น้ำที่จับได้ทั้งหมด ซึ่งประมาณ

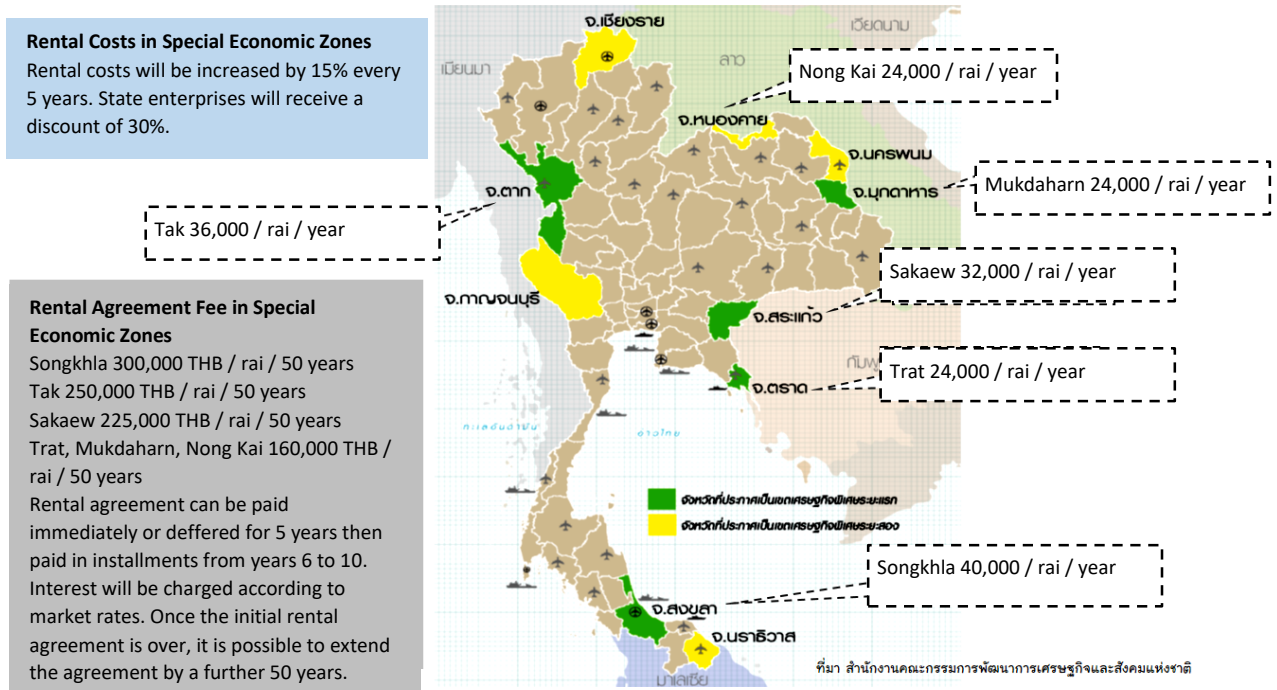
¹⁶ เก็ดถวา บุญปรากฏและคณะ, 2555. สิทธิการเข้าถึงทรัพยากรประมงของชุมชนประมงรอบทะเลสาบสงขลา

35% เป็นสัตว์น้ำขนาดเล็กที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ การจับสัตว์น้ำโดยไม่เฉพาะเจาะจง แม้ทำประมงในนอกเขตชายฝั่ง แต่เนื่องจากสัตว์น้ำมีการเคลื่อนย้ายตลอด จึงจะส่งผลกระทบต่อปริมาณสัตว์น้ำที่ชาวประมงพื้นบ้านจะเข้าถึงได้ลดลง หรือกรณีผู้มีทุนจ้างแรงงานก็สามารถเข้าถึงทรัพยากรที่มากกว่า ดังนั้นสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรทะเลควรมีการบริหารจัดการที่เป็นธรรมและเท่าเทียมกับผู้ร่วมใช้ทรัพยากรทุกฝ่าย

10.2 การเข้าถึงที่อยู่อาศัยของชาวประมงในอ่าวตราด

สิทธิชาวประมงในการมีที่อยู่อาศัย เลิกถิ่นที่ตั้งเสาเรือน ตลอดจนการปักหลักตั้งทับพักพิงเพื่อประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านที่ดำเนินสืบเนื่องมาหลายร้อยปี กรณีการออก พระราชบัญญัติเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2560 มาตรา 117 (65) ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดล่วงล้ำลำน้ำ โดยผู้ไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าท่า(มาตรา ๑๑๗) ต้องไปแจ้งการครอบครองภายในวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๐ โดยผู้ไปแจ้งต้องยอมรับผิดชอบและจ่ายค่าปรับไม่น้อยกว่าตารางเมตรละ ๕๐๐ บาท และไม่เกินตารางเมตรละ ๑๐,๐๐๐ บาท หากมาแจ้งและจ่ายค่าปรับเจ้าท่าอาจอนุญาตให้อยู่ได้โดยต้องเสียค่าตอบแทนเป็นรายปีไม่น้อยกว่าตารางเมตรละหนึ่งร้อยบาท และเป็นสองเท่าถ้าใช้เพื่อประกอบธุรกิจ (มาตรา ๑๑๘) กรณีที่ไม่ไปแจ้งตามเวลาที่กำหนด ผู้ครอบครองหรือเจ้าของต้องจ่ายค่าปรับตารางเมตรละ ๑,๐๐๐ ถึง ๒๐,๐๐๐ บาท จำคุกไม่เกิน ๓ ปีหรือทั้งจำทั้งปรับ และต้องจ่ายค่าปรับรายวันไม่เกินตารางเมตรละ ๒๐,๐๐๐ บาทตลอดเวลาที่ฝ่าฝืน (มาตรา ๑๑๘) นี้ เป็นชุมชนชายฝั่งอ่าวตราดตั้งถิ่นฐานอยู่ชายฝั่งทะเลและลำคลองต่อเนื่องกันมาจากบรรพบุรุษ หลายชุมชนหลายครอบครัวมีเสาเรือนอยู่ในแม่น้ำ ลำคลอง ตั้งบ้านอยู่ริมตลิ่งและฝั่ง จึงเป็นผู้ที่จะได้รับผลกระทบจากกฎหมายดังกล่าว ชุมชนชายฝั่งซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวประมงพื้นบ้าน ประกอบอาชีพสุจริต ไม่มีเงินมากพอที่จะจ่ายค่าปรับดังกล่าว จากตารางที่ 9 จะเห็นได้ว่าถ้าต้องจ่ายค่าเช่ารายปี ตารางเมตรละ 100 ตามกฎหมาย ชุมชนประมงที่อาศัยริมน้ำ จะเสียค่าเช่าปีละไม่น้อยกว่า 14 ล้านบาท ซึ่งหลังจากที่มีการเคลื่อนไหวของผู้ได้รับผลกระทบ ได้มีการออกประกาศกระทรวงคมนาคม วันที่ 1 สิงหาคม 2560 เพื่อลดผลกระทบโดยขยายเวลาให้ขออนุญาตปลูกสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำให้กับชุมชนชายฝั่ง และยกเลิกการเสียค่าปรับ และมีข้อเสนอจะลดค่าธรรมเนียมรายปีลงเหลือตารางเมตรละ 5 บาท อย่างไรก็ตามหากประมาณการค่าเฉลี่ยพื้นที่ปลูกสร้างบ้านเรือนจากข้อมูลการประชุมเครือข่ายอ่าวตราดครั้งที่ 3 ประมาณ 132 ตารางเมตรต่อครัวเรือน จะเสียค่าเช่ารายปี ประมาณ 660 บาทต่อปี แต่ยังไม่มีการประกาศกระทรวงออกมารับรองว่าจะให้จ่ายค่าเช่ารายปีเท่าใด และอยู่ในระหว่างการพิจารณาการอนุญาตตั้งบ้านเรือนโดยกรมเจ้าท่า ซึ่งสถานการณ์นี้ได้สร้างความความกังวลและรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตแก่ชาวประมงที่มีบ้านเรือนอยู่ริมน้ำที่มีวิถีชีวิตในการทำมาหากินพึ่งพาทรัพยากรมายาวนานการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานจึงอยู่กับทะเลเป็นหลัก เมื่อเทียบกับค่าเช่าในเขตเศรษฐกิจที่ให้เอกชนเช่าเพื่อประกอบธุรกิจเพื่อกำไร ไร่ละ 24,000 บาท (ภาพที่ 4) หรือตารางเมตรละ 1.5 บาท ซึ่งอัตราสูงกว่าค่าเช่าที่ได้ทางกระทรวงคมนาคมเสนอไว้ถึง 3 เท่า ทั้งที่บ้านเรือนชุมชนประมงเป็นวิถีชีวิตไม่ได้ดำเนินการเป็นธุรกิจ

Figure 4: Land rental costs in Thailand's Special Economic Zones (SEZs).

Source: Monitoring Thailand's Special Economic Zones Page Admin, 2016

ตารางที่ 9 แสดงข้อมูลครัวเรือนและพื้นที่รูกำพื้นที่เจ้าท่ารอบอ่าวตราด

ตำบล	จน.หมู่บ้าน	หลังคาเรือน	ครัวเรือน	สมาชิก	พื้นที่	ค่าปรับ	ค่าเช่าต่อปี
หนองโสน	1	122	170	453	36,054.25	18,027,125	1,802,712.50
หนองคันทรง	2	223	433	1,037	30596.7	15,298,350	1,529,835
ห้วงน้ำขาว	1	51		187	6,357	3,178,500	317,850
อ่าวใหญ่	5	310		1,143	49,161.70	24,580,850	2,458,085
ชำราก	2	2		6	158	79,000	7,900
ตะก่าง	1	1	2	4	45	2,250	225
แหลมกลัด	5	379	379	1,002	39,707.825	19,853,912.5	1,985,391.25
ไม้รูด	6	765		2,867	75,106	37,553,000	3,755,300
คลองใหญ่	4หมู่+10 ชุมชน	339	339	1,357	50,125.59	25,028,995.00	2,502,899.50
หาดเล็ก		1,000	ข้อมูลจากบ้านมั่นคง				
ท่าพริก	2	58					
เนินทราย	ไม่มีข้อมูล	30					
ต.แหลมงอบ	ไม่มีข้อมูล	218	ข้อมูลจากบ้านมั่นคง				
ทต.น้ำเชี่ยว	ไม่มีข้อมูล	80					
บางพระ	ไม่มีข้อมูล	80	80				
หนองเสม็ด	1	25	30				
ห้วยแร้ง	ไม่มีข้อมูล	25					
วังกระแจะ	3	305					
รวม		4,013	1,433	8,056.00	287,312.07	143,601,982.50	14,360,198.25

หมายเหตุ จากเวทีประชุมขับเคลื่อนอ่าวตราดครั้งที่ 3 วันที่ 3 พฤษภาคม 2560, และข้อมูลจากบ้านมั่นคง สภาองค์กรชุมชนจังหวัดตราด, 2560

11. การมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกา กฎหมาย นโยบายในระดับชาติและระดับพื้นที่ของครัวเรือนประมงในอ่าวตราด

11.1 การมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกา กฎหมาย นโยบายในระดับชาติ

นับตั้งแต่มีพระราชบัญญัติการบริหารจัดการทรัพยากรปี 2558 และพระราชกำหนดประมงปี 2558 ได้ส่งเสริมกลไกการมีส่วนร่วมโดยกำหนดให้มีคณะกรรมการในระดับชาติและระดับชาติจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จึงมีการคัดเลือกตัวแทนจากชุมชนเข้าไปร่วมในการเสนอแนะนโยบายในการจัดการประมงและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ซึ่งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัดตราด มาจากหน่วยงานส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ท้องถิ่น ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการทรัพยากร ซึ่งส่วนใหญ่แกนนำกลุ่มที่ทำกิจกรรมด้านอนุรักษ์ทรัพยากรของตำบลต่างๆในอ่าวตราด ดังนั้นข้อเสนอในการบริหารจัดการทรัพยากรจึงมาจากแกนนำชุมชน อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ชาวประมงในอ่าวตราดพบว่า การเข้าถึงในการเสนอข้อคิดเห็นเชิงนโยบายจะเกิดขึ้นในชาวประมงที่ร่วมในกลุ่มอนุรักษ์ของชุมชน หรือการรวมเป็นกลุ่มประมงพื้นบ้านและแกนนำมีการส่งต่อข้อมูลและมีการประชุมกันเป็นประจำจะได้รับข้อมูลและมีโอกาสในการเสนอความคิดเห็นผ่านผู้นำกลุ่ม แต่ในกรณีชาวประมงที่ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มอนุรักษ์หรือไม่ได้เป็นผู้นำชุมชน ส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดกติกา หรือข้อเสนอเชิงนโยบาย ด้วยต้องมุ่งทำมาหากินเพื่อหารายได้ให้ครอบครัว จึงไม่ค่อยได้ร่วมกิจกรรมต่างๆในชุมชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องมีน้อย

11.2 การมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นแนวทางในการบริหารจัดการประมงจังหวัดตราดในระดับตำบล อำเภอ และระดับจังหวัดของชาวประมงพื้นบ้าน

ในระดับตำบลมีการดำเนินการ 2 ลักษณะคือ ดำเนินการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประชุมระดมความเห็นชาวประมงและสรุปประเด็นเสนอต่อประมงอำเภอ และดำเนินการโดยท้องที่ ร่วมกับประมงอำเภอหรือประมงจังหวัด พบว่าชาวประมงเข้าร่วมเวทีค่อนข้างน้อย การเสนอความคิดเห็นส่วนใหญ่เป็นแกนนำในชุมชนเป็นผู้นำพาประเด็นข้อคิดเห็น ส่วนชาวประมงที่ร่วมอื่นๆ เสนอความคิดเห็นแบบไม่เต็มเสียง และไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่ต่างจากเสียงของผู้นำแม้ไม่เห็นด้วย ทั้งนี้หากผู้ดำเนินการเปิดโอกาสและฟังเสียงทุกคนและหามติร่วมกันเช่น ในเทศบาลตำบลตะกวด ทำให้ข้อเสนอได้รับการรับฟังและมีข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกันได้ ไม่สร้างความแตกแยกภายหลัง

ทั้งนี้การมีเวทีให้ชาวประมงได้มีโอกาสกำหนดแนวทางบริหารจัดการประมงชายฝั่งเป็นหลักการที่ดี แต่ในกระบวนการจัดเวที หากไม่มีผู้ดำเนินการที่เข้าใจหลักการมีส่วนร่วมและหลักการบริหารจัดการประมง ทำให้ข้อเสนออาจสร้างความขัดแย้งในภายหลัง เช่น กรณีข้อเสนอการทำเขตการทำประมงในบริเวณคลองประทุน ของตำบลซำรอก ซึ่งตามหลักกฎหมายทะเลเป็นสาธารณะ และไม่มีใครชี้แจงให้ชาวประมงเข้าใจ จึงนำข้อเสนอไปดำเนินการในพื้นที่ จึงสร้างความขัดแย้งระหว่างชาวประมงในตำบลข้างเคียงที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันมาก่อน

ในระดับอำเภอและจังหวัดเป็นการนำข้อเสนอมาพิจารณาโดยใช้หลักกฎหมายประมงเป็นฐานคิด เพื่อให้การกำหนดในการบริหารจัดการประมงชายฝั่งขัดต่อหลักกฎหมาย พบว่าในกระบวนการพิจารณาไม่แจ้งผลการพิจารณาให้ชาวประมงรับทราบอย่างทั่วถึงก่อนจะประกาศเป็นประกาศจังหวัด การออกเป็นประกาศจังหวัดหากผลการพิจารณาไม่สอดคล้องกับข้อเสนอเดิมของชาวประมงแก้ไขยากเนื่องจากต้องเริ่มต้นกระบวนการอีกรอบ

12.สรุปผลการศึกษา

12.1นโยบายกฎหมายประมงที่เป็นอุปสรรคในการจัดการประมงที่ยั่งยืน

12.1.1 การออกกฎหมายเพื่อควบคุมการทำประมงไร้การควบคุมแบบเร่งด่วนขาดการมีส่วนร่วมของชาวประมง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แก้ปัญหาไม่ตรงจุดและซ้ำเติมให้เกิดปัญหาใหม่กับชาวประมง

เนื่องจากการกดดันจาก EU ในการให้ใบเหลืองเพื่อเตือนให้ไทยมีการปรับปรุงการประมงที่ไร้ความรับผิดชอบอย่างเร่งด่วนตามระยะเวลาที่สหภาพยุโรปกำหนด ทำให้รัฐรีบเร่งในการออกกฎหมายและมาตรการที่ขาดการมีส่วนร่วมของชาวประมง ทำให้ขาดข้อมูลที่วิเคราะห์ถึงรากปัญหา การออกกฎหมายควบคุมแรงงานและการแจ้งเข้าออกของเรือประมงพาณิชย์ การกำหนดให้ติด VMS และอีกหลายมาตรการทำให้เรือพาณิชย์ถูกกดดันอย่างหนัก จึงมีการปรับเปลี่ยนวิธีการประมงใหม่ โดยปรับมาลงทุนทำเรือเล็กและจ้างแรงงานประมงทำประมง ทำให้เรือประมงพื้นบ้านต่ำกว่า 10 ตันกรอสมีจำนวนเพิ่มขึ้น เนื่องจากเรือประมงพื้นบ้านไม่มีระเบียบหรือกฎหมายที่เข้มงวด เท่ากันประมงพาณิชย์ จึงทำให้พื้นที่การทำประมงชายฝั่งมีความหนาแน่นของการทำประมงเพิ่มขึ้นมาก ขณะที่ทรัพยากรมีจำกัด ทำให้รายได้จากการประมงลดลง ขณะที่รายจ่ายในครอบครัวปัจจุบันสูงขึ้น

การเพิ่มขึ้นของเรือประมงพื้นบ้านทำให้รายได้ลดลงยังส่งผลเกี่ยวเนื่องให้ชาวประมงต้องเพิ่มจำนวนเครื่องมือประมงเพิ่มขึ้น เพื่อเพิ่มโอกาสในการได้สัตว์น้ำให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครอบครัว แต่การเพิ่มเครื่องมือประมงส่งผลให้ต้นทุนการทำประมงสูงขึ้น ขณะกฎหมายมีความพยายามในการควบคุมการทำประมงไม่ให้เกินศักยภาพทรัพยากร โดยการประกาศกระทรวงในการจำกัดชนิดและจำนวนเครื่องมือประมงทะเลชายฝั่ง จึงส่งผลกระทบต่อชาวประมงที่ลงทุนทำเครื่องมือเพิ่มแต่ไม่สามารถทำประมงในเขตชายฝั่ง ขณะเดียวกันขนาดเรือที่ต่ำกว่า 10 ตันกรอส ไม่มีศักยภาพเพียงพอในการออกไปทำประมงนอกเขตชายฝั่ง เพราะคลื่นลมแรงมีความเสี่ยงต่อชีวิต

12.1.2 กลไกบริหารจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่งในอ่าวตราดไม่สามารถทำงานได้เต็มที่

เนื่องจากต้องการสร้างการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการประมงตามหลักเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน มีการกำหนดให้มีคณะกรรมการประมงประจำจังหวัดทำหน้าที่ในการจัดทำข้อเสนอทางนโยบาย ซึ่งเป็นหลักการที่ดี แต่ในทางปฏิบัติพบว่า กลไกทางกฏหมายนี้มีข้อจำกัดในตัวเอง ทั้งที่มาของคณะกรรมการที่คัดเลือก ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เรื่องการทำประมง ขณะที่กลไกที่มาจากหน่วยงานภาครัฐจะเน้นทฤษฎีและขาดมุมมองทางสังคมและความอยู่รอดของชาวประมง ทำให้ข้อเสนอไม่สอดคล้องกับรากของปัญหา ทำให้นโยบายกฎหมายที่ออกมาไม่สามารถปัญหาการประมงได้ตรงจุด

ขณะที่มีความพยายามในการสร้างกลไกชาวประมงของรอบอ่าวตราด เป็น “เครือข่ายอ่าวตราด” เพื่อผลักดันข้อเสนอในการแก้ปัญหา แต่กลไกนี้ยังไม่ได้รับการบูรณาการข้อเสนอเข้าสู่กลไกที่เป็นทางการ

12.1.3 กฎหมายมีช่องว่างในการบังคับใช้

การออกกฎหมายเพื่อควบคุมการทำประมงผิดกฎหมาย แต่ขนาดมาตรการที่เพียงพอในการบังคับใช้ ขณะเดียวกันก็มีช่องว่างทางกฎหมายที่ทำให้เอาผิดเรือประมงที่ทำผิดกฎหมาย การออกกฎหมายห้ามเรือ อวนรุนทำการประมงแต่ไม่มีมาตรการรองรับให้กับชาวประมง หรือการให้เวลาในการปรับตัว การออก กฎหมายและประกาศบังคับใช้ทำให้เรือประมงเหล่านี้เดือดร้อนบางรายเป็นหนี้สินท่วมตัว ขณะที่บางรายมี การปรับเปลี่ยนมาทำประมงโดยใช้ประมงขนาดเล็ก และดัดแปลงเครื่องมือ เช่น คันรุนให้มีขนาดเล็กลงและ ต้นทุนถูกโดยใช้ไม้ไผ่ และทำในเขตชายฝั่ง

12.2 การการบริหารจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่งยังไม่มีหลักประกันที่เพียงพอในการอยู่ดีกินดีของ ชาวประมง

12.2.1 ความซ้ำซ้อนในงานและขาดการบูรณาการงานร่วมกันของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แต่ละ กลุ่มมีศักยภาพและข้อจำกัดในการทำงาน มีความซ้ำซ้อนของงานด้านการทำข้อมูลเพื่อใช้บริหารจัดการ ประมง และทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ทำให้งานข้อมูลประเภทเดียวกันแต่ข้อมูลต่างกันเนื่องจากใช้วิธี การศึกษาที่แตกต่างกัน ขณะเดียวกันข้อมูลขาดความสมบูรณ์ เนื่องจากไม่ได้จัดทำเป็นฐานข้อมูลที่ต่อเนื่อง เช่น ข้อมูลจำนวนเรือประมงพื้นบ้านและจำนวนเครื่องมือประมงจากสำนักงานประมงจังหวัดตราด มีข้อมูล เฉพาะเรือประมงพื้นบ้านที่ไปขึ้นทะเบียน ทำให้ขาดข้อมูลเรือที่ไม่ได้ไปขึ้นทะเบียน ขณะที่ข้อมูลที่ศูนย์วิจัย และพัฒนาประมงอ่าวไทยฝั่งตะวันออก ได้มาจากการสำรวจร่วมและข้อมูล e-licent ส่วนข้อมูลมูลนิธิเพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน สสำรวจโดยใช้แบบสอบถามรายครัวเรือนข้อมูลจะได้เฉพาะครัวเรือนที่สัมภาษณ์ใน 6 ตำบล ขณะที่ชุมชนทำประมงมี 21 ตำบล ดังนั้นเฉพาะข้อมูลเรือประมงจะเห็นได้ว่ามีการดำเนินการอย่างน้อย 3 องค์กร แต่ข้อมูลขาดความสมบูรณ์ในตัว ซึ่งเป็นฐานข้อมูลที่จำเป็นเพื่อใช้ในการบริหารจัดการประมง หรือ การสนับสนุนการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากร ในกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และกรมประมง ต่างมี นโยบายให้หน่วยงานในพื้นที่สนับสนุนการฟื้นฟูทรัพยากร โดยการจัดตั้งกลุ่ม การสนับสนุนกิจกรรมอนุรักษ์ เช่น ธนาคารูป การทำซั้งเชือก ซึ่งมีรูปแบบที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันบ้าง และพบว่ากลุ่มที่สนับสนุนซ้ำซ้อน กัน เพราะแต่ละหน่วยงานต่างมีทำแผนงานและมุ่งทำงานตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน จึงมีความ จำเป็นต้องมีการบูรณาการความร่วมมือและวางแผนการทำงานร่วมกัน

12.2.2. ผู้ส่วนได้ส่วนเสียขาดการวางแผนและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอ่าวตราด ร่วมกันไม่ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง เนื่องจากการแยกส่วนของหน่วยงานตั้งแต่ระดับนโยบาย ทำให้หน่วยงานในพื้นที่ ทำงานตามยุทธศาสตร์ของกระทรวงที่ตนเองสังกัด ไม่ได้นำพื้นที่อ่าวตราดที่จะบริหารจัดการเป็นหลักในการ วางแผน ความร่วมมือแต่ละหน่วยงานเป็นไปในลักษณะร้องขอเฉพาะกิจ ไม่ได้นำภาระกิจมาบูรณาการงานกัน เพื่อให้บรรลุการบริหารจัดการอ่าวแบบองค์รวม ขณะเดียวกันกลุ่มองค์กรชาวบ้านในอ่าวตราดก็เป็นใน ลักษณะเดียวกันคือ ลักษณะต่างคนต่างทำ ภายหลังได้มีความพยายามในการเชื่อมเป็นเครือข่ายอ่าวตราด

เพื่อให้มีการกำหนดเป้าหมายในการบริหารจัดการอ่าวตราด ซึ่ง สิ่งที่เป็นเป้าหมายคือ การยกระดับความอยู่ดี
กินดี การอนุรักษ์ฟื้นฟูระบบนิเวศน์ และธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่งโดยให้
ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย อย่างไรก็ตามเป้าหมายดังกล่าวไม่ได้ถูกบูรณาการเข้าสู่ระบบที่เป็น
ทางการของหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากหน่วยงานมีภารกิจที่รับนโยบายการทำงานจากส่วนกลาง และจำนวน
บุคลากรที่มีอยู่ไม่เพียงพอที่ดำเนินการนอกเหนือจากภารกิจที่กำหนดมาเนื่องจากไม่ได้มีการบูรณาการหรือ
นำเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายจากส่วนกลาง

12.2.3. กลไกที่เป็นทางการทำหน้าที่ได้จำกัดและไม่ได้บูรณาการงานร่วมกัน ในระดับนโยบายได้
กำหนดกลไกการบริหารจัดการประมงและบริหารทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้
ส่วนเสียในระดับชาติและระดับพื้นที่ ของกรมประมงและกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยกำหนดให้
มีคณะกรรมการประมงจังหวัดและคณะกรรมการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง แต่ในทางปฏิบัติพบว่า
คณะกรรมการประมงจังหวัดมีข้อจำกัดในการทำงานเนื่องจากคณะกรรมการบางส่วน และผู้มีอำนาจในการ
ตัดสินใจในคณะกรรมการ ไม่มีความรู้ประสบการณ์การทำงาน เนื่องจากกระบวนการคัดเลือกกรรมการมา
จากส่วนราชการ ชาวประมงส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการคัดเลือกกรรมการ นอกจากนี้พบว่าในการ
ประชุมเพื่อวางแผนหรือตัดสินใจไม่มีข้อมูลเพียงพอ ทำให้ข้อเสนอการบริหารจัดการประมงเป็นไป
ลักษณะตอบสนองปัญหาเฉพาะกิจ ไม่ได้นำหลักการบริหารจัดการบนฐานระบบนิเวศมาใช้เป็นแนวทางในการ
กำหนดนโยบาย รวมถึงขาดกลไกการตรวจสอบติดตามการทำงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบและ
คณะกรรมการ ในส่วนของที่มาของคณะกรรมการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มีกระบวนการไม่แตกต่างกัน
แต่มีกลไกติดตามประเมินผลการทำงานคณะกรรมการ และพบว่าคณะกรรมการที่ได้รับคัดเลือกส่วนใหญ่มี
ประสบการณ์การทำงานด้านการบริหารจัดการทรัพยากร และมีการประชุมสรุปผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง
แต่พบว่า ทั้งสองกลไกไม่ได้มีการบูรณาการงานร่วมกันเนื่องจากอยู่ต่างกระทรวงกัน

**12.2.4 การฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลและชายฝั่งของชุมชนประมงช่วยประคับประคอง
ชาวประมงให้พออยู่ได้แต่ยังไม่มีหลักประกันที่เพียงพอในอนาคต**

จากการศึกษาพบว่าชุมชนทุกตำบลในอ่าวตราดมีการรวมกลุ่มในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรทะเล
และชายฝั่ง ทั้ง การฟื้นฟูป่าชายเลนที่เป็นแหล่งอาหารและแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ การฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยสัตว์
น้ำในทะเล เช่น การทำเขตพื้นที่อนุรักษ์โดยการกำหนดกติกาการใช้ทรัพยากร การวางซั้งเชือก หล้าทะเล
เทียม ประการังเทียม รวมถึงการป้องกันการทำประมงผิดกฎหมาย โดยการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ
ภาคเอกชน ในการทำการฟื้นฟู และการประกาศพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์น้ำของกรมประมง การดำเนินการ
ดังกล่าวมีผลทำให้ทรัพยากรมีการฟื้นตัว หลายพื้นที่ เช่น ตำบลหาดเล็ก ตำบลอ่าวใหญ่ หมู่ 1,4,6 ตำบลไม้รูด
และหมู่ 1,2,6,10 ตำบลแหลมกลัด ชาวประมงได้สะท้อนว่าทำให้สัตว์น้ำเพิ่มขึ้น สัตว์น้ำหลายชนิดที่หายไป
กลับคืนมา ทำให้ชาวประมงได้สัตว์น้ำพอประทังเศรษฐกิจในครอบครัวให้พออยู่ได้ แต่อย่างไรก็ตามการฟื้นฟู
อนุรักษ์เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอเมื่อพิจารณาปัจจัยประกอบกัน ได้แก่ จำนวนเครื่องมือและเรือประมง
พื้นบ้านที่เพิ่มขึ้น ขณะที่ค่าใช้จ่ายในการคร่าวเรือที่เพิ่มสูงขึ้นและหนี้สินของชาวประมงที่ต้องรับภาระในการ
จ่ายทุกเดือน เป็นภาวะกดดันให้ชาวประมงมีความต้องการสัตว์น้ำที่เพิ่มขึ้น หลายครัวเรือนจับสัตว์น้ำที่ไม่ได้
ขนาด การทำธนาคารปูไข่ หรือการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ จึงไม่เพียงพอสำหรับความต้องการที่เพิ่มขึ้น

ขณะเดียวกันการลักลอบใช้เครื่องมือทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อน เช่น อวนรุน อวนลากแซก ยังเกิดขึ้นในหลายพื้นที่ ที่การลาดตะเวนของเจ้าหน้าที่ไม่ทั่วถึง หรือพื้นที่ที่กลุ่มนักอนุรักษ์ดำเนินการไม่ได้เนื่องจากถูกข่มขู่กดดันจาก เรือประมงผิดกฎหมายทำให้ไม่กล้าออกลาดตะเวนหรือแจ้งเบาะแสให้กับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จึงเกรงกลัวจะได้รับ ความเดือดร้อนเนื่องจากไม่ได้มีมาตรการที่คุ้มครองความปลอดภัยที่เพียงพอให้กับชุมชน ขณะที่เจ้าหน้าที่ ภาครัฐที่มีอำนาจก็มีบุคคลากรไม่เพียงพอ ประกอบกับกฎหมายที่ให้ผู้กระทำผิดจ่ายค่าปรับและรับคืน เครื่องมือประมงคืนได้ ก็กลับไปทำผิดกฎหมายเช่นเดิม เพราะค่าตอบแทนที่ได้คุ้มค่าจึงยอมเสี่ยงและยอมเสีย ค่าปรับ ทำให้บริเวณชายฝั่งที่เป็นที่อยู่สัตว์น้ำวัยอ่อนถูกทำลายมากขึ้น

การอนุรักษ์พันธุ์ปลู จึงมีความจำเป็นต้องมีการวางแผนร่วมกันทั้งอ่าว รวมถึงมาตรการใน การป้องกันการใช้อุปกรณ์ประมงผิดกฎหมายในเขตชายฝั่ง

12.3 สถานะและการอยู่รอดของชาวประมงพื้นบ้านพออยู่พอกินแต่อยู่บนพื้นฐานของความเสถียร

จากการศึกษาพบว่า รายได้จากการทำประมงของชาวประมงพื้นบ้านตามช่วงฤดูกาลที่มีสัตว์น้ำ มี รายได้เพียงพอให้ช่วงการทำประมง แต่ในช่วงฤดูแล้งสัตว์น้ำน้อยลงแม้ราคาสัตว์น้ำจะเพิ่มขึ้นแต่จับสัตว์น้ำได้ น้อยบางวันไม่ได้เลย ดังนั้นช่วงที่มีสัตว์น้ำชาวประมงจึงออกทำประมงมากกว่า เมื่อเฉลี่ยทั้งปีพบว่าครัวเรือน ประมงขนาดเล็กมีรายได้ในช่วง 50,000 -100,000 บาท ขณะที่ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเฉลี่ย 97,000 บาท ไม่ รวมค่าใช้จ่ายที่ต้องลงทุนเครื่องมือประมงและค่าบำรุงรักษาเรือประมาณปีละ 42,000 บาท ทำให้พบว่าส่วนใหญ่ต้องเป็นหนี้เพื่อมาลงทุนทำประมง เพราะไม่มีเงินเพียงพอ ประกอบกับหนี้สินเดิมที่ต้องชำระยังเพิ่มภาระ ให้ชาวประมง เนื่องจากเป็นทุนหมุนเวียนเป็นมาตรการทางสังคมส่วนใหญ่จะพยายามหมุนหนี้เพื่อให้ สามารถจ่ายคืนกองทุนตามเวลาที่กำหนด ดังนั้นในช่วงที่ทำประมงไม่ได้ชาวประมงจะหารับจ้างทั่วไป ส่วน ใหญ่เป็นงานที่จ้างผู้ชาย ผู้หญิงทำการแปรรูปหรือขายของเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว

13. ข้อเสนอเชิงนโยบายและระดับพื้นที่ในการจัดการประมงที่ยั่งยืนบนฐานระบบนิเวศ

13.1 ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. การออกกฎหมายควรมีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างการยอมรับ มาตรการใดที่ยังไม่มีข้อมูลเพียงพอ หรือไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชน ยังมีการฝ่าฝืนกฎหมาย ควรมีการทำการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม เช่น การกำหนดตาลอบปูไม่ให้ต่ำกว่า 2.5 เซนติเมตร ในเชิงหลักการหาทำได้จะส่งผลดีต่อการเพิ่มจำนวนประชากรปู แต่เนื่องจากขาดข้อมูลและการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงยังคงมีการลักลอบใช้เครื่องมือดังกล่าว และมีมาตรการในการสร้างความพร้อมชาวประมงในการปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมง
2. นโยบายการการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทะเลและชายฝั่งโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง โดยมีกระบวนการให้พื้นที่เป็นผู้นำกำหนดเป้าหมายและแผนปฏิบัติการบริหารจัดการที่ต้องการให้เกิดขึ้น รัฐมีหน้าที่ในการสนับสนุนและออกนโยบายที่สอดคล้องกับพื้นที่ ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องแบ่งบทบาทที่หนุนเสริมกัน แทนการกำหนดนโยบายโดยส่วนกลางที่แยกส่วนกันทำ
3. มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจในการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง สู่อำเภอและท้องถิ่นอย่างแท้จริง
4. ควรมีกระบวนการคัดเลือกคณะกรรมการประมงและคณะกรรมการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ให้มีการกำหนดสัดส่วนของคณะกรรมการฯ ให้มีความเสมอภาคทางเพศ และมีกระบวนการให้คณะกรรมการฯ ได้มีเวทีปรึกษาหารือระหว่างคณะกรรมการกับชาวประมงโดยตรง เพื่อนำปัญหาและข้อเสนอจากชุมชนเข้าสู่ที่ประชุมอย่างสม่ำเสมอ ให้ชุมชนได้เข้าถึงการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างแท้จริง
5. การออกมาตรการในการป้องกัน ยับยั้ง และจัดการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (Illegal, Unreported and Unregulated Fishing Measures) ไม่ควรใช้มาตรการเดียวกับเรือประมงทุกขนาด ควรมีมาตรการที่สอดคล้องเหมาะสมกับเรือแต่ละขนาด และควรกำหนดมาตรการแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มและเป็นธรรม โปร่งใส
6. ควรมีการขึ้นทะเบียนเรือประมงทุกขนาด โดยค่าธรรมเนียมการขึ้นทะเบียนเหมาะสมกับเรือแต่ละขนาด โดยกำหนดช่วงเวลาที่ยืดหยุ่นในการขึ้นทะเบียน และเอื้ออำนวยให้การขึ้นทะเบียนเป็นไปอย่างถูกต้องและทั่วถึง เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง
7. ควรมีการจัดแจ้งเครื่องมือและจำนวนเครื่องมือประมง โดยให้เรือ 1 ลำ สามารถจัดแจ้งได้หลากหลายเครื่องมือในจำนวนที่เหมาะสม โดยค่าจัดแจ้งไม่ควรสูงจนสร้างความเดือดร้อน โดยมีเวทีปรึกษาหารือหรือทำประชาคมในพื้นที่ก่อนกำหนดเป็นกฎหมาย ซึ่งแต่ละพื้นที่มีบริบทที่แตกต่างกัน
8. ควรมีการปรับเปลี่ยนนิยามประมงพื้นบ้าน โดยเพิ่มมิติด้านการพึ่งแรงงานในครอบครัว ชนิตและจำนวนเครื่องมือประมง การเป็นเจ้าของเรือ
9. ควรมีกองทุนสวัสดิการชาวประมงสำหรับช่วยเหลือในการทำงานอาชีพช่วงที่ไม่ออกทำการประมงได้ เช่น ช่วงคลื่นลมแรง

10. การบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทะเลและชายฝั่งควรใช้หลักการจัดการบนฐานระบบนิเวศน์ ให้สมดุลระหว่างด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะมิติด้านสังคม วัฒนธรรมที่ถูกละเลย ทำให้การบริหารจัดการประมงไม่ได้ผล เนื่องจากขาดความเข้าใจในสภาพปัญหาทางสังคมของครัวเรือนประมง
11. ควรมีนโยบายสนับสนุนชาวประมงที่ทำประมงแบบรับผิดชอบ ใช้เครื่องมือที่เหมาะสมและมีการอนุรักษ์ทรัพยากร เช่น การส่งเสริมตลาดแบบ CSR การสร้างแบรนด์เพื่อเพิ่มมูลค่าสัตว์น้ำที่มาจาก การประมงที่รับผิดชอบต่อ ให้อัตราสัตว์น้ำน้อยลงแต่มีรายได้เพิ่มขึ้น
12. ควรมีการรณรงค์สื่อสารให้ผู้บริโภคมีส่วนร่วมในการทำประมงที่ยั่งยืน โดยการซื้อและบริโภคสัตว์น้ำ ที่มาจากการประมงที่รับผิดชอบต่อ

13.2 ข้อเสนอต่อคณะกรรมการประมงจังหวัด

1. ควรนำปัญหาประมงที่เกิดขึ้นในพื้นที่เข้าเป็นวาระที่ประชุมของคณะกรรมการประมงจังหวัด โดยมีกระบวนการปรึกษาหารือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยปัญหาเร่งด่วนที่ส่งผลกระทบต่อและยังไม่ได้รับการแก้ไขหรือมีมาตรการได้แก่
 - 1.1 ปัญหาการทำประมงผิดกฎหมาย การตรวจจับที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ ขาดความไว้วางใจของชาวประมง
 - 1.2 การศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความชัดเจนและความเข้าใจที่ถูกต้องของทุกภาคส่วน ในประเด็นดังนี้ 1) เรือลากแหกและอวนรุน ช่วยพลิกหน้าดิน 2) วิธีการทำประมงกระพุนส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศหรือไม่ 3) มูลค่าเศรษฐกิจจากภาคประมงพื้นบ้าน
 - 1.3 การกำหนดกติกาและกำหนดเขตอนุรักษ์และเขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ โดยชุมชน กับการประกาศให้ได้รับการรับรองทางกฎหมาย ที่ยังมีช่องว่างในการสื่อสารระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น กรณีการกำหนดวิธีการประมงในเขตอนุรักษ์ในตำบลไม่รู้ต
 - 1.4 ปัญหาแรงงานต่างด้าวทำการประมงเป็นอาชีพแย่งใช้ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง เนื่องจากนายจ้างไม่สามารถออกเรือทำประมงได้ หรือรับจ้างทำการประมงให้กับนายทุน หรืออื่นๆ
 - 1.5 การสื่อสารประชาสัมพันธ์กติกาชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรให้เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง
2. ควรมีการนำฐานข้อมูลการประมงและทรัพยากรมาใช้ในการวางแผนบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง
3. ควรมีเวทีในการระดมความคิดจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการประมงในอ่าวตราด ในการทำแผนแม่บทในการบริหารจัดการประมงและทรัพยากรทะเลและชายฝั่งแบบองค์รวมของจังหวัดตราดในระยะยาว และใช้เป็นแนวในการกำหนดนโยบาย
4. ควรมีกระบวนการคัดเลือกผู้แทนในการเป็นคณะกรรมการประมงและคณะกรรมการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัดแบบมีส่วนร่วม และมีสัดส่วนของผู้หญิงและผู้ชายที่เสมอภาค

บรรณานุกรม

- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2558. *คู่มือประชาชน พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558*. กรุงเทพฯ: กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. 2555. *ทรัพยากรป่าชายเลนจังหวัดตราด*. สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน. กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. 2561. *การส่งเสริมและประสานงานเครือข่ายทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง*. วันที่สืบค้น 5 มิถุนายน 2561. เข้าถึงได้ใน <https://www.dmcr.go.th/miniprojects/48/19492>
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. *ทรัพยากรป่าชายเลนจังหวัดตราด*. กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มปป. เข้าถึงได้ใน : <https://www.dmcr.go.th/upload/dt/file/file-140-767512585.pdf>. วันที่สืบค้น 20 มีนาคม 2561.
- กรมประมง. *ราชกิจจานุเบกษา ประกาศกรมประมง ว่าด้วยระเบียบ หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนองค์กรชุมชนประมงท้องถิ่น พ.ศ. 2558*. เข้าถึงได้ใน <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2558/E/322/16.PDF>. วันที่สืบค้น 5 มิถุนายน 2561
- กลุ่มนิติกร, มปป. *พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558* บังคับใช้วันที่ 24 มิถุนายน 2558 เข้าถึงได้ใน <http://www.dmcr.go.th/detailLibrary.php?WP=oH93xRL5orOaL3DznGA4ZUNjoGW3G0LDoooya4UERnHy4Ljo7o3Qo7o3Q>
- กลุ่มวิจัยและวิเคราะห์สถิติการประมง. 2558. *สถิติการประมงแห่งประเทศไทย*, ศูนย์สารสนเทศ กรมประมง
- เก็ดถวา บุญปรากฏและคณะ, 2555. *สิทธิการเข้าถึงทรัพยากรประมงของชุมชนประมงรอบทะเลสาบสงขลา*
- เกศินี แก้วนเจริญและคณะ, 2555. *ชุมชนจัดการตนเองบนฐานระบบนิเวศ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ตรีโยดา ตรีมรรคาและคณะ, 2561. *รักษ์อ่าวตราด*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ธงชัย จารุพัฒน์. 2541. *สถานการณ์ป่าชายเลนของประเทศไทย ในช่วงระยะเวลา 35 ปี (พ.ศ. 2504 – 2539)*. ส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้, สำนักวิชาการป่าไม้, กรมป่าไม้
- ปิยะโชค สีนอนันต์, มปป. *การประมงทะเลตราด*. ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงอ่าวไทยฝั่งตะวันออก. กรมประมง
- มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2560. *องค์ความรู้ การจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งของชุมชนรอบอ่าวตราด*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- วาณิชยา นิลวิเชียร, ยงยุทธ ไตรสุรัตน์ และสุวิทย์ แสงทองพราว. 2554. *การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 49: สาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : การกระจายและความหลากหลายของพรรณไม้ตามระดับความเค็มของดินในป่าชายเลน จังหวัดตราด* หน้า หน้า 36-44
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2560. *พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 และพระราชกำหนดการประมง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 (ฉบับแก้ไข)*. กรุงเทพฯ : กรมประมง

สำนักงานประมงจังหวัดตราด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2557. โครงการบูรณาการแผนยุทธศาสตร์พลังงาน
ระดับกลุ่มจังหวัดตามยุทธศาสตร์ประเทศ: สถานการณ์พลังงานจังหวัดตราด. คณะวิศวกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่